

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Äriõiguse ja intellektuaalse omandi õppetool

Allan Maloi

**OSAÜHINGU OSAGA SEOTUD ÕIGUSTE JA OSADE KÄIBE ÕIGUSKINDLUSE
TUGEVDAMISE VÕIMALUSED EESTIS**

Magistritöö

Juhendaja
doctor iuris **Andres Vutt**

Tartu
2013

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
1. Osäühingut puudutavad kanded.....	9
1.1. Osäühing ja osa kehtivas registrikannete süsteemis.....	9
1.2. Osaga seotud registrikannete ja kandeväliste andmete õiguslik tähendus	16
1.3. Osäühingu registrikannete avalikkus.....	26
1.4. Osaniku kande õiguslik tähendus ja osanike nimekirja pidamine.....	32
2. Osa õiguste ja tehingute õiguskindlus.....	40
2.1. Osaniku õigused sisesuhtes.....	40
2.2. Osa võõrandamine	45
2.3. Osa ostueesõigus ja pärimine.....	50
2.4. Osa pantimine.....	57
Kokkuvõte.....	67
Summary.....	74
Private Limited Company Share Rights and the Share Transactions Regulations Legal Certainty Strengthening Possibilities in Estonia.....	74
Kasutatud materjalid.....	80
Kirjandus	80
Õigussaktid.....	83
Kohtulahendid.....	85
Muud allikad	86

Sissejuhatus

Eesoleva uurimuse teema valik tuleneb teoreetilistest ja praktilistest õiguslikest probleemidest osahingu kui olulise õigussubjekti õiguskäibes osalemisel. Osa kannete ja kandeväliste andmete regulatsiooni puudulikkust tunnistab nii Eesti¹ kui Euroopa õiguspraktika.

Õiguskäibe puhul on laiemalt oluline tähelepanu pöörata, kas need lasevad majandusel toimida nii nagu majandus soovib või takistavad vaba käivet. Seejuures äriühingud omavad praktiliselt kõige olulisemat positiivset mõju maailma majanduslikule arengule. Seda võrreldes teiste õiguse subjektidega ja arvestades, et pangandussektor koos seadusandjaga loovad selleks vaid tingimused. Ettevõtjad on Eesti sisemajanduse koguprodukti (SKP) loomisel suurimaks lisandväärtuse loojaks.² Väike- ja keskmise suurusega ettevõtted (VKE) on Euroopa majanduse kujundamises põhirollis³, eelkõige kuna moodustavad vastavalt Eestis ja Euroopas keskmiselt ettevõtetest 99,6% ja 99,8%, tööhõivest 78,6% ja 67,4% ning lisandväärtusest 76,3% ja 57,9%.⁴ Samuti põhilised uute töökohtade loojad - 85% uute töökohtade koguarvust keskmiselt.⁵ Seega on ettevõtja tegevuse regulatiivne hõlbustamine otstarbekas investering ning tasub uurimist ja täiustamist. Eestis on enim väike- ja keskmise suurusega ettevõtteid valinud osahingu vormi, kui lihtsa piiratud vastutusega suletud kapitaliga äriühingu, mis on eelkõige lihtne ja odav. Vastava regulatsiooni uurimine on seega aktuaalne ja praktiliselt vajalik laiemalt.

Kitsamalt on Eesti äriühingute regulatsiooni viimastel aastatel mitmeid tähelepanuväärseid edasiarendusi lisanud. Näiteks saneerimiseseaduse vastuvõtmine 2009. aastal ja nn sissemakseta osahingu asutamist võimaldav regulatsioon 2011. aastast. Nende kahe suure sammu vahele jääb mitmeid nn kosmeetilisi parandusi äriseadustiku muudatuste näol. Eesti seaduste head taset majanduslikust seisukohast on välja toonud ka IMF, tunnustades seniseid arenguid, tuues välja seejuures ka regulatsioonide reformimise vajalikkust.⁶ Eesti on jõudnud sellisele õigusliku kvaliteedi tasemele, et aktuaalseks on muutunud õigusinstituudid, ka milleta tsiviilkäive toimib.⁷ Justiitsministeeriumi arengukava 2012-2015 näeb ette ühe meetmena ettevõtluskeskkonna alase regulatsiooni arendamist.⁸ Justiitsministeerium algatas sellele eelnevalt 2011. a avaliku⁹ arutelu

1

Justiitsministeerium. Osahingu osade registreerimine. 05.01.2011.a. Nr 10.1-22/17729. - Arvutivõrgus: <http://adr.rik.ee/jm/>, 23.03.2013.

² K. Pöder (toimetaja) jt. Eesti Statistika Aastaraamat 2011. Tallinn: Eesti Statistika, 2011, lk 218.

³ European Commission. Report about minimizing regulatory burden for SMEs. Brüssel, 23.11.2011.

⁴ Euroopa Komisjon. Ettevõtlus ja tööstus. Väike-ettevõtte teabeleht Eesti 2010/11, lk 1.

⁵ European Commission. Do SMEs create more and better jobs? Business-Policy Research. Brüssel, 2011, p 6.

⁶ IMF (International Monetary Fund) Country Report No 11/34. Republic of Estonia. Washington: 2011, p 10.

⁷ Reformides võlaõigust ca tosina aasta eest, tsiviilkohtumenetlust ca poole tosina eest, jõudes liiklusseaduseni.

⁸ Justiitsministeerium. Justiitsministeeriumi arengukava 2012-2015. Tallinn, 2012, lk 19.

⁹ Justiitsministeerium. Arvamuse küsimine ettevõtluskeskkonna parendamise vajaduse väljaselgitamiseks. 06.01.2011 - 08.02.2011. - Arvutivõrgus: <https://www.osale.ee/konsultatsioonid>, 01.03.2013.

ettevõtluskeskkonna parandamise teemal, mis kujunes aruteluks osauhinngu, eriti osanike nimekirja, õigusliku tähenduse ümbervaatomise vajalikkuse teemal, mida peeti kõige kiireloomulisemaks teemaks.¹⁰ Arutellu kaasatud 18st otseselt seotud organisatsioonist-ametkonnast ja ettevõtjast leidis enamik, et kehtiv osa käibe regulatsioon on puudulik ja teema aktuaalne.¹¹ Seadusemuudatusi aga ei ole järgnenud. Justiitsministeerium jätkab äriühinguõiguse arendamisega¹², mis muudab aktuaalseks kogu valdkonna laiemalt.

Euroopas toimub analoogiline aktiivne äriühinguõiguse arendamine. Mõõdunud aastal viidi Euroopas läbi Euroopa Komisjoni algatatud küsitlus, et konsulteerida vastavalt ühinguõiguse teemal¹³ ja arutelu jätkub. Ühinguõiguse küsimustega hakati Euroopas põhjalikult tegelema 2000. aastast, mõne aastaga valmisid esimesed arengukavad¹⁴ ja nüüd 10 aastat hiljem hakkavad valmima lahendused¹⁵. Euroopa Komisjon töötab välja ühinguõiguse harmoniseerimise direktiivi, mis reguleerib kogu äriühingu valitsemisüsteemi ja keskendub eriti VKE grupile.¹⁶ Valdkonna aktuaalsust ja olulisust näitab ka see, et lisaks töötatakse välja siseriiklikega konkureerivat regulatsiooni. Siin võib leida, et konkurents ei valitse mitte ainult liikmesriikide, aga lisaks ka õigusteadlaste vahel. Alates 2007. aastast on Saksamaa akadeemikud töötanud European Model Company Law Act (EMCLA)¹⁷ projektiga, mille eeskujuks on American Model Business Corporation Act (MBCA)¹⁸. Kumbki Euroopa dokument ei käsitle tööõigust, maksuõigust, raamatupidamist ega pankrotiõigust, need valdkonnad jäetakse liikmesriikide õigussüsteemide reguleerida – need seotud teemad jätab käsitlemata ka eesolev uurimus.

Ühinguõiguse erinevad kitsaskohad ei ole uus teema, samuti klassikalised ühinguõiguslikud küsimused vastutusest (*piercing the corporate veil*), juhtimisest (*corporate governance*) või tehingutest (M&A¹⁹), aga teadaolevalt ei ole Eesti ega Euroopa teadustööga uuritud piiratud vastutusega kinnise kapitaliga äriühingu osa käibe toimimist tulenevalt kannete ja kandeväliste andmete õiguslikust jõust. Teadustöö seisukohast on oluline küsimus *per se* ja ka lahenduste uudsus, eelkõige seoses teiste Euroopa regulatsioonide ja ka tehnoloogia arenguga.

¹⁰ Justiitsministeerium. Ministeerium ootab arvamusi ettevõtluskeskkonna parendamise teemal 06.01.2011. - Arvutivõrgus: <https://www.osale.ee/konsultatsioonid/files/consult>, 01.03.2013.

¹¹ Justiitsministeeriumi avalik dokumendiregister. - Arvutivõrgus: <http://adr.rik.ee/jm>, 12.02.2013.

¹² Justiitsministeerium. Justiitsministeerium kutsub kaasa rääkima Euroopa äriühinguõiguse tuleviku üle. - Arvutivõrgus: www.just.ee, 23.03.2012.

¹³ European Commission. 20.02.2012 - 14.05.2012 consultation on the future of European Company Law 12.01.2012. - Arvutivõrgus: <http://ec.europa.eu>, 12.04.2012.

¹⁴ European Commission. 2003 Action Plan Modernising Company Law and Enhancing Corporate Governance in the European Union - Plan to Move Forward. 15.11.2003. - Arvutivõrgus: <http://ec.europa.eu>, 23.03.2012.

¹⁵ European Commission. Modernisation of Company Law and Enhancement of Corporate Governance. - Arvutivõrgus: <http://ec.europa.eu>, 05.04.2011.

¹⁶ European Commission. Report On the Future of EU Company Law. Brussels, 05.04.2011, p 8, *passim*. - Arvutivõrgus: <http://ec.europa.eu>, 02.04.2012.

¹⁷ T. Baums; P. K. Andersen. The European Model Company Law Act Project. Frankfurt: Institute for Law and Finance, 2008. - Arvutivõrgus: http://www.ilf-frankfurt.de/uploads/media/ILF_WP_078.pdf, 02.04.2013.

¹⁸ MBCA on loodu juba 1950. aastal Ameerika Advokatuuri poolt.

¹⁹ Ühinemised ja jagunemised.

Varasemalt on kõnealusega seotud teemasid puudutatud, aga ei ole süstemaatiliselt uuritud. Kaudselt seotud on Eesti teadustöodes 2009. ja 2011. a doktoritööde raames osa käibe puudutamine varalise tehinguna²⁰, kaudselt osakapitali reegleid²¹, 2008. a magistritöös osa tagatisena²² ja vaid bakalaureusetööde raames äriregistri ülesandeid 2010. a ja usaldusväärsus 2009. a, mis on eesolevaga lähimalt seotud, mis on aegunud, käsitlevad vaid üksikuid küsimusi ning kitsalt äriregistri vaatenurgast.

Magistritöö lai uurimisküsimuse on osahingu osa käibe õiguskindlamaks muutmise vajaduse eksisteerimine, st kas kehtiv regulatsioon on piisav, et tagada osahingu liikmete, kehtivate ja tulevaste osanike, juhatuse ja samuti kolmandate isikute õiguste tasakaalu.

Allküsimustena on vajalik analüüsida, kuidas on käibekindlust võimalik parandada, milline peaks olema kannete õiguslik tähendus ja tegemine, et tagada avalik usaldatavus ja osahingu osa võõrandamise, pantimise, ostueesõiguse, pärimise jt instituutide toimimists.

Põhieesmärgiks on selgitada välja, kas nn tugevad äriregistri kanded kaitseksid paremini liikmete ning kolmandate isikute õigusi, eelkõige läbi kannete avaliku usaldatavuse, publitsiteedi ja tahteavalduste õigusliku tähenduse selguse. Leides nii kehtiva regulatsiooni kitsaskohad, võimalikud lahendused, kuidas isikute õigused oleks proportsionaalselt kaitstud.

Uurimusel on kaks alleesmärki, mis on omavahel seotud nimetatud põhieesmärgiga. Neist tuleneb magistritöö struktuur – jagunemine kaheks peatükiks ja kummaski neljaks allpeatükiks, vastavalt teoreetilistele ja praktilistele küsimustele lahendamise kaudu. Vastav detailsem struktuur on põhjendatud ka loogilisest liikumisest probleemidest ja üldistest küsimustest lahenduste ja neist sõltuvate poole. Kahjuks ei ole võimalik küsimusi käsitleda klassikaliselt vastanduvate poolte võlgnik-võlausalaja struktuuris. Teema piiritlemisel on lähtunud prioriteetsusest ja käsitletud vastavalt uurimisküsimuste loogilisele järjekorrale.

Esimese peatüki eesmärk on analüüsida ja järeldada, millised on teoreetilised probleemid kehtivas õiguses, seoses osa ja kannete õigusliku tähendusega. Kahe esimese allpeatükina osa paiknemisest ja õiguslikust tähendusest registrikannete süsteemis, võrreldes selleks teiste analoogiliste siseriiklike ja välisriikide registrite süsteemidega, mis loovad või peaksid looma õigusi-kohustusi. Käsitledes selliselt kannete omadusi, liike ja nende määratlemist, jõustumise deklaratiivsust ja konsitutiivsust, mis isikute õigusi mõjutavad. Järgmise kahe allpeatükina analüüsides kannete avalikkust ja osahingu liikmete kandeid kui järgnevate eeldusi. Viimaks analüüsides osanike nimekirja andmete õiguslikku tähendust, mille puhul on nii ka äriregistri puhul tarvis õiguslikku selgust nii pidamise, kannete tegemise kui ka neile tuginemise osas.

²⁰ V. Kõve. Varaliste tehingute süsteem Eestis. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 2009, lk 81.

²¹ A. Vutt. Legal capital rules as a measure for creditor and shareholder protection. Tartu University, 2011.

²² S. Kärson. Õigused tagatisena. Magistritöö. 2008.

Teise peatüki puhul on analüüsitud, milliselt oleks mõistlik osa praktilist käivet muuta selgemaks. Seejuures käsitledes esmalt ühingusiseselt osaniku erinevate õiguste kaitstust ja realiseerimist osanike nimekirja ja äriregistri kannete õigusliku tähenduse ebaselguse puhul. Edasi käsitletud osa käibehinguid - võõrandamist ja pantimist. Nende õigusinstituutide toimimine ei vasta isikute ootustele, kuna osa ei ole võimalik omandada heauskselt ega olla kindel ilma koormatisteta osa ostmises. Võiks leida, et kehtiv regulatsioon ei taga hästi kellegi õigusi, sest kannetel puuduvad positiivse ja negatiivse registri omadused. Heauskne omandamine eksisteerib, aga ei toimi võõrandamise ja pantimise praktilistes olukordades.

Nii on käsitletud osa kannete regulatsiooni spetsiifilistes olukordades: sundlõpetamise, ostueesõiguse ja pärimise korral. Viimane allpeatükk käsitleb osa pantimist, mida on peetud kehtiva vastuolulise regulatsiooni õiguslikult kõige ebaselgemaks teemaks, vaatamata regulatsiooni mitmetele muudatustele. Nn võtmeküsimuse lahendamisel on analüüsitud ka osa pandi vajalikkust, sisulist õiguskindlust läbi avalikkuse ja heauskse omandamise võlgniku, võlausaldaja ja kolmanda isiku õiguste kaalumisel. Lõpuks toodud edasiarendused nagu osa osaline pantimine, EVK-st väljumine panditud osade korral ja pandi registrist kustutamine.

Praktiliselt otsib seega eesolev vastust küsimusele, kas on vajalik ja kuidas saaks osaühingu kannete regulatsiooni puudutavat korda arendada selliselt, et osaühingu registriandmed võimaldaks kindlamat käivet osanike, juhtorganite, võlausaldajate ja koostööpartnerite jaoks siseriiklikult ja laiemalt muuta sellega Eesti õiguskeskkonda (väike)investoritele atraktiivsemaks. Eelduseks on üldteada asjaolu, et õiguskäibes osalevad isikud eelistavad tegutsemiseks selge korra ja teadaolevate tagajärgedega õigussüsteemi – milliselt vastavat kehtivat korda iseloomustada ei saa. Tuleb arvestada, et ettevõtja tegevuse regulatsioon mõjutab kogu ühiskonda võrdlemisi otseselt.²³ Seega on püütud kaaluda ka kolmandate isikute huve ja arvestada õigusi, kuigi registrikande küsimus on iseenest kitsas.

Hüpoteesiks on oletuslik vastus, et kehtiv osaühingu osa regulatsioon vajab muutmist, täpsustades äriregistri kannete õigusliku tähenduse tekkimist konstitutiivsuse-deklaratiivsuse ja kannete sisu avaliku usaldatavuse ning positiivse ja negatiivse publitsiteedi osas, kuna kehtiv regulatsioon ei taga osaühingu õiguskäibes osalevate isikute õigusi ja huve piisavalt.

Nii toimub püstitatud uurimishüpoteesi kontrollimine läbi vastavate uurimisülesannete. Magistritöö eesmärkide saavutamiseks ja hüpoteesi tõestamiseks kasutab autor võrdlevat meetodit. Metodoloogiliselt lähtub autor seejuures klassikalise formaalse loogika üldtunnustatud seisukohtadest ja tõlgendamisargumentide teooriast. Tegemist on teoreetilise uurimusega ning eesoleva vormistamisel on lähtutud uusimast juhendist.

²³ H. Hansmann; R. Kraakman et al. What is Corporate Law? R. Kraakman. The Anatomy of Corporate Law. A Comparative and Functional Approach. New York: Oxford University Press, 2004, p 18.

Kvaliteetseks uurimiseks on analüüsitud allikad nii teoreetiliste seisukohtade kui ka praktiliste faktide saamiseks. Teemat ei ole Eesti kirjanduses usaldusväärses mahus käsitlemist leidnud, samas vastupidist võiks leida võõrkeelse kirjanduse kohta. Eesti õigusteadlaste puhul tekkis vajadus arvamuste ja muude allikate järele, kuna kahjuks puudub vajalik kirjandus kõnealuse uurimisküsimuse analüüsimiseks. Kirjandusest on analüüsiks kasutatud eelkõige C. H. Beck kirjastuse õiguskirjandust ja Saksamaa seaduste kommentaare. Samuti välisriikide seadusandlust, Eesti olemasolevat kirjandust, sh perioodikast. Kohtupraktikat on kasutatud nii Eesti kui välisriikide pretsedentidest. Kohalikest allikatest on kasutatud eelkõige V. Kõve doktoritööd, samuti õigusteadlaste ning regulatsioonide loojate poolt avaldatud arvamusi, seletuskirju. Eesti allikad võimaldavad tasakaaluks uurimisküsimustele praktilisemat vaatenurka. Olulised uurimis- ja võrdlusallikad on võrdlusriikide USA, Austria, Hollandi, Soome, Läti, Saksamaa ja Ühendkuningriigi õigusaktid. Viimased kaks on Eesti olulisemate äriseadustiku uuenduste eeskujumaadeks.

Saksamaa on valitud võrdlusriigiks ka seetõttu, et Eesti on Saksamaa õigusaktidest eeskuju võtnud teiste hulgas äriühinguõiguse loomisel. 01.11.2008. jõustus sealset osaühingut (GmbH) puudutavate regulatsioonide ajaloo suurimaid reforme, millega muuhulgas anti osanike nimekirjale õiguslik tähendus.²⁴ Viimane oleks ka Eesti reformi üks õiguslik võtmeteemasid. Sarnased äriühinguõiguse muudatused jõustusid Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriigis (Ühendkuningriigis) täielikult aasta hiljem – 1. oktoobril 2009 – mida on nimetatud sealseks kõige mahukamaks seadusemuudatuseks tänaseni.²⁵ Maailma ühinguõigust sunnib täiustuma nn “regulatsioonide konkurents”, milles Saksamaa hakkas jääma alla Ühendkuningriigile. Riikide vahel äriühinguõigusega ettevõtjate meelitamist tuntakse algselt Ameerika Ühendriikide (USA) osariikide vahel tekkinud "sündroomina", mis sai alguse 1920ndatel.²⁶ Magistritöös on seda oluline tähele panna kriitilisuse seisukohast, kuna mõne argumenti põhjenduse taga on sisuliselt õigussüsteemi atraktiivseks tegemise soov riigi puhtmajanduslikust huvist, mitte aga kaalutud objektiivse järeldusega. Seda nn Delaware'i sündroomi on peetud nii "võidusõiduks alla/põhja" W. L. Cary arvates kui ka "geniaalsuseks" R. Romano seisukohast.²⁷ Olulised taustsüsteemi teadmised tulevad ka Euroopa ühinguõiguse direktiividest ja Euroopa Kohtu lahenditest, milliste ajalugu on püütud samuti arvestada.

Edaspidi on sõna "osa" kasutatud eelkõige mõistena, tähenduses "osaühingu osa"

²⁴ Deutschland. Gesetz zur Modernisierung des GmbH-Rechts und zur Bekämpfung von Missbräuchen (MoMiG). - Arvutivõrgus: www.buzer.de/gesetz/8416/index.htm, 02.04.2012.

²⁵ Companies Act 2009 (edaspidi ka CA 09). - Arvutivõrgus: www.legislation.gov.uk, 23.03.2012.

²⁶ Delaware'i osariigi regulatsioon on USA liberaalseim: Delaware General Corporation Law (edaspidi DGCL). - Arvutivõrgus: <http://delcode.delaware.gov/title8/c001/index.shtml>, 12.04.2012.

²⁷ L. Hornuf. Regulatory competition in European corporate and capital market law. Cambridge, 2012, p 69-72.

äriseadustiku²⁸ paragrahv 148 mõttes, kui ei ole märgitud teisiti.

²⁸ Äriseadustik. - RT I 1995, 26, 355. Sätte sisu on püsinud osa puhul alates 1995. aastal vastu võetud seadusest.

1. Osäühingut puudutavad kanded

1.1. Osäühing ja osa kehtivas registrikannete süsteemis

Osäühing on juriidiline isik. Tegemist on osadeks jaotatud osakapitaliga ja suletud kapitaliga äriühinguga. Avatud kapitaliga ühinguks on aktsiaselts, mis saab olla börsil noteeritud ja noteerimata. Osäühing on alati börsiväline kapitaliühingu (unlisted company²⁹). Maailmas tuntakse mõisteid "company" ja "corporate", mis võiks olla ka osäühingu ja aktsiaseltsi vasted Eesti mõistes, aga üldiselt kasutatakse äriühinguõigusest rääkides Ühendkuningriigis esimest mõistet ja USA-s teist mõistet. Eesti keeles osäühing, inglise keeles private limited company (Ltd), saksa keeles Gesellschaft mit beschränkter Haftung (GmbH) on levinuim äriühingu vorm vastavates riikides. Saksamaal oli 2008. aastal umbes miljon GmbH vormis äriühingut, samas kui avalikke äriühinguid oli vaid ca 18 000.³⁰ Ühendkuningriigis on äriühinguõigus reguleeritud ühes aktis Companies Act (Edaspidi CA 09).³¹ Eestis kuuluvad äriühinguõiguse alla nii osäühing ja aktsiaselts, olles reguleeritud taasiseseisvunud Eestis esmalt 1995. a jõustunud äriseadustikus (ÄS³²). GmbH (sh Unternehmergesellschaft e UG e Mini-GmbH) ja AG on reguleeritud eraldi vastavalt GmbH-Gesetz³³ ja Akt-Gesetz kaudu, mis on kooskõlas üldise ühinguõigus-regulatsiooniga Handelsgesetzbuch. Eesolev uurimus keskendub OÜ regulatsioonile, jättes kõrvale aktsiaseltsi, mille vasted USA enamikus osariikides on Limited Liability Company (LLC) ja Incorporated (Inc), erinedes avatuselt. Avalikkus on põhilise eristamiskriteeriumina võetud aluseks ka Eestis - äriseadustiku loogika kohaselt peaks OÜ näol olema tegemist nn kinnise äriühinguga, mille osalus ei ole vabalt võõrandatav.³⁴ Kaasaegse juriidilise isiku kontseptsiooni töötas kõige varem välja USA ja väidetavalt on sealt ka enim õppida.³⁵

Osäühingu osa kaudu on määratud osaniku õigused osäühingu suhtes. Osa on õigus, mis annab selle omajale osaniku osale vastavad õigused vastavas äriühingus. Osa ei saa vallata, küll saab kasutada sellest tulenevaid õigusi ning osa saab käsutada. Osast tulenevaid õigusi saab siduda eelkõige laiemalt osaga, aga ka kitsamalt - isikuliselt osanikuga (ÄS § 139 lg 1 p 5). Viimane on enam omane nn isikuühingutele (*partnership*³⁶), milleks on Eestis täisühing

²⁹ Euroopa Kohus. Kohtuasi C-360/06, 02.10.2008. ELT, 2008/C 301/09, 51. köide. 22.11.2008.

³⁰ K. J. Müller. The GmbH : a guide to the German limited liability company. München : Beck, 2006, p 3.

³¹ A. Cahn. Comparative company law – Germany, UK, USA. Cambridge: University Press, 2010, p 3-23.

³² Edaspidi ÄS viidates 2013. aastal kehtivale redaktsioonile: äriseadustik. - RT I, 18.12.2012, 8.

³³ Gesetz betreffend Gesellschaften mit beschränkter Haftung. - Arvutivõrgus: gesetz-im-internet.de, 20.04.12.

³⁴ Justiitsministeerium. Äriseadustiku muutmise seaduse eelnõu (552 SE) seletuskiri. 16.12.2004. -

Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee, 13.02.2013.

³⁵ A. R. Pinto, D. M. Branson. Understanding corporate law. Newark, LexisNexis, 2004, p 1-14.

³⁶ Euroopa Kohus. Määrus. Kohtuasjas T-184/04. 13.01.2005. - Arvutivõrgus: eur-lex.europa.eu, 10.04.12.

(ÄS § 79) ja usaldusühing (ÄS § 125), mitte osadeks jaotatud kapitaliga äriühingule, mille selgepiirilist vormi esindab Eestis aktsiaselts (ÄS § 221). Osäühingut võiks nimetada kompromissiks isikliku vastutusega ja avalikult kaubeldava piiratud vastutusega äriühingu vahel – osäühing sarnaneb õiguslikult nii usaldusühingu kui aktsiaseltsi sisule ja regulatsioonile. Usaldusühingule omase isikuga seotud õiguste kõrval on osäühing vastutuse ning ühingu seotuse (st nõrgema seotuse) poolest sarnane aktsiaseltsile. Osäühing erineb mõlemast võrreldavast samade põhjuste poolest *vice versa*. Osäühingu osade käsutamine on võrreldes aktsiaseltsi aktsiatega piiratud, kuna on osa võõrandamisel muule isikule kui teisele osanikule on juba seadusega ette nähtud teiste osanike ostueesõigus (ÄS § 149 lg 2). Osäühingu puhul ei ole oluline osade kiire käive³⁷. Igal osanikul on üks osa (ÄS § 148 lg 4), erineb sellega aktsiaseltsist (ÄS § 221 lg 1). Erinev on ka kannete õiguslik tähendus.

Osa õigusliku olemuse kohta on õiguskirjanduses rohkem küsimusi, kui vastuseid. Ühisel arusaamsiel ollakse selles, et osa on õigus.³⁸ Osa definitsiooni ei esine üheski uuritud õigussüsteemis, sh puudub legaaldefinitioon Eestis. Ühendkuningriigi kohtunik J. Farwell on enam kui sada aastat tagasi leidnud, et osa on osaniku huvi ühingu, mõõdetuna rahas, mille eesmärk on esiteks vastutus ja teiseks tema isiklik huvi.³⁹ Nobeli laureaat Milton Friedman on öelnud, et iga jurist peaks teadma - äriühing ei kuulu selle osanikele, vaid osa on lihtsalt väärtpaber, sest osanik ei oma kontrolli äriühingu asjade üle.⁴⁰ Mõeldud on füüsilise ja juriidilise isiku vara lahusust, sest osanik otsustab ka ühingu vara võõrandamise, olles sisuliselt kõrgeim juhtumisorgan. Osanikud saavad põhikirjaga määrata mh, et juhatus teeb kinnisvaratehinguid osanike loal (ÄS § 168 lg 2 jt). Näiteks USA-s on osaniku võim selgesõnaliselt sätestatud vetoõigusena DGCL § 271 a). Eestis on osaga per se seotud õiguslikuks küsimuseks osa terviklikkuse tõlgendamine. Milline on viidatud ÄS § 148 lg 4 esimese lause tähendus, st kas ja millistel juhtudel saab osa olla ühisomandis, kaasomandis, kuidas rakendada ühisosaniku instituuti (ÄS § 165 jt), näiteks kas osa saab jagada sama osaniku jaoks erinevateks osaliseks näiteks pantimisel ja ostueesõiguse kasutamisel.

Seega on osa puudutav regulatsioon juba eos keerukas. Võimalus registreerida osäühingu osad Eesti Väärtpaberite Keskregistris (EVK) ja pidada seal osanike nimekirja⁴¹ toodi äriseadustikku Eesti väärtpaberite keskregistri seadusega, mis jõustus 1. jaanuaril 2001.⁴² Nii on osade suhtes võimalik rakendada kahte erinevat regulatsiooni süsteemi. EVK kande puhul

³⁷ M. Kairjak (peatoimetaja). Äriõigus : näidised ja kommentaarid. Tehingud osaga 3.1. Tallinn : Äripäeva Kirjastus, 1999-..., lk 1.

³⁸ P. Davies. Gower and Davies' principles of modern company law. London: Sweet & Maxwell, 2010, p 815.

³⁹ UK House of Lords. Borland Trustee v Steel Brothers. 1901, 1 Ch 279. - Arvutivõrgus: www.chriswallis.com

⁴⁰ L. Stout. Shareholder Value Myth. California: BK Publishers, 2012, p 37.

⁴¹ ÄS § 182 lg 1 järgi peab juhatus osanike nimekirja, milles tuleb näidata osanike nimed, aadressid ja isiku- või registrikoodid, samuti nende osade nimiväärtused.

⁴² Eesti väärtpaberite keskregistri seadus. - RT I 2000, 57, 373.

on osa elektroonilises vormis väljendatud õigus, olles seda sarnasem aktsiate käibega, mille registreerimine EVK-s on kohustuslik. Aktsiaseltside jaoks loodud korra said osanike otsuse alusel kasutama hakata ka osaühingud, milline tee valiti eelkõige osa õiguskindlama käibe saavutamise soovil. 2012. a seisuga olid EVK-s registreeritud 2483 osaühingu osad, mis on ca 2% kõigist osaühingutest.⁴³ Massilist registreerimist piirab ettevõtja jaoks tekkiv kulu.

Seejuures rakenduvad ka teatud piirangud, mis tulenevad osaühingu spetsiifikast. Näiteks osa kohta ei saa anda välja väärtpaberit ÄS § 148 lg 6 järgi. Ühendkuningriigi CA keelab ltd puhul *securities e* väärtpaberid, milleks loetakse avalikult pakutavad äriühingu osad, nõudekirjad, võlatunnistused jt, mis annavad ühingu suhtes õiguse. Erakapitalil põhinev ühing ei tohiks kaasata kapitali avalikult, seda ei otseselt ega kaudselt.⁴⁴ Eestis ei ole tagajärje sätet, nagu CA 09 § 755 jj, mis sätestavad kohtule võimaluse kohustada ühingu registreerimise avalikult kaubeldavaks või tegevus lõpetada. Avalikuks ei loeta pakkumist juhul, kui see ei saa otseselt või kaudselt kättesaadavaks muule, kui isikule, kellele see suunati või see on tehtud pakkuja erahuvist. Samas on Ühendkuningriigis selline ost kehtiv. Saksamaa GmbH puhul ei ole võimalik EVK sarnast registrit kasutada, puudub väärtpaberi väljastamise keeld.⁴⁵

Igasugune ühing, sh äriühing, on fiktsioon, andmekogu, mis ei eksisteeri realselt ja tuleb nõ ellu tuua, muuta tsiviilkäibe subjektiks⁴⁶. USA kõrgeim kohus 19. sajandi alguses on leidnud, et juriidiline isik on tehisk, nähtamatu ja eksisteerib ainult seadusest tulenevalt.⁴⁷ Eesti juriidiliste isikute süsteemi reformis 01.09.1994 jõustunud TsÜS⁴⁸. Enne äriseadustiku jõustumist puudus aga usaldusväärne register, mis oleks andnud kolmandate isikute suhtes kehtivat infot äriühingute ja nende esindusõiguslike isikute kohta. Loodud ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide register (ettevõttereister) oli olemuselt statistiline ja sisaldas muuhulgas ka kauplusi, nn siseriiklikke filiaale, riigiasutusi jne.⁴⁹ Tegemist oli äriregistri eellasega.

Juriidilist isikut võiks tinglikult võrrelda kinnisasjaga, kuna mõlemal juhul on õiguslik omandisuhe valdusest sõltumatu. Oluliseks erinevuseks on asjaolu, et äriühing ei eksisteeri füüsiliselt. Tsiviilkäive vajab kindlaid aluseid ja mida väärtuslikum on asi/õigus, seda olulisem on kindlalt määratleda, kes on asja-õiguse omanik ning millised on seda koormavad õigused. Viimane on vajalik, et isikud saaksid adekvaatselt hinnata asja-õiguse väärtust, mis on lisaks ostuhuvilisele olulised ka investoritele ja kokkuvõtlikult kõigile käibes osalejatele.

Osa käivet saab seejuures võrrelda kinnisasja käibega. TsÜS⁵⁰ § 50 lg 1 järgi on kinnisasi

⁴³ RKPJK 06.07.2012 lahend 3-4-1-3-12.

⁴⁴ P. Davies. Gower and Davies' principles of modern company law. London: Sweet & Maxwell, 2010, p 830.

⁴⁵ K. J. Müller. Op. cit, p 21; 95.

⁴⁶ M. Merimaa. Äriseadustik : kommentaarid, selgitused, arvamused. Tallinn: Ilo, 2007, lk 40.

⁴⁷ U.S. Supreme Court. Trustees v. Woodward. 1819. - Arvutivõrgus: <http://supreme.justia.com>, 29.03.2013.

⁴⁸ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. - RT I 1994, 53, 889; 2002, 53, 336.

⁴⁹ V. Kõve. 10-aastane äriseadustik – tagasivaade senisele arengule. Juridica, IX 2005, lk 595-605.

⁵⁰ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. - RT I, 06.12.2010, 12. Edaspidi ka TsÜS.

maapinna piiritletud osa. AÕS⁵¹ § 51 järgi peetakse kinnistusraamatut kinnisasjade ja nendega seotud asjaõiguste kohta. *Quod non est in actis, non est in mundo* ehk mida ei ole aktis, seda ei ole olemas. Tegemist on ajalooliselt kinnisasjade suhtes kohaldatava tugeva kande põhimõttega. Kui vallasasjade puhul eeldame valdajast, et tegemist on ka omanikuga, siis kinnisasjade puhul on omanik vaid see, kes on omanikuna kantud kinnistusraamatusse. Vallasasjade registreerimine oleks õiguslikus mõttes hea, tagamaks õigusselgust ja -kindlust, aga praktikas on see nende suure arvu ja väikese väärtuse tõttu ebamõistlik. Kinnistusraamatu sätted kehtivad nii kinnisomandi kui ka kõigi piiratud asjaõiguste kohta, Saksamaa eeskujul.⁵² Kinnistusraamatust nähtuvad lisaks omanikule ka kinnisasja koormavad õigused.

Eestis kehtiv tugeva kinnistusraamatu põhimõte on üldteada.⁵³ Samas kande 100% õigsust ei ole võimalik luua ja kanded võivad olla ka valed. Seetõttu vajab kande mitteõigsust tõendamist, eeldatakse kinnistusraamatu õigsust (AÕS § 56 lg 1), et kannet saaks usaldada. Samuti eeldatakse heausksust (TsÜS § 139). Heausksus asenab võõrandaja puuduvat õigust. Tegemist on omandamisega, tuginedes õigusnäilisusele, millega seadusandja kaitseb käivet, majandust, investeeringuid, loob usaldust ja seega on heausksus tsiviilkäibes hädavajalik üldpõhimõte, mis seostub hea usu põhimõttega (TsÜS § 138). Kinnistusraamatu õigsuse eeldamise põhimõte tugineb heausksusele ja tähendab seda, et igaüks, kes toetudes kinnistusraamatu kandlele omandab kinnisasja või piiratud asjaõiguse, on kaitstud ja see on lõplik. Oluline on seejuures, et isik ei teaks või mõistlike pingutuste tegemisel ei olekski pidanud teadma tegeliku olukorra erinemist kinnistusraamatu kandest. Pahauskne on isik, kes teab või oleks pidanud teadma käsutamise puudusest, aga on selles osas raskelt hooletu (VÕS⁵⁴ § 104). Kohtuvaidlused hea- ja pahausksuse üle on keerukad, milliseid aitab vältida regulatsiooni selgus – näiteks kui isik teab, millised riskid ja kui suures ulatuses kaasnevad näiteks kaasomandis kinnisasja ostmisega, siis oskab isik määrata paremini asja hinda.

Teiselt poolt tekivad kinnistusraamatu avalikkusest ka kohustused. AÕS § 55 lg 2 järgi ei või keegi tugineda kinnistusraamatu andmete mitteteadmisele ja kinnistu ostja ei saa näiteks väita, et ei tutvunud kinnistustaamatuga ja heauskselt omandas suurema osa. Mitmed õigused nagu naabusõigused ja kinnisomandi kitsendused, avalikõiguslikud reaalkoormatised, seadusjärgne ostueesõigus ja hüpoteek, mis eksisteerivad ka kinnistusraamatu väliselt ja nõrgestavad seega tugeva kinnistusraamatu süsteemi⁵⁵.

Kinnistusraamatut saab samuti kritiseerida⁵⁶, aga analoogilised valikud ja kitsaskohad

⁵¹ Asjaõigusseadus. - RT I, 23.04.2012, 2. Edaspidi ka AÕS.

⁵² P. Pärna. Asjaõigusseadus. Kommenteeritud väljaanne. Juura, Tallinn 2004, lk 69.

⁵³ RKKKo 18.09.2003 lahend 3-1-1-97-03. - RT III 2003, 27, 276.

⁵⁴ Võlaõigusseadus. - RT I, 05.04.2013, 3. Edaspidi ka VÕS.

⁵⁵ P. Pärna. Tugeva kinnistusraamatu nõrgad küljed. Juridica, III 1999, lk 130-133.

⁵⁶ T. Toomela. Kinnistusraamatu avaliku usaldatavuse printsiibi reformi vajadus. Juridica, V 2003, lk 301-307.

tekivad iga õigusjõuga registri puhul. Juriidiliste isikute riiklikul tasandil registreerimine kujunes kaasaegsel kujul kõige varasemalt välja samuti USA-s. Näiteks 1933. aastal olid seoses majanduskriisiga ette nähtud ka kriminaalkaristused, registreerimata osadega kauplemise eest.⁵⁷ Ka Eesti äriühingutele oli tarvis registrit, millel oleks lisaks informatiivsele tähendusele ka kindel õiguslik jõud. Tehniliseks lahenduseks on äriregister, kuhu kantakse kõik äriühingud (ÄS § 2 lg 2). Äriregistri pidamiseks kehtib juba esimese Eesti Vabariigi ajal toimunud kord – 4 kohtu juures asusid siis ja taas neli tegutsevad alates 2006. aastast, st neli registriosakonda. Äriregistrit saab võrrelda mitmete teiste analoogiliste registrisüsteemidega, millega see tihedalt seotud on.⁵⁸ Kohtute juures tegutsevad kinnistusosakonnad, pidades kinnistusraamatut, abieluvararegistrit ja registriosakonnad - äriregister, mittetulundusühingute register, kommertspandiregister ja laevakinnistusraamat (kohtute seadus⁵⁹ §-d 10, 15 ja 16).

Kinnistusosakonnad lähtuvad kohtu kinnistusosakonna kodukorra määrusest⁶⁰ ja viidatud eriseadustest, pidades juriidilisi elektroonilisi registreid.⁶¹ Pärimisregister⁶² asub Harju maakohu juures. Kannete tegemine loob, muudab või lõpetab õigusi. Registriosakonnad lähtuvad erinevalt kinnistusosakonnast kohtu registriosakonna kodukorra määrusest⁶³ ja lisaks kohtute registriosakondade keskandmebaasi pidamise määrusest⁶⁴. Seega erineb äriregister kinnistusraamatust muuhulgas pidamise alustelt. Registriosakondade tööpiirkonnad kattusid vastava kohtu tööpiirkonnaga kuni 19.12.2012, mil jõustusid viimased äriseadustiku muudatused ja ÄS § 22 lg 2 lasi vabaks. Äriregistris peetakse andmeid füüsilisest isikust ettevõtjate, täis-, usaldus- ja osäühingute, aktsiaseltside, tulundusühistute ja välismaa äriühingute filiaalide kohta. Sama üldregulatsiooni alusel peavad registriosakonnad elektroonilise päringusüsteemiga kommertspandiregistrit ning mittetulundusühingute ja sihtasutuste registrit, kuhu lisaks mittetulundusühingute alla kuuluvad ka korteri-, elamu-, garaaži jm mittetulunduslikud ühistud, samuti erakonnad, ametiühingud ning kirikud, kogudused, koguduste liidud ja kloostrid. Samuti laevakinnistusraamatut, seejuures väikelaevu registreerib liiklusregister⁶⁵, millele § 9 sätestab õigusliku tähenduse puudumise.

Selgusetuks jääb registrikannete õiguslik tähendus, sest näiteks liiklusregistri kohta on

⁵⁷ A. R. Pinto, D. M. Branson. Op. cit, p 159-198.

⁵⁸ M. Kairjak (peatoimetaja). Äriõigus : näidised ja kommentaarid. Osäühing 1.1. Äriregister. Tallinn : Äripäeva Kirjastus, 1999-..., lk 1.

⁵⁹ Kohtute seadus. - RT I, 29.12.2012, 8.

⁶⁰ Justiitsministri 30.06.2010 määrus nr 24. Kohtu kinnistusosakonna kodukord. - RT I, 29.12.2012, 47.

⁶¹ 2013. aasta 1. jaanuaril alustasid kinnistusosakonnad üleminekut elektroonilisele abieluvararegistrile.

⁶² Riiklik register lähtub pärimisseadusest (RT I 2008, 7, 52) ja Justiitsministri 18.12.2008 määrus 53. Pärimis-seadusest tulenevate notari ametitoimingute tegemise ja pärimisregistri pidamise kord. - RTL 2008, 101, 143.

⁶³ Justiitsministri 19.12.2012 määrus nr 60. Kohtu registriosakonna kodukord. - RT I, 28.12.2012, 10.

⁶⁴ Justiitsministri 27.12.2000 määrus nr 78. Kohtute registriosakondade keskandmebaasi pidamine. - RT I, 12.12.2012, 7.

⁶⁵ Liiklusregistri tegevust ja õigusjõudu reguleerib liiklusregistri pidamise põhimäärus (RT I, 21.06.2011, 3).

seadusandja leidnud samas, et tegemist on põhimõtteliselt õiguslikku tähendust omava registriga⁶⁶. Samuti on oluline, kas on võimalik näiteks paadile seada AÕS § 297 järgi registerpanti, mis eeldab tugevat registrit ja selle avalikkust (AÕS § 303). Eestis on lisaks eraõiguslikele⁶⁷ veel mitmeid erinevate nimetustega andmekogusid, registreid, keskusi, infosüsteeme nagu näiteks rahvastikuregister, kohtute registriosakondade keskandmebaas, pensionikeskus, ernival, ehitisregister, x-tee, töötajate register jt, mis on suures osas reguleeritud eriseadustega, kuid seejuures on kanded ebaselge õigusliku tähendusega. Näiteks liikmete nimekirjade tähendus, mis määrab seotud isikute ringi ja nende õigused-kohustused.

Seadusandja on regulatsiooni ka edasi arendanud. Näiteks 01.02.2005. a jõustus hooneühituseadus ja tunnistas kehtetuks elamuseaduse elamuühistute tegevust reguleerinud sätted ning kohaldas olemasolevate ja asutatavate elamu- ja garaažiühistute suhtes end, millest tulenevalt ühistute põhikirjad tuli hooneühituseadusega⁶⁸ kooskõlla viia 2008. aastakas. Nii lahendati liikmelisuse võõrandamise-pantimise ning liikmete nimekirja pidamise olulised kitsaskohad. On leitud, et hooneühistu äriregistris pidamise regulatsioon on parem ja selgem osanike osadele kohalduvast korrast⁶⁹. Sama näide ehitusseadusega⁷⁰ ehitisregistri ja hooneregistri üleviimine ehitisregistrisse alates 2004. aastast, millega lõpetati registrite ebavajalik dubleerimine.⁷¹ Samas võiks olla vajadus näiteks domeeninimede registri järele, kuna Riigikohtu seisukoha järgi ei ole võimalik menetluslikult domeeninime tühistada.⁷² Loodud on Eesti ja rahvusvahelised vahekohtud domeenivaidluste (eelkõige pahausksete omandajate tõttu), mis on tugeva ja selge registri loomisest praktiliselt lihtsam lahendus.

Registrite sisulisele reguleerimisele ja pidamisele lisaks on ka haldusõiguslikud ülesanded, millega tegelevad RIA (Riigi Infosüsteemi Amet) ja RIK (Registrite ja Infosüsteemide Keskus). RIK on maakohtute registriosakondade keskandmebaasi pidaja, kuhu kuulub ka äriregister. EVK on riiklik register, aga peab peab ettevõtteregestrist 31.10.1996 tulnud äriühing AS Eesti Väärtpaberikeskus. Ajalooliselt võikski äriregistrit võrrelda sellele eelnenud ettevõtteregestriga, mille tegevus lõpetati 1997.⁷³ Ettevõtteregester loodi taasiseseisvunud Eesti juriidiliste isikute registreerimiseks.

⁶⁶ Justiitsministeerium. Väärteomenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu (375 SE) seletuskiri. 11.02.2013. - Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee, 01.02.2013.

⁶⁷ <https://www.inforegister.ee>, <http://www.krediidiinfo.ee>, <http://www.volaregister.ee>.

⁶⁸ Hooneühituseadus. - RT I, 08.07.2004, 53, 368.

⁶⁹ M. Sarapuu. Registrite ja Infosüsteemide Keskuse arvamus osanike registri kohta. 28.02.2011.a nr 1.1-4/524. - Arvutivõrgus: <http://adr.rik.ee/jm/>, 06.05.2013.

⁷⁰ Ehitusseadus. - RT I, 25.05.2012, 22.

⁷¹ Justiitsministeerium. Ehitusseaduse eelnõu (805 SE) seletuskiri. 13.06.2001. - Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee, 01.02.2013.

⁷² RKTKo 30.03.2006 lahend 3-2-1-4-06. - RT III 2006, 12, 118. Punkt 51.

⁷³ Justiitsministri 10.05.1990 määrus nr 91. Eesti vabariikliku ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide registri asutamise kohta. - ÜVT 1990, 15, 251; RT I 1994, 39, 627; 59, 993.

Ettevõttereister sarnanes hooneregistriga, mis 2003. aastast asendati ehitisregistri elektroonilise andmebaasiga⁷⁴. Hooneregister oli omandireformi toetav instrument, mis muuhulgas toetas notarite tegevust, tehniliselt kandes kasutusloaga hoonete andmeid, aga dubleerides seejuures ehitusloaga ehitisregistri andmeid. Äriühingud said osta maad ainult juhul, kui olid kantud äriregistrisse, mis pidi kiirendama äriregistrisse registreerimist. Nii hoone- kui ettevõttereister olid üleminekusüsteemid. Seni olid andmed hooneühistute kui tulundusühistute kohta, kantud mittetulundusühingute ja sihtasutuste registrisse, alates 19.12.2012 kantakse hooneühistu äriregistrisse, § 4 lg 2⁷⁵, piltlikustades lahenduse ebaselgust.

Äriregister sarnaneb eesmärgilt ja mõttelt kõige enam kinnistusraamatule, aga sisult on kanded ebaselge õigusliku jõuga nagu ettevõttereistris, mis ei saa olla õigustatud. Osa kohta eksisteerib tinglikult äriregistri ja EVK kõrval veel kolmas – paberilt digitaalsele kujule üleminekul tekkiv süsteem. ÄS § 511⁵ sätestab ülemineku elektroonilisele registri pidamisele, st paberil peetavale registrile kohaldatakse kuni 31. oktoobrini 2012. aastal kehtinud sätteid. Kuigi edaspidi peetakse äriregistrit ainult elektrooniliselt, on ettevõtjate kohta avatud ka pabertoimikuid. Nendele tuleb kohaldada varasemaid sätteid nii kaua kuni digiteerimisprotsess on lõpule jõudnud. Seda tehnilist laadi küsimust magistritöö ei analüüsi.

Riigid on loonud äriühingute avalikustamiseks ametlikud registrid, mis on kättesaadavad internetis. Eesti äriregisterile on võetud kaks eeskju: Saksamaa *Handelsregister*⁷⁶ ja Austria *Firmenregister* süsteemid, mida samuti peab kohus. Ühendkuningriigis Companies House⁷⁷ ja Šveitsis (*Handelsregister*⁷⁸) on loodud eraldi üksused⁷⁹. Euroopas on ülekaalus äriregistri pidamine ministeeriumi allüksuse kaudu⁸⁰ Samas USA-s puudub kõiki ühendriike ühendav registrisüsteem, igal osariigil on eraldi regulatsioon ja nii ka register.^{81 !!!}

Eestis puudub äriregistri reguleerimiseks eraldi seadus, erinevalt teistest analoogilistest registritest, mille reguleerimiseks on eraldi seadus. Samuti näiteks Soomes on eraldi *Kauparekisterilaki*⁸², samuti Saksamaal *Gesetz über elektronische Handelsregister und Genossenschaftsregister sowie das Unternehmensregister*.⁸³ Eesti põhilised normi on koos äriseadustikus, samuti nimetatud määrustes ning EVK-s registreeringu puhul EVKS-is⁸⁴.

⁷⁴ Vabariigi Valitsuse 17.12.2002 määrus nr 405. Riikliku ehitisregistri asutamine ja pidamise põhimäärus. - RT I 2002, 107, 639.

⁷⁵ Hooneühistuseadus. - RT I, 18.12.2012, 12.

⁷⁶ Arvutivõrgus: www.handelsregister.de, 14.04.2012.

⁷⁷ Arvutivõrgus: wck2.companieshouse.gov.uk, 11.04.2012. CA § 1060.

⁷⁸ Arvutivõrgus: zefix.admin.ch, 11.04.2012.

⁷⁹ "UK Registrar of Companies" kui eraldi haldusorgan ja Šveitsis igas kantonis eraldiseisev registripidaja.

⁸⁰ S. Larsson (toim). European Commerce Registers' Forum Report 2012. July 2012, Sweden, p 15, *passim*.

⁸¹ B. Pettet. Company law. Harlow: Pearson Longman, 2005, lk 263-271.

⁸² Kauparekisterilaki (1979/129). - Arvutivõrgus: <http://www.finlex.fi>, 14.03.2013.

⁸³ Handelsregisterverordnung. 01.11.2008 . BGBl. I 2008, 2040. Arvutivõrgus: <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/hdlregvfg/gesamt.pdf>, 12.04.2013.

⁸⁴ Eesti väärtpaberite keskreistri seadus. - RT I, 25.07.2012, 11.

1.2. Osaga seotud registrikannete ja kandeväliste andmete õiguslik tähendus

Kinnistusraamatuga sarnaselt on levinud kehtiva õiguse kohta teoorias ja praktikas äriregistrit iseloomustava sõna "tugev" kasutamine. Võib tulla asjaolust, et tähtsamad ühingu-õiguslikud toimingud (nt äriühingu asutamine, ühinemine-jagunemine-ümberkujundamine; põhikirja ning osa- või aktsiakapitali suuruse muutmine) jõustuvad alles registrikande tegemisega. Samuti kuna heauskne kolmas isik saab tehinguid tehes tugineda registrikannetele ega pea tunnistama registrisse kandmata andmeid.⁸⁵ Viidatud elektrooniline keskkond⁸⁶ väidab esileheküljel: teabesüsteem on pidevalt uuenev ja õigusliku jõuga. Justiitsministeerium on leidnud, et tegemist on tugeva õigusjõuga registriga.⁸⁷ Andmete õiguslikus jõus on aga alust kahelda. Samuti kahtlevad ka need, kes on omistanud registrile õiguskindluse, leides samas hiljem, et teatud andmetel ei ole näiteks avalikku usaldatavust. Justiitsministeerium on leitud, et äriregistris esitatud andmed on vaid informatiivse tähendusega.⁸⁸ E-äriregistris oli enne 2012. a aprilli uuendusi avaldatud vastupidiselt märkus, et äriregistri andmetel ei ole avalikku usaldatavust ÄS § 34 mõttes. Sama tähelepanek on vaatamata esielehe viitele nähtav detailvaates ning seal on täpsustatud, millised andmed on millise õigusliku tähendusega.⁸⁹

Vastuolulud tekitavad teoorias ja käibes osalevate isikute jaoks: kannete õigusjõu, avaliku usaldatavuse osas nii üldiselt, kui eriolukordade puhul. Äriregistrisse kantakse ainult seaduses ettenähtud andmed ÄS § 31 ja § 145 lg 1 p 8 järgi. Seega määruse või muu regulatsiooniga ette nähtud andmeid ei kanta. ÄS § 145 lg 1 järgi kantakse äriregistrisse osahingu kohta nimi, asukoht ja aadress, osakapitali suurus, asutamine sissemakset tegemata, asutamislepingu sõlmimise aeg, juhatuse liikmete nimed ja isikukoodid, juhatuse liikmete esindusõigus, osahingu majandusaasta algus ja lõpp. EL on äriregistrisse kantavad andmete ulatust mingi astmeni ühtlustatud. Registripidamist reguleerib direktiiv 68/151/EMÜ, mida muudeti Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiviga 2003/58/EÜ⁹⁰. Eesti peab väga oluliseks EL Nõukogu juures e-Justice töögrupis menetletava e-õiguskeskkonna⁹¹ portaali loomist, mille juures on olulise tähendusega ka elektrooniliste registrite (maksejõuetuse registrid, äriregistrid ja kinnistusregistrid) andmete vahetamine liikmesriikide vahel.⁹² Samas on oluline, et andmete tähendus oleks selge ja kannete õiguslik tähendus eelnevalt ühtlustatud.

⁸⁵ M. Kairjak (peatoimetaja), *op cit*, lk 1.

⁸⁶ E-äriregister. - Arvutivõrgus: <https://ariregister.rik.ee>, 12.03.2013.

⁸⁷ Justiitsministeerium. Registriosakonnad. <http://www.just.ee/registrid>, 02.03.2013.

⁸⁸ K. Koll. Justiitsministeerium. Vastus osade võõrandamise ja äriregistri kohta. 18.04.2012. Nr 10-4/3990.

⁸⁹ RIK. E-äriregistris kajastuvad andmed vastavalt andmegruppidele. - Arvutivõrgus: www.rik.ee, 12.03.2013.

⁹⁰ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2003/58/EÜ, 15. juuli 2003 millega muudetakse direktiivi 68/151/EMÜ teatud liiki äriühingute avalikustamishoote osas. - Euroopa Liidu Teataja L 221/13.

⁹¹ E-õiguskeskkonna portaali on tehniline platvorm, mis võimaldab juurdepääsu justiitsvaldkonnas juba kasutusel olevatele ning loodavatele elektroonilistele teenustele ja infosüsteemidele.

⁹² Eesti vastused roheline raamatu küsimustele ELis. 06.08.2009 nr 2-5/09-03924-1. Lisa 2.

Äriregistri kandeid saab jagada konstitutiivseteks ja deklaratiivseteks, samuti on teatud kannetel avalik usaldatavus ning teatud kannete puhul on tegemist erijuhtumitega. Võiks leida, et äriregistri kande õiguslik tähendus on teiste käsitletud registritega võrreldes erandlik.

Mitmed registrisse kantavad asjaolud jõustuvad mitte siis, kui ettevõtja seda otsustas, vaid alles registrikande tegemisest. Need on konstitutiivsed ehk õigustloovad kanded. Näiteks eraõiguslik juriidiline isik, sh äriühing loetakse asutatuks ja omandab õigusvõime hetkest, mil ta on registrisse kantud (TsÜS § 26 lg 2). Seega osaühing on asutatud, põhikiri muudetud ja osakapital muudetud alates registrisse kandmisest, mitte näiteks otsuse allkirjastamisest. Eraõiguslik juriidiline isik lõpeb alles registrist kustutamise (TsÜS § 45 lg 2). Äriregistri kanne jõustub ÄS § 34 lg 1 järgi, kui kandele on alla kirjutanud kandemääruse täitnud isik ja kande otsustamiseks pädev isik. Osaühingule kehtivad aktsiaseltsiga samad põhimõtted nagu Saksamaal, kuna GmbH puhul ei ole näiteks otsuste tühisus ja kehtetus reguleeritud GmbHG ja AktG rakendub ka GmbH puhul analoogia korras. Saksamaa ülemkohus on leidnud, et puuduvad iseärasused, miks peaks toimuma kõrvalekaldeid.⁹³ Eesti õiguse järgi loetakse juriidiliste isikute ühinemine ja jagunemine toimunuks alles registrisse kandmisel, ÄS § 402-403 ja § 445-446, 449, samuti ümberkujundamisel (ÄS § 487) ja põhikirja muutmisel (ÄS § 175 lg 2 esimene lause ja § 300 lg 2). Osakapital ja aktsiakapital loetakse suurendatuks ning õigused tekkinuks alles siis, kui uus kapitali suurus on registrisse kantud (ÄS § 196 lg 4, § 343 lg 5). Analoogiline põhimõte kehtib osa- või aktsiakapitali vähendamise korral (ÄS § 200 lg 3 ja 359 lg 3). Samas on erandeid, näiteks registrikanne ei ole konstitutiivne aktsiakapitali tingimuslikul, vahetusvõlakirjadega, suurendamisel, ÄS § 351 lg 1 alates 2006. aastast. Üldiselt võiks olla tegemist tugeva kinnistusraamatu ja Saksamaa eeskuju järgimisega, et registrisse kantav õigus muutub kehtivaks alates registrikandest (Handelsgesetzbuch § 15).⁹⁴

Teine liik kandeid on deklaratiivseid, mille puhul õigustoiming on juba jõustunud ja registrikandega ainult tehakse see teatavaks selle toimumine. Deklaratiivsed on kõik need kanded, mille puhul seadus ei ütle, et nad jõustuvad alates registrisse kandmisest. Siia kuuluvad näiteks juhatuse liikme või prokuristi tagasikutsumine ja uue nimetamine, vabatahtliku likvideerimismenetluse alustamine ja likvideerijate määramine. Näiteks juhatuse liikme kande deklaratiivsust on rõhutanud ka Riigikohus ja leidnud: "oleks absurdne siduda juhatuse liikmeks olekut konstitutiivselt registrikandega".⁹⁵ Registrikardile kantakse isikud, kellel on allkirjaõigus (esindusõigus) seaduse alusel: juhatuse liikmed, prokuristid⁹⁶, likvideerijad, pankrotihaldurid, filiaali juhatajad, täisosanikud, esindama volitatud

⁹³ Bundesgerichtshof. RGZ, Bundesgesetzblatt 166, s 129. - Arvutivõrgus: juris.bundesgerichtshof.de, 30.03.13.

⁹⁴ R. Melchior et al. Handelsregisterverordnung: Kommentar. 2. auflage. Norderstedt, 2009, s 152, passim.

⁹⁵ RKTKo 26.04.2005 lahend 3-2-1-39-05. - RT III 2005, 15, 155. Punkt 15.

⁹⁶ Prokurist võib teha majandustegevusega seotud õigustoiminguid, sh esindada kohtus (RKTKo 3-2-1-14-01).

usaldusosanikud jt. Seadusjärgsed esindajad ei vaja juriidilise isiku nimel tehingu tegemiseks eraldi volitust, et isikud ei peaks volituste tõestamise koormust kandma.

Igal juhatuse liikmel on äriseadustiku kohaselt õigus teha oma ühingu nimel kõiki tehinguid. Seda õigust võib piirata ühingu siseselt (näiteks keelata põhikirja või juhatuse liikmega sõlmitava käsunduslepinguga kinnisvaratehingute tegemine ja näha selle nõude rikkumise eest ette varaline vastutus). Selline piirang ei kehti aga ühinguväliselt kolmandate isikute suhtes. Kolmas isik ei pea äriühinguga lepingut sõlmides huvituma sellest, kas ühingu siseselt on mingil moel kitsendatud juhatuse õigust võtta ühingule kohustusi. Ühingust väljapoole on võimalik juhatuse liikme esindusõigust piirata ainult ühise esinduse reeglite äriregistrisse kandmisega. Piirang kantakse registrikaardile ja on siis väljapoole kehtiv. Juhatuse ise ei saa selliseid piiranguid endale kehtestada ega muuta, selle aluseks on põhikirja. Äriseadustikus alates 01.01.2007 kehtiva § 139 lõike 1 punkt 7¹ ning § 181 lõige 1 alusel.

Esindusõiguslike isikute kohta nõuab nn esimene äriühinguõiguslik direktiiv⁹⁷, et igal juhul tuleb registris näidata esindusõiguse teostamise kord, st ka siis, kui see vastab antud maal kehtivale üldkorrale. Eestis lähtuti äriseadustiku vastuvõtmisel sellest, et kuna reeglina vastab kehtiv esindusõiguse kord seadusest tulenevale üldregulatsioonile, ei ole mõtet registri andmestikku liigselt koormata.⁹⁸ Samas kehtivad erinevates riikides erinevad esindusõiguse põhimõtted. Näiteks kehtib mitmes riigis Eestiga võrreldes vastupidine põhimõte - mitme juhatuse liikme korral on neil ühisesindus, kui registrisse ei ole kantud vastupidist.⁹⁹ Selle vastuolu ületamiseks on registriga tutvumisel ja väljatrükkide tegemisel esindusõiguslike isikute juures alati nähtav märkus, mis sisaldab seadusest tulenevat esindusõiguse üldregulatsiooni koos klausliga, et see ei kehti juhul, kui registrikandest nähtub teisiti.

Seega saab järeldada, et vaatamata näiteks juhatuse liikme kande deklaratiivsusele on samas on viimatikirjeldatud andmete muutmisel või muutmata jätmisel õiguslikud tagajärjed. See sõltub sellest, kas tegemist on sise- või välissuhtega. Ühingusiseselt on juhatuse kande vaid informatiivne, aga ühingust väljaspoole on kande publitseerimine esindusõiguse avalikuks saamise alus. Viimativiidatud direktiiv tõi äriühingute jaoks kaasa ka negatiivse ja positiivse publitsiteedi regulatsiooni. Saksamaal on vastav regulatsioon HGB § 15 lõigetes 1-3.¹⁰⁰ Positiivse avaliku usaldatavuse all mõeldakse, et heauskne isik on õigustatud usaldama kantud andmet õigsust. Negatiivse avaliku usaldatavuse all mõeldakse seda, et heauskne isik võib usaldada, et kandmata õigusi ei ole olemas. Tegemist on üldlevinud tõlgendusega, mida

⁹⁷ European Commission. First Council Directive 68/151/EEC of 9 March 1968. OJ L 65, 14.3.1968, p 8-12.

⁹⁸ Justiitsministeerium. Äriseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (991 SE) seletuskiri. 09.10.2006. - Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee, 13.02.2013.

⁹⁹ Justiitsministeerium. Eesti väärtpaberite keskregistri seaduse ning äriseadustiku muutmise seaduse eelnõu (951 SE) seletuskiri. 28.08.2006. - Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee, 13.02.2013.

¹⁰⁰ S. Leible et al. Münchener Handbuch des Gesellschaftsrechts. Band 6. C.H. Beck, München 2013, s 232-236.

kinnitab ka Eesti.¹⁰¹ Riigikohus on viidatud lahendi 3-2-1-39-05 leidnud, et juhatuse liikmeks saamine ja ametiaja lõppemine on üksnes äriühingu ja juhatuse liikme vahelise suhte küsimus. Autor ei nõustu, kuna juhatuse liikme volituste kehtivus on oluline ka kolmandate isikute suhtes, näiteks äriühingu lepingupartnerile. Arusaadavalt on aga Riigikohus pidanud silmas kande deklaratiivsust juhatuse liikme puhul, st et kande ei ole õigustloov põhimõtteliselt. Nii ei tekita ega lõpeta äriregistri kande juhatuse volitusi. Juhatuse liikme registrikande näol ei ole ÄS § 34 järgi tegemist konstitutiivse kandega.¹⁰² Sama põhimõtte kehtib ka aksiaseltsi suhtes, st juhatuse tagasikutsumisel aksiaseltsi nõukogu poolt, peab ÄS § 34 lg 2 kohaselt nõukogu otsusega, mitte aga äriregistrisse kantud andmetega.¹⁰³ Nõukogu kande kohta on Riigikohus leidnud veel, et äriühingu nõukogu liikmete nimesid ei kanta äriregistrisse (ÄS §-d 31 ja 65) ja neile andmetele ei laiene registrikande avalik usaldatavus ÄS § 34 mõttes. Juhatuse peab ÄS § 318 lg 5 esimese lause järgi äriregistri pidajale nõukogu liikmete nimekirja esitama. Eksitavalt kajastatakse äriregistri infosüsteemis lisaks nõu ehtsatele registriandmetele nõukogu liikmeid ja nende ametiaja kestust, kuigi neil andmetel õiguslikku tähendust ei ole.¹⁰⁴ Seega on regulatsioon keerukas ja isikutest on kande deklaratiivsus ja konstitutiivsus kohtuvaidluste alusel hinnates olulised nii ühingu siseselt kui ka kolmandate isikute jaoks väljaspool.

Äriseadustiku § 34 lõigete 2 ja 3 alusel saab heauskne kolmas isik tugineda registrisse kantud asjaoludele ega pea tunnistama registrisse kandmata asjaolusid. Tegemist on avaliku usaldatavuse printsiibiga, mis on negatiivse ja positiivse publitsiteedi tulemuseks. Oluline on tähele panna, et see erineb avalikkusest, mida on käsitletud järgnevas alapunktis. Avalik usaldatavus kehtib nii konstitutiivsete kui deklaratiivsete kannete suhtes.¹⁰⁵ Kolmas isik saab olla heauskne registrikande suhtes 15 päeva jooksul, et ei peaks pidevalt kannet kontrollima. Sisuliselt sama on ka näiteks Läti regulatsioon, kus äriseadus "*Komerclikums*"¹⁰⁶ § 12 sätestab samuti 15-päevase usaldatavuse ja eraldi äriregistriseadus "*Latvijas Republikas Uzņēmumu Reģistrs*" reguleerib samuti osa kannete õiguskindlust, sätestades eraldi pandiregistri, aga siiski ei võimalda heauskset omandamist.¹⁰⁷ Samas kummagi riigi regulatsioon ei ole selge õigusliku tähenduse tekkimise ja avaliku usaldatavuse alguse aja osas, samuti kui äriseadustik.

Määravaks võiks olla ÄS § 34 lg 1, sätestades kande jõustumise. Siiski ei määra avaliku usaldatavuse algust mitte see, et kandele on alla kirjutanud kandemääruse täitnud isik ja kande

¹⁰¹ Justiitsministeerium. Eesti väärtpaberite keskregistri seaduse eelnõu (221 SE) seletuskiri. 22.09.1999. - Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee, 13.02.2013.

¹⁰² RKTko 15.05.2006 lahend 3-2-1-36-06. - RT III 2006, 21, 195. Punkt 15.

¹⁰³ RKTko 01.06.2005 lahend 3-2-1-54-05. - RT III 2005, 22, 224. Punkt 17.

¹⁰⁴ RKTko 14.12.2011 lahend 3-2-1-133-11.

¹⁰⁵ M. Kairjak (peatoimetaja). Äriõigus : näidised ja kommentaarid. Osaühing 1.1. Äriregister. Tallinn : Äripäeva Kirjastus, 1999-..., lk 4.

¹⁰⁶ Komerclikums. - LV, 199 (480), 19.12.2012. - Arvutivõrgus: www.likumi.lv/doc.php?id=5490, 12.03.2013.

¹⁰⁷ Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru. 19.12.2012. Arvutivõrgus: <http://www.likumi.lv>, 12.03.2013.

otsustamiseks pädev isik. Selle nn ajaloolise sätte asemele on tulnud täiendatud regulatsioon elektroonilise äriregistri pidamisest. Möödunud aasta lõpus jõustunud äriseadustiku § 68 lg 1 muudatus täpsustab, et elektrooniliselt peetava äriregistri kanne on tehtud, kui see on salvestatud äriregistri kannetele määratud andmebaasi. Lisaks on levinud kolmas arusaam, mida leiab arvutivõrgust õiguslast nõu andvatelt erinevatelt lehekülgedelt. Mitmes on leitud, et tehniliselt on tagatud, et avalik usaldatavus tekib samal hetkel, mil registrikanne on salvestatud jõustunud kannete andmebaasi. Võrdluseks abieluvararegistri kande jõustumine alates selle allkirjastamisest AVR¹⁰⁸ § 27 järgi. Sõltumata uuendustest tekib juba üle kümne aasta, alates 2002. a äriregistri kandel § 34 lg 2 ja 3 järgne õiguslik tähendus hetkel, mil üldkasutatavas arvutivõrgus on avaldatud viide kande tegemise kohta (ÄS § 68 lg 2).

Äriregistrisse kannete tegemise aluseks saab olla eelkõige ettevõtja avaldus, aga ka kohtulahend või muu seaduses sätestatud alus ÄS § 33 lg 1 järgi. Samuti on teatud andmeid kohustatud esitama notar, aga nii avalduste, lahendite kui teate õiguslik tähendus on ebaselge.

ÄS § 148 lg 7 järgi võivad osaühingu osad olla registreeritud EVK-s. EVKS § 2 lg 2 järgi võivad registrisse olla kantud muuhulgas osaühingute osad, millega neile laieneb EVKS regulatsioon. Sellisel juhul toimub osade käive analoogiliselt aktsiate käibega. Muu hulgas tähendab see, et kui keegi soovib osa omandada, saab ta osa kuuluvust võõrandajale kontrollida EVK-st, kanne kehtib tema suhtes õigena EVKS § 9 lg 2 järgi. Väärtpaberikontol olevate andmete kaitse seisukohalt on avalik positiivne ja negatiivne usaldatavus, erinedes nii ainult äriregistrisse kantud äriühingutest. Kitaskohaks on peetud EVK tasulisust ja kulu osaühingu jaoks. Euroopas toimus areng ca viie aasta eest, mil esmalt Hollandis 01.07.2008 jõustus äriregistriseadus (*Handelsregisterwet*) mille § 18 sätestab äriregistrile nii negatiivse kui positiivse publitsiteedi, järgnesid Ühendkuningriik, Saksamaa, Austria jt.¹⁰⁹

Samas võiks omistada ka äriregistri kannetele põhimõttelist positiivset ja negatiivset publitsiteeti, sest kehtiva regulatsiooni järgi on võimalikud näiteks heauskne juhatuse liikme kandle tuginemine ja nii registripidaja kui ka notar annavad tõendi, et kannet ei ole muudetud või registris ei ole.¹¹⁰ EVK-sse kantud osa puhul on omandi üleminek kolmandate isikute ees kehtiv alates väärtpaberite ülekandmisest omandaja väärtpaberikontole. Andmete õigsust peab kontrollima kontohaldur, enne nende esitamist ja vastutab nii väärtpaberikonto omaja, tema poolt volitatud isiku ja registripidaja ees (EVKS § 34 lg 4).

Igal juhul on oluline äriregistri andmete õigus. Teoreetiliselt võiks leida, et äriregistri avalik usaldatavus sunnib ettevõtjaid hoolitsema registriandmete õigsuse ja vajalike

¹⁰⁸ Abieluvararegistri seadus. - RT I, 19.12.2012.

¹⁰⁹ S. Leible. Op. cit. § 47, ääremärkus 385, *passim*.

¹¹⁰ Justiitsministeerium. Äriseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt seaduste muutmise seaduse eelnõu (307 SE) seletuskiri. 25.10.2012. - Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee, 29.03.2013.

muudatuste esitamise eest. Ebaõiged andmed tekitavad ebamugavusi ettevõtjale endale. Siiski Saksamaa kaubandusregistri enam kui sajandipikkune praktika näitab, et avaliku usaldatavuse põhimõttega ei ole võimalik praktikas tagada, et registri andmed oleks alati õiged.¹¹¹

Äriregistrile andmetest teavitamisel on õiguslikud tagajärjed, mis jäävad regulatsiooni keerukuse tõttu ebaselgeks. 01.01.2006 jõustusid ÄS § 150 lõiked 1 ja 2, mis seovad ühingu suhtes õiguslikud tagajärjed võõrandamisest teatamisega ja nii kehtivad osa ostja suhtes ka need tehingud sisesuhtes, mis tehti võõrandaja ja osahinguga vahel enne võõrandamist. Näiteks dividendide väljamaksmise puhul jääb ostjal vaid võlaõiguslik nõue müüja vastu ja ühingul puudub nõue täielikult. Nii ei ole regulatsioon kooskõlas avaliku usaldatavuse põhimõttega.

15.11.2009 jõustusid muudatused ja kehtiva regulatsiooni järgi peab notar ÄS § 149 lg 4 ja 151 lg 2 alusel kahe päeva jooksul võõrandamisest ja pantimisest teatama registripidajale. Sõnaselge kohustus tuli sätestada, vaatamata sellele, et juba 2006. aastast oli täpsustatud, et ÄS § 35 järgi on kohustatud teatama registripidajale neile teatavaks saanud äriregistri andmete ebaõigsusest ja registrile esitamata andmetest kohus, riigi- või kohaliku omavalitsuse asutus notar, kohtutäitur ja audiitor. Notaril ei tohiks olla andmete kontrolli lisakohustus. Hädavalik on äriregistri teavitamine EVK poolt, mis säteatati alles 2012. aasta muudatustega.

Äriregistrile avalduse või muude dokumentide esitamiseks õigustatud isik on kohustatud seda tegema ÄS § 33 lg 1 teise lause järgi. ÄS § 33 lg 7 järgi äriregistrisse kantud andmete muutumisel, sealhulgas äriühingu juhatuse liikme ja likvideerija nimetamisel ja tagasikutsumisel ja nende esindusõiguse muutumisel ning äriühingu lõpetamisel tuleb viivitamata esitada avaldus äriregistrisse kantud andmete muutmiseks. Täpsustamata on, et kes täpsemalt on kohustatud avalduse esitama. Analoogia korras oleks põhjendatud mitmes mõttes ja nii osanike, kui juhatuse poolt, kuna üldiselt suhtleb äriregistriga juhatus, aga osanikud vastutavad samas viidatud kohtupraktika järgi juhatuse nimetamist puudutavas osas. Loogiline oleks ka, et grammatilisest tõlgendamisest piisab ja andmete muutumisel peavad seda avaldama nii juhatus kui osanikud, tekitades siiski ilmselt ebaselgust ja vastuolusid.

Äriseadustiku § 63 kohaselt on ettevõtja kohustatud registripidajale (sh EVK-le) esitama oma sidevahendite (telefon, faks, e-post jm) andmed, samuti võib lisada veebilehe aadressi. Sidevahendid tuleb ära näidata ka majandusaasta aruandes. Sidevahendite andmed säilitatakse avalikus toimikus, et nad oleksid kõigile kättesaadavad ÄS § 38 ja § 28 järgi. Nende andmete avalikustamise ja sisuline tähendus jääb arusaamatuks, kuna sellest sõltub mh näiteks ka menetluskohustuse kättetoimetamine ja edastamine. Piiratud ei ole edastatavate andmete erinevus näiteks äriregistrist. Saksamaal on GmbH kohustatud alates MoMiG reformist

¹¹¹ Justiitsministeerium. Äriseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (258 SE) seletsukiri. 08.08.2012. - Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee, 17.04.2012.

võimaldama kohaliku aadressi ja olema sellelt kättesaadav. Varasemalt oli teises riigis tegutsemine piiratud, kuna Saksamaa õiguse rakendamisel lähtuti peakontori asukohast. Registrijärgne asukoht ning tegelik tegevuskoht ei saanud varasemalt erineda.¹¹² Nii on ka aadress registris seotud äriühingu kohustusega. Eestis on sidevahendid olulised TsMS¹¹³ järgi, mis menetlusosaliste puhul eristab kättetoimetamist ja edastamist alates 2006. aastast. Alates 2013. aastast on võimalik menetluskohandi kättetoimetamine juriidilisele isikule ka avalikult TsMS § 317 lg 1¹ järgi. Kui registripidajale on esitatud pädeva isiku Eesti aadressi, tuleb enne menetluskohandi avalikult kättetoimetamist üritada dokument kätte toimetada ka sellele aadressile¹¹⁴. Seega on äriregistrile edastatud sidevahenditel veel olulisem tähendus.

Registriasjades on antud justiitsministrile volitus edastamise täpsema korra kehtestamiseks, mille¹¹⁵ kohaselt toimub see e-kirja saatmisega, e-posti aadressi puudumisel aga lihtkirja saatmisega (§-id 50, 51). Seega võiks olla põhjendatud, et ettevõtja on kohustatud esitama e-posti aadressi, millele saadetud dokumendid loetakse kätte toimetatuks kõigi isikute poolt (ka lepingupartnerite ja kolmandate isikute poolt) teatud mõistliku aja möödumisel. Elektroonilist kättetoimetamist e-kirja teel toetab ka Riigikohus, leides, et majandus- ja kutsetegevuses saab lugeda e-kirja kättesaaduks hiljemalt järgmisel päeval pärast e-kirja saabumist saaja või tema valitud teenusepakkuja serverisse.¹¹⁶ Samas on Riigikohus hiljem ka kahelnud registrijärgsele aadressile saadetud e-kirjaga likvideerimishoiatuse kättetoimetamist¹¹⁷, mida võiks põhjendada sellega, et likvideerimine on äärmuslik abinõu. Elektroonilist vormi ei ole Riigikohus välistanud ka juhul, kui teate alusel osaühingule saadeti hoiatusmäärus registrist kustutamise kohta tema registrijärgsele aadressile, samuti osaühingu seaduslikule esindajale e-kirjaga. Seega võiks leida, et äriregistrikaardile kantud asukoha aadress ja äriregistrile avaldatud e-postil on õiguslik tähendus dokumentide edastamisel. Küsitav on, kas ka kolmanda isiku poolt tehtud pöördumise puhul, näiteks pankrotihoiatuse esitamisel PankrS § 10 lg 1 p 1 alusel. Autor leiab, et igal juhul tuleks seadusega määrata esitatavate andmete õiguslik tähendus ja teha seda näiteks selliselt, et siduda vaid äriregistris avaldatud andmed õigusliku tagajärgjega kättetoimetamise ja edastamise jaoks.

Äriregister erineb kinnistusraamatu pidamisel oluliselt kohtu pädevuse poolest, sest ÄS §-id 59-61 võimaldavad äriregistri pidajale laialdane avalik-õiguslik kohustus tagada õigete andmete olemasolu registris. Registripidaja ei saa aga muudatust teha ilma ettevõtja vastava

¹¹² S. Leible. Op. cit, s 235.

¹¹³ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. - RT I, 05.04.2013, 5.

¹¹⁴ Justiitsministeerium. Riigilõivuseaduse, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (206 SE) seletuskiri. 02.04.2012. - Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee, 01.04.2013.

¹¹⁵ Justiitsministri 19.12.2012 määrus nr 60. Kohtu registriosakonna kodukord. - RT I, 28.12.2012, 10.

¹¹⁶ RKTKo 21.12.2007 lahend 3-2-1-123-07. - RT III 2008, 2, 18. Punkt 12.

¹¹⁷ RKTKo 11.12.2012 lahend 3-2-1-153-12. Punkt 10.

avalduseta või kui kahe nädala jooksul teatamisest ei ole kande tegemisele või parandamisele vastu vaieldud, siis teeb või parandab registripidaja kande ise (ÄS § 61 lg 2 teine lause). Äärmisel juhul võib registripidaja otsustada äriühingu sundlõpetamise (ÄS § 59 lg 6). Vastav regulatsioon näitab samuti kehtiva kannete korra nõ nõrkust.

Tulenevalt ÄS § 22 lg-st 4 toimub kandeotsuste tegemine ja nende vaidlustamine TsMS-is sätestatud korras. Tsiviilkohtumenetlusõigusvõime on TsMS § 201 lg 2 järgi isikul, kellel on õigusvõime tsiviilõiguse kohaselt. TsÜS § 45 lg 2, § 25 lg 1 teise lause ja ÄS § 2 lg 3 järgi lõpeb äriühingu õigusvõime ühingu äriregistrist kustutamisega ja ÄS § 204 lg 3 esimese lause järgi osaühing loetakse lõpetatuks alates lõpetamise kande tegemisest äriregistrisse. Juriidilise isiku õigusjärgluseta lõppemine on TsMS § 428 lg 1 p 5 järgi menetluse lõpetamise aluseks. Selle kohta on Riigikohus võtnud 2005. aastal¹¹⁸ põhimõttelise seisukohta, et äriseadustiku sätteid, mis võimaldavad äriregistrist kustutatud isikul kaevata enda registrist kustutamise peale, tuleb lugeda erisätteks ÄS § 2 lg 3 ja TsÜS § 45 lg 2 suhtes. ÄS § 204 lg 3 esimene lause hakkas kehtima 01.01.2006 ja seetõttu ei saanud kohus ka sellele viidata. Seega on registrist kustutatud äriühingul õigus kaevata enda registrist kustutamise peale ning selleks jääb tsiviilprotsessiõigusvõime ja -teovõime. Kohus on põhjendanud, et registripidaja ei ole kandeotsuse tegemisel ÄS § 33 lõiget 4¹ järginud ning on kustutanud osaühingu äriregistrist juba kandeotsuse allkirjastamise päeval ning ÄS § 73 lg-s 1¹ sätestatuga on analoogiliselt ÄS § 60 lg 5 järgsele kohtunikuabi otsusele vastulause esitamise tähtjaks kolleegiumi arvates vastavalt TsMS § 250 lg-le 3 30 päeva otsuse avalikult teatavaks tegemisest. Huvitav on, et ÄS § 33 lg 4 ja ÄS § 73 lg 1¹ on kehtetud alates 2006. aastast erinevate muudatustega¹¹⁹ ja kummagi eelnõu seletuskiri ei selgita muudatuste tegemist.¹²⁰ Kui sätete kustutamine oleks olnud seadusandja poolt motiveeritud, siis võiks leida, et seadusandja soovis kõrvale kalduda Riigikohtu seisukohast ning mitte võimaldada sundlõpetatud äriühingul kaebuse esitamist. Siiski ei saa seda järeldada, kuna puudub vastav põhjendus. ÄS § 204 järgi osaühing loetakse lõpetatuks alates lõpetamise kande tegemisest äriregistrisse ja sundlõpetamine jõustub kohtulahendi jõustumisega, st lõpetamine on konstitutiivne, välja arvatud sundlõpetamise korral. Viimati viidatud äriseadustiku muutmise seaduse eelnõu 552 SE seletuskirjas leitakse, et kannete õigusliku tähenduse osas on varasem regulatsioon enne 2006. aastat ebajärjekindel.

Samas ei ole hilisem regulatsioon samuti järjekindel ega üheselt mõistetav. ÄS § 34 lõige

¹¹⁸ RKTko 14.10.2005 lahend 3-2-1-96-05. - RT III 2005, 34, 339.

¹¹⁹ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku, täitemenetluse seadustiku ja nendega seonduvate teiste seaduste muutmise seadus. - RT I 2006, 7, 42. ja Äriseadustiku muutmise seadus. - RT I 2005, 57, 449.

¹²⁰ Justiitsministeerium. Abieluvararegistri seaduse, kinnistusraamatuseaduse, kohtutäituri seaduse, laeva asjaõigusseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri, tsiviilkohtumenetluse seadustiku, täitemenetluse seadustiku ja nendega seonduvate teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (779 SE) seletuskiri - Arvutivõrgus: riigikogu.ee, 13.02.2013.
Äriseadustiku muutmise seaduse eelnõu (552 SE) seletuskiri. - Arvutivõrgus: riigikogu.ee, 13.02.2013.

4 mõjutas registrikande avalikku usaldatavust oluliselt. Heauskse kolmanda isiku jaoks saab avalik usaldatavus tekkida registrikande tegemisest ning ei ole oluline, kas vastav kohtuotsus on jõustunud enne või pärast registrikannet. Erijuhtumina omandasid kohtuotsuse alusel tehtud kandes sisalduvad asjaolud õigusliku tähenduse kohtuotsuse jõustumisega kuni 15.11.2009 jõustunud redaktsioonini (ÄS § 34 lg 4). Erandi väljajätmist ei ole vastava eelnõu seletuskirjas põhjendatud. Esimese lugemise sõnastuses seda muudatust ei olnud ja see oli alles teisel lugemisel. Samas ei ole muudatuse siseseviimist võimalik välja lugeda ka märkustest ega komisjoni istungite protokollidest.¹²¹ Samas on siis lisatud ÄS § 60 lg 3¹, mis sisuliselt kordab viimativiidatud Riigikohtu seisukoha¹²² neli aastat hiljem. Sellega võiks olla sätestatud alati konstitutiivne kanne lõpetamisel, aga regulatsioon ei ole arusaadav.

Seda seisukohta toetab ka Riigikohtu viimane praktika, kinnitades registrist osaühingu kustutamise kande õigusvastatust, kui majandusaasta aruannete esitamata jätmise pärast sundlõpetatud ühing on aruanded esitanud, sest ei ole kooskõlas ÄS §-s 60 taotletud eesmärgiga lihtsustada selliste äriühingute, kes realselt ei tegutse, registrist kustutamise korda. Sundlõpetamine on äärmuslik abinõu.¹²³ ÄS § 60 lg 3¹ võimaldab kande õiguskindlust autori arvates mõistlikult, kuna enne kande tegemist on võimalik seda vaidlustada ning ei ole vajalik äriühingu nõ taaselustamine, mis nõrgestaks kannete tugevust.

Riigikohus on samas jäänud vaidlustamise üldpõhimõttele kindaks, leides et äriregistrist kustutatud äriühingul on õigus vaidlustada kustutamiskande aluseks olnud kohtulahendit, mis ei olnud kustutamise ajaks jõustunud, läbi kõigi kohtu astmete ja kustutamine ei saa toimuda kohtumenetluse ajal, seejuures menetlust ei takista äriregistrist kustutamine.¹²⁴ Viimane aspekt nõrgestab äriregistrit õigustatult, kuna tekib kohtu eksimuse tõttu. Nii on kohtupraktika kinnitanud, et ÄS § 403 lg 5 põhimõtet, et ühinemist ei saa vaidlustada pärast selle kandmist ühendava ühingu asukoha äriregistrisse. Harju Maakohus leidis, et hagiga ei ole taotletavat eesmärki võimalik saavutada.¹²⁵ Maakohtu määrusega nõustus ka Tallinna Ringkonnakohtu¹²⁶, et ühinemist ei ole võimalik pärast äriregistrisse kandmist vaidlustada. Kohtupraktika on äriregistri kannete õigusliku tähenduse ja registrist kustutatud äriühingute kohta muutlik.¹²⁷

¹²¹ Justiitsministeerium. Äriseadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (466 SE) seletuskiri, esimene lugemine 13.05.2009, teine lugemine 30.09.2009, lisa 2, märkustega arvestamise tabel, komisjoni istung 21.09.2009. - Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee, 14.03.2013.

¹²² "Äriühingul on õigus 30 päeva jooksul määruse kättetoimetamisest arvates esitada sellele määruskaebus. Äriühingu registrist kustutamise kannet ei tehta enne, kui on möödunud kohtumääruse või kandemääruse vaidlustamiseks ettenähtud tähtaeg või vaidlustamise korral on kohtumenetlus lõppenud."

¹²³ RKTko 11.12.2012 lahend 3-2-1-153-12. Punkt 10.

¹²⁴ RKTko 19.12.2012 lahend 3-2-1-137-12.

¹²⁵ Harju Maakohtu 29.06.2009 määrus tsiviilasjas 2-08-27179. - Arvutivõrgus: riigiteataja.ee, 09.02.13.

¹²⁶ Tallinna Ringkonnakohtu 07.12.2009 määrus tsiviilasjas 2-08-27179.- Arvutivõrgus: riigiteataja.ee, 09.02.13.

¹²⁷ M. Vutt. Äriregistri ja mittetulundusühingute ja sihtasuste registri praktika. Kohtupraktika analüüs. Tartu, 2008. - Arvutivõrgus: www.riigikohus.ee/vfs/778/AriregistriPraktika.pdf, 13.04.2013.

Kohtuotsuse alusel tehtud kannetel on praktiline tähendus ka pankroti korral, ÄS-i § 34 lõigete 2 ja 3 puhul on oluline pankrotiseadus¹²⁸. Pankrotimäärus kuulub PankrS § 31 lg 7 järgi viivitamatule täitmisele ja võlgniku tehing pankrotivaraga on tühine, erandiks kinnisvara heauskne omandamine, PankrS § 35-36 järgi. Panktoriõigus peaks viimase abinõuna looma isikute õigustesse tasakaalu ja eelnevate struktuuride lõhkumist peetakse põhjendatuks.¹²⁹

Äriregistris ja EVK-s on lisaks eelnevalt käsitletututele ka kandevälised andmed. Eelkõige registriosakonna kodukorra määruse¹³⁰ § 246 kohustusest. Registrikardi muutmise avalduste kõrval peab kohtule esitama ka selliseid dokumente, mille kohta registrikannet ei tehta, kuid mis võetakse toimikusse. Näiteks kuue kuu jooksul pärast majandusaasta lõppu peab kapitaliühing esitama kohtule majandusaasta aruande, kus on näiteks tegevusala andmed, mis on informatiivsed ega takista ettevõtjal tegelemast kõigega, mis pole keelatud (ÄS § 4 lg 1). Samas varasemalt pidi tegevusala olema põhikirjas, mis on avalik. Küsitav on registriväliste andmete õiguslik tähendus ning sellest avaliku usaldatavuse tekkimine.

Näiteks põhikirja puhul nimetatakse registrikandes vaid seda, millal põhikiri on osanike või aktsionäride poolt kinnitatud või muudetud. Samas viitab registrikanne konkreetsele dokumendile, mis on paberkujul äritoimikus ja elektroonilisel kujul veebipäringusüsteemis kättesaadav. Registrikandes nimetatakse vaid, millal põhikiri on osanike või aktsionäride poolt kinnitatud või muudetud, aga igal juhul esitatakse uus põhikirja terviktekst. Seega tegemist võiks olla registrikandega ÄS § 34 tähenduses, millel on õiguslik jõud. Samas andmed on pigem avalikkusele kättesaadavad ja viitamisest ei teki põhikirja tekstile registrikandele omast avalikku usaldatavust. Samas viitab registrikanne konkreetsele dokumendile, mis on paberkujul äritoimikus ja elektroonilisel kujul veebipäringusüsteemis saadav. Oluline on see näiteks osa ostjale seoses 2011. aasta muudatusega¹³¹, sest äriseadustik võimaldab nüüd põhikirjas kalduda ostueesõiguse võimalusest kõrvale või seda just sätestada mitmel erineval moel. Pigem on tegemist andmete avalikkusega, mitte avaliku usaldatavusega kolmandate isikute jaoks.

Äriregistrikaardile¹³² kantakse ka kannete loetelu, mille juures on kande kinnitamise kuupäeva järel ka täiendavalt märgitud, kas kanne on avaldatav või mitteavaldatav, samuti on lisatud märkusi nagu näiteks, et kanne on tehtud ÄS § 61 alusel või ÄS § 521¹ lg 1 alusel ilma ettevõtja avalduseta. Nendel juhtudel on tegemist samuti ainult informatiivset tähendust omavate andmetega, vaatamata sellele, et need on kantud registrikaardile.

¹²⁸ Pankrotiseadus. - RT I, 21.12.2012, 14. Edaspidi ka PankrS.

¹²⁹ R. Goode. Principles of corporate insolvency law. Fourth edition. London: Sweet & Maxwell, 2011, p 57-92.

¹³⁰ Justiitsministri 19.12.2012 määrus nr 60. Kohtu registriosakonna kodukord. - RT I, 28.12.2012, 10.

¹³¹ Äriseadustiku muutmise seadus. - RT I 2010, 77, 589. Jõustus 01.01.2011.

¹³² Kuni 19.12.2012 B-kaart, tulenevalt äriseadustiku redaktsioonist RT I, 18.12.2012, 3.

1.3. Osaiühingu registrikannete avalikkus

Kannete avalikkuse saab tagada registriandmete ligipääsuga, mille poolest avalikkus erineb avalikust usaldatavusest, olles sisuliselt selle aluseks. Avalik usaldatavus on ühingu teovõimeks vajalik, et juhatus saaks tegutseda näiteks volikirja kaasas kandmata, aga avalikkus on vajalik ühingust väljaspool seisvate isikute jaoks.

Osaniku andmete avalikustamise puhul tekivad küsimused ja võrdlemise võimalus võlgnik-võlausaldaja kui vastanduvate poolte huvide kaalumisel, mida eelnevate teemade puhul selgelt ei tõusetu. Äriregistri kannete avalikkust reguleerib eelkõige ÄS § 28, võimaldades tutvumist, kinnitatud väljatrüki ja andmete puudumise tõendi saamist. 19.12.2012 jõustusid muudatused, millega muudeti kolme lõike sõnastust, aga ei tehtud olulisi sisulisi muudatusi – ühe registrikaardi kasutuselevõtt ning tähestikulise arvestuse lõpetamine.¹³³ Sisuliselt sätestab endiselt ÄS § 28 lg 1 esimene lause abstraktselt, et äriregistri kanded on avalikud. Kehtiv sõnastus tekitab mitmeid küsimusi, eelkõige, et millised kanded ja kellele kättesaadavad.

P. Uibopuu leiab, et äritoimiku dokumendid ei tohiks olla avalikult kättesaadavad, eriti võrgus, mis tagab väga lihtsa ligipääsu, väites, et osanike registrit ei ole seadusandja sellisena ette näinud. V. Peep oponenteerib, leides, et kinnistus- ja laevakinnistusraamat on kinnised toimikud, aga äriregister on avalik toimik ja andmed kõikidele kättesaadavad.¹³⁴ Andmete avalikkus on analoogiline osanike teabeõigusega, olles põhimõtteliselt sama eesmärgiga, aga erinevate poolte jaoks.

Osanikel on võrreldes aktsionäridega laiem teabeõigus¹³⁵, kuna tegemist on kinnise ühinguga. Seega võiks olla osanike andmete avaldamine samuti piiratum, kui aktsionäride puhul. Andmete avaldamisel räägib võlausaldaja kasuks asjaolu, et osaniku vara on tema äriühingu võlausaldajate eest kaitstud, kuni osanik ei lepi isiklikult teisiti kokku, aga osanikku ja osalust puudutavad andmed ei ole aga kaitstud - hind, mida osanik peab maksma.

Äriregistri arvutiandmed on tehniliselt üleriiklikus elektroonilises keskandmebaasis, mida haldab RIK. Registri pidamise kohustus tuleneb ka direktiivist 2009/101/EÜ¹³⁶, mis sätestab artikli 3 punktis 3 muuhulgas teatud dokumentide elektroonilisel kujul esitamise võimaluse tagamise kohustuse liikmesriigi jaoks. Euroopa Liidu õigus näeb samuti ette põhimõtte, et liikmesriigil peaks olema võimalik saada kõigi teiste liikmesriikide registritest informatsiooni

¹³³ Justiitsministeerium. Äriseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt seaduste muutmise seaduse eelnõu (307 SE) seletuskiri. 25.10.2012. - Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee, 20.03.2013.

¹³⁴ Notarite ja kohtunikuabide ühisseminar. Ühinguõiguse paneel. 25. mai 2007. - Arvutivõrgus: www.ekspertkogu.just.ee, 12.02.2013.

¹³⁵ A. Vutt ja M. Vutt. Äriühingu osaniku teabeõigus Eesti kohtupraktikas. *Juridica*, IX 2012, lk 709-716.

¹³⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/101/EÜ. 16.09.2009. - Euroopa Liidu Teataja, L 258/11.

äriühingute kohta.¹³⁷ Euroopa Äriregistri päringusüsteem hõlmab seni 24 Euroopa riigi elektroonilise andmestiku kasutamise võimalust. Läbipaistvust ja avalikkust rõhutab ja räägib osanike andmete registri kaudu avalikkustamise kasuks kaheteistkümnes Nõukogu äriühinguõiguse direktiiv ühe osanikuga osäühingute kohta¹³⁸. Nimetatud direktiivi eesmärgiks oli esmajoonel äriühingu võlausaldajate huvide kaitsmine ainuosaniku või ainuaktsionäri identiteedi avalikkustamise kaudu. Samas viidi äriseadustikku alles 2000. aastal sisse osäühingu ja aktsiaseltsi juhatajate kohustus teatada sellest äriregistri pidajale, kui osäühingu kõik osad on omandanud üks osanik või kui aktsiaseltsi kõik aktsiad on omandanud üks aktsionär.¹³⁹ Riik ei ole kohustatud avaldama üheisikuäriühingute kohta tehtud teadaandeid sarnaselt äriregistri kannetega - piisab sellest, et vastav teave oleks kättesaadav kas äriregistris või äriühingu enda poolt peetavas avalikkusele ligipääsetavas andmekogus. Seejuures on põhjendatud, et kohustatuks on äriühingu juhatus.¹⁴⁰

Sõltuvalt andmetest ja päringu tegijast on need siseriiklikult tasuta või tasulised. Eesti Vabariigi põhiseaduse¹⁴¹ §-st 113 tulenevalt peab seadusandja kehtestama kõik avalik-õiguslikud rahalised kohustused seadusega. Avalik-õigusliku rahalise kohustuse kehtestamise võib delegeerida täidesaatvale võimule, kui see tuleneb rahalise kohustuse iseloomust ja seadusandja määrab kindlaks diskretsiooni ulatuse, mis võib seisneda kohustuse alam- ja ülemmäära seadusega sätestamises, kohustuse suuruse arvestamise aluste kehtestamises või muus, mis tagab selle suuruse kindlaksmääramise objektiivsetel alustel, võimaldab kohustatud subjektidel piisava täpsusega näha ette kohustuse ulatust ja selle täitmise üksikasju ning tagab isikute võrdse kohtlemise.¹⁴² Tasu ei saa seega olla andmete kättesaadavuse piiramise aluseks.

Äriregistri kanded on analoogilised kinnistusraamatu kannete ja avalikkusega. Kinnistusraamat koosneb kinnistusregistrist, -päevikust ja -toimikust (KRS¹⁴³ § 10). Äriregistri koosseisu kuulub registrikaart (enne "registrikartoteek"), äri- ja registritoimikud (ÄS § 36). Mõlemad peetakse elektrooniliselt KRS 10¹ peatüki ja ÄS 9. peatüki järgi.

KRS § 1 lg 4 järgi kinnistusraamatule ja selle pidamisele kohaldatakse avaliku teabe seaduses andmekogude kohta sätestatud, vastavate erisustega. See põhimõte on sätestatud ka äriregistri kohta alates 2008. aastast (ÄS § 22 lg 6). Seadusandja on leidnud, et muutmine on tehnilise iseloomuga ja tuleneb sellest, et senise andmekogude seaduse asemel hakkab eelnõu

¹³⁷ Euroopa Komisjon. Report of the Reflection Group On the Future of EU Company Law. Brüssel, 2011, p 32. - Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/internal_market/company/reflectiongroup_report_en.pdf, 20.04.2012.

¹³⁸ European Commission. 12. Council Company Law Directive 89/667/EEC of 21 December 1989 on single-member private limited-liability companies. - Official Journal of the European Union L 395, 30.12.1989.

¹³⁹ Äriseadustiku muutmise seadus, jõustus 17.04.2000. - RT I 2000, 29, 172.

¹⁴⁰ Justiitsministeerium. Äriseadustiku muutmise seaduse eelnõu (243 SE) seletuskiri. 16.11.1999.

¹⁴¹ Eesti Vabariigi põhiseadus. - RT I, 27.04.2011, 2.

¹⁴² RKPJK 20.10.2009 lahend 3-4-1-14-09. - RT III 2009, 46, 342. Punkt 33.

¹⁴³ Kinnistusraamatu seadus. - RT I, 18.12.2012, 13.

kohaselt andmekogude üldregulatsioon sisalduma avaliku teabe seaduses.¹⁴⁴ Seejuures tekib küsimus andmete sisulisest dubleerimisest EVK-s, sest AvTS¹⁴⁵ § 58¹ lg 2 järgi riigi infosüsteemiga mitte koostoimelised andmekogud, andmeid dubleerivalt koguvad või üksteisega seotud andmeid sisaldavad andmekogud ühendatakse. Viide üldisele seadusele ei anna aga selgust näiteks osanike andmete avaldamise kohta, kuna puutub kokku mitmete põhimõtetega nagu ühelt poolt isiku eraelu puutumatus tagamine ja teabenõude esitamine andmete saamiseks teiselt poolt (nt AvTS § 4 lõiked 3 ja 5). Osaniku andmete avaldamine ei pruugi olla õigustatud juba põhiseaduse riive tõttu, eelkõige nime ja isikukoodi puhul.¹⁴⁶ Eesti Vabariigi põhiseadus § 26 sätestab eraelu puutumatus põhimõtte. Autori arvates tuleks kõrvale kaldumine reguleerida seadusega eraldi, lähtudes osatõhususe spetsiifikast.

Osanikud kohustuvad ÄS § 62 lõigete 5 ja 7 järgi registripidajale esitama osaniku isikuandmed, sh täpsed andmed elu- või asukohajärgse aadressi kohta (maja ja korteri number, tänava või talu nimi, asula, kohaliku omavalitsuse üksuse ja maakonna nimi, postisihnumber). Samad andmed ja lisaks osaniku osa nimiväärtus on ka osanike nimekirjas, mida peab juhatus ÄS § 182 lg 1 järgi. Nendega võivad tutvuda osanikud, juhatuse ja nõukogu liikmed ning pädevad riigiasutused, samuti teised isikud, kellel on õigustatud huvi (ÄS § 182 lg 2). Dubleerimise vajalikkus jääb ebaselgeks. Mõistlikku põhjendust ei ole sellele võimalik leida ja selline regulatsioon tekitab pigem õigusvaidlusi. Eelkõige olukorras, mil osanik on teatanud registrile ühed ning juhatusel on teised andmed, mis on samuti registriosakonnale esitatud. Reguleeritud ei ole, millise aadressi kaudu osanikuga suhelda, millisel saab dokumente kätte toimetada ning esitatud andmetel puudub selge õiguslik tähendus. Praeguse regulatsiooniga jätkamise korral, tuleks välistada näiteks ajaliselt viimastest andmetest lähtumine. Autori arvates oleks vajalik täpsustada, et lähtuda osaniku poolt esitatud andmetest, milliste õigsuse eest ka isik vastutab. Juhatus saaks lähtuda registri andmetest. Samuti oleks mõistlik anda andmetele õiguslik tähendus, et esitatud andmetele oleks võimalik tugineda dokumentide edastamisel, mida on käsitletud eesoleva p 1.2. Võrdluses Saksamaaga on regulatsioon sisuliselt sama nii enne kui pärast sealset reformi ja toetab autori seisukohta - Saksamaal puudub nõ topeltkirjeldus ja osanik peab esitama andmed vaid juhatusel, puuduste korral kehtib solidaarvastutus.¹⁴⁷

Kinnistusraamat ja äriregister, samuti mittetulundusühingute ja sihtasutuste register ning

¹⁴⁴ Justiitsministeerium. Avaliku teabe seaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu (1027 SE) seletuskiri. 08.11.2006. - Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee, 18.02.2013.

¹⁴⁵ Avaliku teabe seadus. - RT I, 22.03.2011, 10.

¹⁴⁶ M. Heidenhain; B. W. Meister. Münchener Vertragshandbuch. Gesellschaftsrecht. München: Verlag C.H. Beck, 2005, s 758.

¹⁴⁷ R. A. Schütze, L. Weipert. Münchener Vertragshandbuch. Wirtschaftsrecht. Verlag C.H. Beck, München 2009, s 380, *passim*.

kommertsandiregister, on avalikud AÕS § 55 lg 1, ÄS § 28 lg 1 ja MTÜS¹⁴⁸ § 77 esimeste lausete järgi, kui KomPS¹⁴⁹ ei sätesta otseselt avalikkust, kuid see tuleneb seaduse mõttest. Sõnastuse järgi võiks erinevuseks olla asjaolu, et kinnistusraamat peaks olema avalik nõ tervikuna, aga äriregistrist ainult kanded. Seega peaks äriregistri andmed olema piiratumata avalikkusega. Samas KRS § 74 täpsustab kinnistusraamatu avalikkuse kohta, et igaüks võib registriosaga tutvuda ja saada sellest väljatrükke, seejuures kinnistustoimikuga võib tutvuda ja sellest väljatrükke saada õigustatud huvi olemasolu korral, välja arvatud kinnistu omanik, notar, kohtutäitur, kohus ja järelevalveõiguslik asutus ning et kinnistuspäevik on mõeldud asutusesiseseks kasutamiseks ja sellega tutvumist ei võimaldata. Tegemist on sisuliselt sama regulatsiooniga äriregistri registritoimikute ehk kinniste toimikute kohta. Need on muud dokumendid (kirjavahetus, riigilõivu tasumise dokumendid jne), millele puudub avalik huvi ja millega saavad tutvuda pädevad riigiasutused, kohus menetluses, kohtutäitur ja õigustatud huviga isikud (ÄS § 28 lg 3 ja MTÜS § 77 lg 4). Riigiasutused sõlmivad andmetele juurdepääsuks koostöölepe.¹⁵⁰ Andmeid õigustatud saama vastava määruse¹⁵¹ § 7 lõigete 4 ja 5 kohaselt on ametiasutus, notar ja kohtutäitur vabastatud tasu maksmisest, kui teabe väljastamine on vajalik seadusega pandud ülesande täitmiseks. Teised isikud peavad põhjendama enda õigustatud huvi olemasolu, millise mõiste tõlgendamisel tekib probleeme.

Küsimus on ka andmete väljastajate isikus ja diskretsiooniõiguses. Registriandmetele ligipääsu tagavad oma pädevuse raames maakohtud, Registrate ja Infosüsteemide Keskus ja notarid. Maakohtu registriosakonnas võib igaüks kohapeal tutvuda registrikaardi andmete ja äritoimikutega (avalike toimikutega) ning tellida neist ära kirju. ÄS § 525⁵ järgi alates 2017. aasta 1. jaanuarist on äriregistri andmetega võimalik tutvuda maakohtu kantseleis, notaribüroos või vastava veebilehe kaudu. Seega andmete digiteerimine võiks selleks ajaks lõpuni olla viidud. Isikutel on alates 01.11.2012 võimalik tutvuda ka äriregistri andmetega notari juures. Selline muudatus ja andmete väljastajate ring on autori arvates põhjendatud.

Kinnise toimikuga tutvuja peab tõendama oma isikut ja õigustatud huvi. Küsitavaks jääb aga, milliste kriteeriumite esinemisel on isikul õigustatud huvi. Võiks leida, et tegemist on äriseadustiku algusest jäänud sõnastusega, kui puudus elektrooniline andmete edastus. Õigustatud huvi võiks eeldada ettevõtja (esindajad, nõukogu liikmed, osanikud, aktsionärid) ja ettevõtjat puudutava kohtuvaidluse poole jaoks. Igal juhul tutvumise kohta tehakse sissekanne tutvumise ja ära kirjade raamatusse. Keeldumine vormistatakse edasikaevatava

¹⁴⁸ Mittetulundusühingute seadus. - RT I, 18.12.2012, 30.

¹⁴⁹ Kommertsandiregister. - RT I, 18.12.2012, 17.

¹⁵⁰ Vabariigi Valitsuse 04.12.2001 määrus nr 369. Riigiasutustele äriregistri ning mittetulundusühingute ja sihtasutuste registri arvutivõrgu kasutamise kohustuse kehtestamine. - RT I 2001, 94, 585.

¹⁵¹ Justiitsministri 27.12.2000 määrus nr 78. Kohtute registriosakondade keskandmebaasi pidamine. - RT I, 12.12.2012, 7.

kohtumäärusena (TsMS § 59 lg 6). Ärakirja saab nii kinnitatuna kui ka kinnitamata ärakirjana. Lisaks ärakirjadele annab maakohus ka nn negatiivset informatsiooni selle kohta, mida registris ei ole või et kannet ei ole muudetud ÄS § 28 lõike 4 kohaselt.

Andmete avalikkust osanike suhtes saab võrrelda juhatusega, millises osas toimus oluline muudatus 01.01.2007, millest alates ei kanta enam juhatuse liikmete elukohti registrikaardile. Seega ei saa esindusõiguse piirangut enam juhatuse liikme elukohaga siduda. Juhatuse andmed peavad muidugi jääma nähtavaks äriregistri kaudu, sest tegemist on juriidilise isiku esindajaga ja vastasel korral läheks põhjendamatusse vastuollu äriregistri avalikkuse põhimõttega. Küsimus on jällegi aadressi osas, mis äriseadustiku järgi tuleb registripidajale esitada (ÄS § 63¹ lg 2), aga võiks leida, et seejuures peaks piisama ühingu tegevuskoha aadressist, millele peab olema võimalik tahteavaldusi teha ja seal juhatusega kohtuda. Seadusest ei ole võimalik aru saada, kas ja kuhu peaks kandma juhatuse liikme aadressiandmed. Pigem võiks juhatuse liikme aadressi andmed olla nähtavad kinnisest toimikust nii nagu osanike aadressiandmed. Samasugune kohtlemine on põhjendatud.

Samuti erineb äriregistri ja EVK võrdluses andmete avalikkus. Viimase puhul on reguleeritud EVKS § 7 ja määruse¹⁵² § 4 lg 1 p 3 järgi. Kui osanike nimekirja peab EVK, siis kantakse äriregistriiga võrreldes samad andmed, aga mitte juhatusel liikme aadressi. EVKS § 7 lg 2 järgi ei saa osaniku aadressi näha ka mitte isik, kellel on selleks õigustatud huvi. Võiks leida, et EVK-sse kantud osanike isikuandmed on rohkem kaitstud, kui nn registreerimata osade omanike aadressid, aga kuna EVK edastab andmed äriregistrile, siis eelnevalt kirjeldatult saab äriregistrist andmed ikkagi. Aktsiaseltsi puhul kehtivad samad põhimõtted, aga põhjendatu on EVKS § 7 lg 2 p 1, et alla 10% omavate aktsionäride andmed saab ainult põhjendatud huvi olemasolul, sest osanike andmed ei peaks olema paremini kättesaadavad, kui avaliku kapitaliga äriühingu andmed. Põhjus on tehnilist laadi ja mitte õiguslikult motiveeritud, sest majandusaasta aruandele ei tule lisada alla 10% hääli omavate aktsionäre.

Sellise lahenduse kasuks räägivad Ühendkuningriigi ja Saksamaa regulatsioonid. Viimase CA 09 muudatustega tehti avalikkusele ligipääsematuks äriühingute juhatajate ja osanike kodused aadressid, mis jäid nähtavaks ainult laiale hulgale avaliku võimu asutustele, likvideerijatele, kohtutäituritele ja ka võlausaldajatele. Ühendkuningriigis ei ole alates 2006. aastast juhataja aadressi näitamine kohustuslik (CA 09 § 165 lg 5) ja see võib kattuda ettevõtja asukohaga, seejuures kolmandad isikud saavad taotleda kohtu kaudu (CA §-id 243, 244 ja 1088). Põhjuseks suuresti praktiline vajadus loomakaitse aktivistide tegevusest, kes said Companies House kaudu teada Huntington Life Sciences (tegeleb loomkatsete korraldamisega) juhatuse kodused aadressid ja kasutasid ebaseaduslikeks survestatisteks.

¹⁵² Rahandusministri 29.10.2010 määrus 116. Eesti väärtpaberite keskregistri pidamise kord. - RT I, 09.11.2010.

Samuti saates GlaxoSmithKline nime kandva ravimiarendaja osanikele ähvarduskirju.¹⁵³ Saksamaal on kohus 2001. aastal leidnud, et juhataja on ühingu esindaja ja tema isiklikku seost ühingu koostööpartneriga ei saa arvestada. Kui juhatuse liige oskaks sellist tegevust enda tegevuste vastureaktsioonina oodata, siis osanike ringi suhtes toime pandud terror on veel raskemini mõistetav. Ühinguõiguse klassikalisest nn Salomini printsibist¹⁵⁴, mille järgi omanik ei vastuta oma varaga äriühingu kohustuste eest, on samuti võimalik järeleda, et kui äriühing ei ole omanikuga isiklikult seotud, siis analoogiliselt ei tohiks ühingu kaudu ei tohiks vaadata omaniku isiku poole ka muus osas. Ühendkuningriigi vastav seadus CA 09 § 116 lg 3 sätestab Companies Register andmetest väljavõtte tegemiseks kohustused, mille järgi isik peab vastavalt: 1) end füüsilise isikuna identifitseerima, 2) täpsustama põhjuse, miks vastavat infot vajab, 3) avaldama, kas ja miks vastavat infot avaldatakse kolmandatele isikutele. Seejärel on äriühingul aega viis äripäeva, et info võimaldada või pöörduda kohtusse, et infot mitte avaldada. Kui kohus ei rahulda vastavat avaldust, siis peab ühing, mille kohta infot soovitakse, selle viivituse avaldama, et ei kaasneks kohtu poolt määratud trahv ja vajadusel pääseb kohus ka registrile ligi, et andmed avaldada. Kui kohus aga rahuldab info mitteavaldamise avalduse, siis on võimalik taotleda ka püsivat keeldu sellele või mitmele isikule, et need ei saaks nõ pommitada info päringutega ja sihtühing ei peaks pidevalt kohtusse pöörduma. Eestis saab analoogiliselt blokeerida telefoninumbri. Hindamine kohtu poolt peaks toimuma laia diskretsiooniga sobiva põhjuse e "proper purpose" kaudu.¹⁵⁵ Alternatiiviks saabki pidada eelnevalt nimetatud päringuõiguse sätestamist. Kirjanduses on leitud, et osanik peaks saama enda kohta tehtud päringute kohta väljavõtet teha.¹⁵⁶ Eestis saab näha registrile tehtud päringuid, aga mitte elektroonilisi.

USA-s puudub kõiki ühendriike ühendav registrisüsteem, sest igal ühendriigil on eraldi regulatsioon ja register. Äriühingute üldandmed on avalikud ja üldiselt tasuta, välja arvatud Austria Firmenregister puhul. Kõigis nimetatud registrites on võimalik näha ka ühingute omanikke, mis on tasuline toiming, makstes näiteks Saksamaal 4,50 eurot. Samas peab olema andmete vaataja isik tuvastatud, mis Saksamaal on lahendatud kõigi andmete vaatajate registreerimise kohustusega (v.a. ühingu olemasolu kontrollimisel), milline õigus võiks Eestis olla osanikul ja juhatusel ka elektrooniliste andmete vaatamise puhul, mis kehtivalt puudub.

Euroopa arenguid arvesse võttes tuleks arvestada avalikkuse ja ka teiste küsimuste korral, et tulevikus äriühingu registrijärgse asukoha piiriülene üleviimine oleks õiguskindel.¹⁵⁷

¹⁵³ B. M. Hannigan. Company law. Oxford: Oxford University Press, 2009, p 23.

¹⁵⁴ House of Lords in Salomon v Salomon Co Ltd. 1897, AC 22–54. United Kingdom Appeal Case.

¹⁵⁵ B. M. Hannigan. Op. cit, p 351.

¹⁵⁶ C. Villiers. Corporate Reporting and Company Law. Bristol: 2006, p 56.

¹⁵⁷ European Commission. Action Plan: European company law and corporate governance. 12.12.2012. - Arvutivõrgus: <http://http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/?uri=CELEX:52012DC0740:EN:NOT>, 12.04.2012.

1.4. Osaniku kande õiguslik tähendus ja osanike nimekirja pidamine

Eelnevalt käsitletud andmete avalikkus osanike ja juhatuse osas puudutas andmete avalikult informatiivset tähendust. Järgnevalt on analüüsitud vaid osaniku kande õiguslikku tähendust, mille aluseks on osanike nimekiri.

Osäühingu osanike nimekirja võib pidada kas osäühingu juhatuse (ÄS § 182 lg 1) või EVK pidaja, kui osanike otsusel on osad registreeritud EVK-s (ÄS § 182 lg 3). Osanike nimekiri on osaniku õiguste tekkimise aluseks. Kui osanikud ei ole otsustanud osi vabatahtlikult registreeritud, siis kajastuvad osanike andmed äriregistri juures. Mõlemal juhul ei ole osanike nimekirja ja selle kannete õiguslik tähendus selge. Esmalt puudub seaduses osäühingu kohta ÄS § 228 lõikega 2 sarnane säte aktsiaseltsiga analoogiliselt, mille kohaselt loetakse aktsiast tulenevad õigused kuuluvaks isikule, kes on aktsionärina kantud aktsiaraamatusse. Osast tulenevate õiguste kuuluvust eeldatakse ÄS § 148 ja § 182 alusel, aga sõnaselge alus selleks puudub. Näiteks Soomes § 15¹⁵⁸ järgi ja Saksamaal on osanike nimekirja pidamine ja tulenevad õigused reguleeritud selgemalt kohustuse ja vastutusega¹⁵⁹. Ühendkuningriigis on samuti osanike nimekirja pidamise kohustus juhatusel CA 09 113.

Osanike nimekirja võiks liigitada registritoimikute kinniste toimikute hulka, kuna tutvumine on võimalik vaid õigustatud huvi korral (ÄS § 182 lg 2). Osanike nimekiri vahendab omaniku andmeid, erinevalt kinnisasja omandisuhtest, mil omaniku andmed on rahvastikuregistris. Viimase andmetel on vajalikus ulatuses õiguslik tähendus § 6 lg 2 2006. aastast¹⁶⁰. Osanike nimekirja õiguslikus tähenduses on kahelnud mitmed Eesti õigusteadlased.

Õiguslikke probleeme võivad tekitada mitmed asjaolud – esiteks see, et osanike õigused osa suhtes tulenevad osanike nimekirjast, kuidas andmete muutumisel sellest teatatakse, neid kasutatakse ning kuidas toimub osanike nimekirja pidamine juhatuse poolt. Samas on need asjaolud ka piisavalt tihedalt seotud, et neid ei ole võimalik eristada ja tuleb käsitleda koos. Isikute õigused võivad saada ka kahjustatud ka äriregistri ja EVK regulatsioonide erinevusest.

Äriregistrisse kantakse ÄS § 31 järgi ainult seaduses ettenähtud andmed ning osanike ja aktsionäride kannet seadus ei sätesta. Analoogiliselt on Ühendkuningriigi kohtupraktikas olnud probleeme olukorras, kus erinevate äriühingute juhatuse liikmed võtsid ühingu laenu, aga ei olnud selleks vastavalt põhikirja järgi õigustatud¹⁶¹ ja ei olnud juhatusse õiguslikult valitud¹⁶². Kohus otsustas mõlemal juhul, et tegemist on sisesuhte küsimusega, mis välissuhet pangaga ei

¹⁵⁸ Kauparekisterilaki (1979/129). - Arvutivõrgus: www.finlex.fi, 14.02.2013.

¹⁵⁹ M. Schulz, O. Wasmeier The law of business organizations. Heidelberg: Springer, 2012, p 97, *passim*.

¹⁶⁰ Rahvastikuregistri seadus. - RT I, 14.03.2011, 5.

¹⁶¹ United Kingdom House of Lords Decision. Royal British Bank v Turquand. (1856), 6 E&B 327.

¹⁶² United Kingdom House of Lords Decision. Mahony v East Holyford Mining Co (1875) LR 7 HL 869.

mõjuta, st kui isik ei ole õigustatud esindama, siis ei saa õigusuhet luua. Sarnaselt pidi Eesti seadusandja otsustama valiku, et teatud andmetel ja dokumendil on õiguslik tähendus. Kehtiva äriseadustik mõtte järgi peab seadusandja juhatuse allkirja õiguslikult siduvaks osanike omandi kinnituseks. Justiitsministeerium on varasemalt viidatud seisukohas leidnud, et äriregistrile edastatavatel osanike andmetel ei ole õigusloovat tähendust osa omandi kohta. Sama on leidnud Riigikohus aktsiaseltsi puhul, mida saab analoogia korras kohaldada osaühingule, et äriregistri infosüsteemis kajastatud informatsioonil aktsiate kuuluvuse osas ei ole õiguslikku tähendust.¹⁶³

Selline käsitlus on autori arvates põhjendatud, kuna näiteks ÄS § 179 lg 4 sätestab, et kui võrreldes eelmise majandusaasta aruande kinnitamise ajaga on osanike andmed muutunud, esitatakse koos majandusaasta aruandega ka uus osanike nimekiri majandusaasta aruande kinnitamise seisuga. Selliste andmete esitamise mõte ja õiguslik tähendus on ebaselge. Osanike andmed ei tohiks muutuda ilma notariaalses vormis tehinguta ning notaril on muutunud nimekirja esitamise kohustus, mis on äriregistrile muudatuse tegemise aluseks. Tekivad küsimused osanike nimekirja edastamisest, st mida annab ja muudab osanike nimekirja vastav esitamine, kui andmed mingil põhjusel erinevad varasemalt registrile teada olevatest andmetest. Tegemist ei ole avaldusega andmete muutmiseks ja Riigikohus on rõhutanud, et ilma avalduseta ei saa register kannet muuta. Näiteks pahatahtliku juhatuse liikme puhul, kes esitab teadlikult valeandmeid, ei tohiks lubada sel osanike tegevust pärssida. Praktikas ei täideta väidetavalt kõnealust kohustust, tegemist on levinuima eksimusega majandusaasta aruande esitamisel¹⁶⁴, mis näitab kohustuse formaalsust. Samas tuues seaduses otseselt sätestatud kohustusena kaasa majandusaasta aruande puuduse ja esitamise viibimise. Juhatuse seisukohast vaadatuna Kui juhatuse liige avaldab enda registrist kustutamise soovi tekivad õiguslikud küsimused, kas tegemist on ühepoolse tahteavaldusega ja mille alusel teha kandevaldus. ÄS § 184 lg 7 järgi võib juhatuse liige juhatusest tagasi astuda sõltumata põhjusest, teatades sellest enda määratud organile. Ühingu suhe juhatusega on võlaõiguslik, millele kohanduvad võlaõiguseaduse käsunduslepingu sätted § 619 jj. ÄS § 184 lg 7 sätestab küll käsunduslepingu sätete kohaldamise, samas kohustades juhatuse liiget vaid teatama ja selleks ei ole põhjus vajalik. VÕS § 630 lg 2 järgi võib tähtajatu käsunduslepingu siiski üles öelda üksnes tingimusel, et käsundiandja võib käsundi esemeks oleva teenuse saada või tehingu teha muul viisil. Reguleerimata on, kas juhatuse liige saab esitada registripidajale kande kustutamise avalduse, mis tuleb rahuldada või on vajalik osanike nõusolek. Sellest sõltub oluliselt kummagi poole eelistamine, sest teine pool peaks pöörduma kohtusse. Samuti, kui juhatuse liige ei suuda vastavat infot ühingule üle anda või ei suuda seda tõendada, et avaldus on osanikele tehtud.

¹⁶³ RKTKo 22.02.2012 lahend 3-2-1-163-11. Punkt 33.

¹⁶⁴ K. Kallas. Osaühingu osade registreerimine. 07.02.2011, Tallinn. - Arvutivõrgus: adr.rik.ee/jm/, 15.03.2013.

Autor leiab, et eelneva tõttu tuleks osanike õigust juhatusel tagasiastumisel seaduses täpsustada.

EVKs registreeritud osade puhul peab osanike nimekirja EVK pidaja (ÄS § 182 lg 1, 3). Juhatus ei ole sellisel juhul kohustatud esitama majandusaasta aruandega äriregistri pidajale osanike nimekirja kinnitamise seisuga vastava määruse¹⁶⁵ § 23 lg 2 järgi. Seadusandja ei ole ka erinevalt registreeritud osadele erineva korra kehtestamist põhjendanud.

Saksamaal seostati alates MoMiG reformist GmbH range registreerimise põhimõtte range kinnistusraamatu põhimõttega ja anti kohaliku äriregistri (Handelsregister) kandele õiguslik tähendus. Saksamaal omistati seega osanike nimekirjale õiguslik tähendus alates reformist.¹⁶⁶ Muudatuste kohaselt loetakse osa omanikuks isik, kes on omanikuna kantud *Handelsregister* juures peetavasse osanike nimekirja, milleks muudeti GmbH § 16 lg 3.¹⁶⁷

Tulenevalt ÄS § 144 lg 1 p 1 lisatakse äriregistrile esitatavale avaldusele OÜ äriregistrisse kandmiseks ka asutamisleping, mille andmetel võiks selgelt olla õiguslik tähendus, kuna see on notariaalselt tõestatud ja alla kirjutavad kõik asutajad (ÄS § 138 lg 4 esimene lause). Samas ei ole seadus asutamislepingu osanike õiguslikku tähendust täpsustanud, millega tuleb küsimus tagasi esialgse juurde, et puudub ÄS § 228 lõikega 2 sarnane säte osauhingu kohta. Osanike ja aktsionäride õiguste kaitse peaks olema reguleeritud analoogiliselt, mis puudutab osast ja aktsiast tulenevate õiguste tekkimist ja õiguskindlust.

Vastasel juhul tekiks ilmselgelt ebamõistlik olukord, sarnaselt kinnisvaraga, kui omandiõigus erineks erineva kinnisvara võrdluses, näiteks rohkemate ruutmeetritega kinnistu (võrdluses aktsia) omandi tekkimine oleks selgemalt reguleeritud kui vähemate ruutmeetritega või odavam kinnistu (võrdluses osauhingu osa). Asjaõiguses on omandi kohta sätestatud, et see saab tekkida ainult seaduses sätestatud juhtudel (AÕS § 68 lg 3), kõigil omanikel on võrdsed õigused (AÕS § 6 lg 2) ja registriosa avatakse omaniku avalduse alusel (AÕS § 8 lg 4). Seega on sätestatud omandi tekkimine kinnistusregistriosa avamisel, mida saaks võrrelda asutamislepinguga osauhingu puhul. Samas ainult asutamisest (registriosa avamisest) õiguste (omandi) tekkimise sätestamine ei ole põhjendatud ja võiks olla sätestatud üldisemalt ka järgmiste osanike kohta. Viidatud AÕS § 6 lg 2 esimene lause on deklaratiivne, kuna kordab põhiseadust¹⁶⁸, teine lause sätestab, et juriidilise isiku vara ega juriidiline isik ei saa kuuluda teistele isikutele. Samas on ilmselge, et juriidiline isik võib kuuluda teistele isikutele. Sätte kommentaari autor Priidu Pärna on leidnud, et säte on õigustatud, et välistad levinud arusaama, et mingi juriidiline isik võib asuda mingi riigiasutuse valitsemisalas.¹⁶⁹ Magistritöö

¹⁶⁵ Justiitsministri 28.12.2005 määrus nr 59. Kohtule dokumentide esitamise kord. - RT I, 17.01.2012, 4.

¹⁶⁶ S. Leible. Op. cit., s 30.

¹⁶⁷ C. Schäfer. Gesellschaftsrecht. München : Beck, 2010, s 194.

¹⁶⁸ Eesti Vabariigi põhiseadus. - RT I, 27.04.2011, 2. § 32.

¹⁶⁹ P. Pärna. Asjaõigusseadus. Kommenteeritud väljaanne. Juura, Tallinn 2004, lk 39.

autor ei nõustu sätte mõtte ja kommentaaride autoriga, kuna avalik-õiguslike juriidiliste isikute kõrval on eraõiguslikud juriidilised isikud, milliste poolt nn tütarühingute omamine on praktikas levinud. Samuti on see kaitstud ettevõtlusvabaduse põhimõttega¹⁷⁰ ning õigus- ja majandusteoreetiliselt peetud¹⁷¹ ema- ja tütarettevõtete loomise võimalust üheks ettevõtluse aluspõhimõtteks. Järelikult tuleks vastav piirang kaotada asjaõigusseadusest, samas jättes alles, et juriidilise isiku vara kuulub endale. Äriseadustikus tuleks sätestada, et osast tulenevad õigused kuuluvad isikule, kes on osanikuna kandnud osanike nimekirja.

Osanike nimekirjast osanike õiguste selge tekkimise järel on oluline küsimus, kas teavitamine ja kontroll on piisavalt reguleeritud. ÄS § 149 lõike 4 kohaselt teavitab osa võõrandamise käsutustehingu tõestanud notar sellest äriregistri pidajat. Selline kohustus puudus enne 15.11.2009. Tähelepanu on juhtitud juba 2007. aastal, leides, et seadus ei käsi saata osa võõrandamise teadet registripidajale, teate alusel ei tee registripidaja mingit kannet, see on vaid informatiivne andmeliik.¹⁷² Samas andis selline praktika vähemalt näilise kindluse, samuti kehtiva regulatsiooni järgi kontrollib notar äriregistris oleva ja juhatuse poolt esitatava osanike nimekirja andmeid. Kuigi viimastel ei ole õiguslikku tähendust, siis keeldub notar praktikas näiteks müügitehingu tõestamisest, kuni vastuolu on lahendatud. Sellist tegevust ei saa samas pidada materiaaõigusega kooskõlas olevaks.

Saksamaal on samuti kehtinud tehingu notariaalse tõestamise nõue ja notari kohustus teatada registrile osa võõrandamisest ja üleminekust (GmbHG § 40). Teade registrile peab lisaks muudatustele sisaldama kinnitust selle kohta, et ka ülejäänud kanded on kooskõlas kõige viimasena äriregistris registreeritud osanike nimekirja sisuga. Seega kontrollitakse notari abiga üle ka juba registrisse kantud osanike nimekirju. Eestis puudub vastav seadusest tulenev kohustus. Samas on see ka õigustatud, kuna osanike andmetel ei ole õiguslikku jõudu, välja arvatud osa pantimise andmetel.¹⁷³ Seetõttu ei ole ka notarile seadusega otstarbekas panna kohustust kontrollida andmeid, milliste tähendus on reguleerimata, tulles sellega taas tagasi osa õiguse kuulumise küsimuse juurde. Registri poolt vaadatuna on samas leitud, et notar peaks tehingu tegema juhatuse poolt esitatud andmete alusel.¹⁷⁴ Notaril võib aga tekkida vastu küsimus, kas juhatuse esitatud osanike nimekiri on õige. Selleks saab üle kontrollida registri andmeid kindlustunde saavutamiseks. Samas on tegemist inimliku kindlustunde saavutamise vajadusega, sest seaduslikku alust selleks ei ole. Notar võiks õigustada enda

¹⁷⁰ R. Narits jt. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Kirjastus Juura, 2012, punkt 10, lk 385.

¹⁷¹ J. Benjamin. Financial law. Oxford: Oxford University Press, 2007, point 1.47.

¹⁷² V. Kõve. Notarite ja kohtunikuabide ühisseminar. Ühinguõiguse paneel. 25. mai 2007. - Arvutivõrgus: www.ekspertkogu.just.ee, 12.02.2013.

¹⁷³ V. Kõve. Op. cit.

¹⁷⁴ Ö. Murro. Notarite ja kohtunikuabide ühisseminar. Ühinguõiguse paneel. 25. mai 2007. - Arvutivõrgus: www.ekspertkogu.just.ee, 12.02.2013.

tegevust tõestamisest tulenevalt. Vastavalt § 4 järgi keeldub notar tõestamistoimingu tegemisest mh kui see on ilmselt lubamatu või asjaosalisel puudub esindusõigus, samuti § 12 järgi. Viimase paragrahvi alusel on siiski selge, et kui notar ei saa vajaliku esindusõiguse olemasolu tuvastada või kahtleb selles, aga tõestamist nõutakse sellele vaatamata, märgib notar selle asjaolu notariaalakti ning kohustub tehingu tõestama. Seega saab notar lükata osanike nimekirja ebaselguse tõttu tehingut edasi, selleks et täpsemalt andmete õigsust selgitada, aga mitte tehingut ära jätta. Notarite Koda on andnud välja akti¹⁷⁵, mis notarit vastavalt kohustab. Küsitav on juba akti väljaandmise volitusnorm § 11¹⁷⁶, aga notariaadiseadus¹⁷⁷ annab § 44 lõikes 3 Notarite Kojale laia õiguse anda kooskõlas teiste õigusaktidega välja täpsustavaid ja notaritele siduvaid juhendeid. Sättes on toodud ka nimekiri olukordadest, milliseid saab täpsustada ja piisavalt abstraktse sõnastuse tõttu võiks kõnealune juhend ka nende alla mahtuda. Siiski võiks leida, et notari täiendav kontroll juriidilise isiku seadusjärgse esindaja volituste olemalust kohtute registriosakondade keskandmebaasi kantud kehtivate registrikaardiandmete alusel ei ole kooskõlas teiste õigusaktidega, nt ÄS § 182 lõikega 1, mille järgi osanike nimekirja peab juhatus.

Vaatamata õigusliku aluse segadusele, peaks osanike andmed äriregistris ja juhatuse peetevas nimekirjas kattuma või võiks eeldada osaniku õiguste rikkumist. Samuti on eelnevalt käsitletud registriosakonna õigust ja kohustust saada ja pärida kehtivaid andmeid osaniku kohta ÄS § 61 lg 1 alusel. Osanikuks olemine on oluline veel mitmetes õigussuhetes. Näiteks Riigikohtu tsiviilkolleegium leiab, et isik, kes soovib tutvuda osa müügilepinguga selleks, et otsustada, kas teostada osa ostueesõigust, peab müügilepinguga tutvumise võimaldamiseks tõendama, et ta on osanik.¹⁷⁸ Samuti analoogiliselt kui aktsiaraamatu kanded on olulised aktsiaseltsi ja aktsionäri vaheliste suhete tekkimise aja määramisel ning tagatise andmise keelu olemasolu kontrollimisel, siis ka osanike nimekirjas.¹⁷⁹

Samas tuleb teatada osanike koosolekust osa omandajale (kellest on osauhingule nõuetekohaselt teatatud ja seda ka tõendatud) isegi siis, kui teda ei ole veel kantud osanike nimekirja. Seega on osauhingu osanike nimekirja kannetel osauhingu enda jaoks märksa väiksem õiguslik tähendus kui aktsiaseltsi aktsiaraamatu kannetel, kolmandate isikute suhtes puudub see tähendus aga pea üldse.¹⁸⁰ Nii on selge ka, et õiguslikult on kehtiv kord keeruline ning ebaselge, mis osaniku tegevust ilmselt pärsib. Näiteks on kehtiva õiguse alusel võimalik

¹⁷⁵ Volikirja alusel tegutseva esindaja ning eraõigusliku juriidilise isiku seadusjärgse esindaja esindusõiguse tuvastamise juhend. Kinnitatud Notarite Kojas koosolekul 26.03.2010. - Arvutivõrgus: www.notar.ee, 17.01.2013.

¹⁷⁶ Vabariigi Valitsuse määrus 22.12.2011 nr 180. Hea õigusloome ja normitehnika eeskiri. - RT I, 29.12.2011.

¹⁷⁷ Notariaadiseadus. - RT I, 30.12.2010, 8.

¹⁷⁸ RKTKo 15.06.2009 lahend 3-2-1-68-09. - RT III 2009, 34, 254. Punkt 13.

¹⁷⁹ RKTKo 20.10.2004 lahend 3-2-1-109-04. - RT III 2004, 28, 309. Punkt 19.

¹⁸⁰ RKTKo 08.10.2008 lahend 3-2-1-65-08. - RT III 2008, 39, 261. Punkt 25.

olukord, et erinevate dokumentide alusel võib ühe osaühingu sama osa osanikuna käsitleda ühel ajal kolme erinevat isikut. Olukorras, mil osaühing on EVK-st välja registreerinud ja osanik võõrandab osa, siis võib õigus tekkida müügilepingu alusel, samas EVK andmetel võib olla kanne teistsugune, sisaldades andmeid näiteks eelmise omaniku kohta ning äriregistri andmebaas võib näidata veel kolmandat omanikku. EVK ja äriregistri vahel toimuv andmete vahetus paranes 2012. aastast vajadusepõhiseks, aga varem oli kord kvartalis. See võimaldab andmete ajakohasust ja tagab paremini õigsust.

Osanike nimekirjast osanike õiguste selge tekkimise ning teavitamise ja kontrolli piisava regulatsiooni järel on küsimus, kas ka osanike nimekirja pidamine on õiguskindel. Viimati viidatud kohtuotsuses leiab kolleegium samuti, et kui osanike nimekirjas tehakse kanne sinna kantud osaniku kohta viimase avalduseta või nõusolekuta, teeb osaühingu juhatus seda nõ omal riisikol. See piltlikustab osaniku võimetust enda osanike nimekirja kandmise ja sellest tulenevaid õigusi kaitsta. Kohturegister peab andmed registritoimikusse lisama ja võib selles eksida. Vale osanike nimekirja põhjuseks võiks olla inimlik eksimus juhatuse poolt, aga ka näiteks dokumentide võltsimine. Viimasel juhul tuleb küsimus lahendada kriminaalmenetluses, samuti kui dokumendi allkirjastamine toimub sunni tõttu.

Samuti puudub mehhanism juhatuse kohustamiseks lahkkelide korral osanike ja juhatuse vahel. Näiteks kui juhatus ei väljasta osanike nimekirja, kui seda on osaniku mingu õiguse realiseerimiseks tarvis. Tekivad keerulised küsimused näiteks tehingute kehtivusest, mida käsitleks süvitsi hiljem. Hetkel on küsimuseks juhatuse tegutsemisvabadus ja vastutus. Teise näitena esitab juhatus samuti osanike nimekirjaga ka osanike aadressid, millel on teatud õiguslikke tagajärgi toov tähendus, mida on käsitletud eesoleva punktis 1.2. Samuti Registrite ja Infosüsteemide Keskus on kinnitanud, et juhatus esitab valesid andmeid osanike kohta ning valede sidevahendite esitamine on samuti kahetsusväärset levinud.¹⁸¹ Probleemi võib näha ka juhatuse poolt, kui osanike nimekirja vahetumisel ei jõua andmed juhatuseni.

Võiks leida, et lahendus võiks olla osanikele nende õiguse üle suurema kontrolli andmine. Küsitav on, miks peab osanike nimekirja juhatus, kui tegemist on osanike osadega, mille käsitumist otsustab, nii nagu kinnisvara puhul. Notarite Koda on leidnud, et kehtivat korda ei ole ajaloolistel põhjustel mõtet muuta – juhatus on osanike nimekirja pidanud äriseadustiku loomisest peale. Samas leitakse ka, et andmete muutumisest teatamine on sisuliselt mõttetu aja- ja ressursikulu, kuna edastatud andmetele ei saa tugineda. Notarite Koda on ka leidnud, et võiks kaaluda õigusliku tähenduse andmist äriregistri detailandmetes sisalduvale osanike nimekirjale, kuna äriregistris on suhteliselt täpsed ja korrektsed osanike

¹⁸¹ M. Sihvart. Registrite ja Infosüsteemide Keskus. RIK arvamus osanike nimekirja registri kohta. 28.02.2011.a nr 1.1-4/524. - Arvutivõrgus: <http://adr.rik.ee/jm/>, 15.03.2013.

nimekirjad olemas ja notarid täidavad korrektselt kohustust teavitada registrit osadega tehtavatest tehingutest ja osa pärimisest.¹⁸² Nimekirja pidamine väljaspool juhatust on vajalik ka seetõttu, et tagada andmete kättesaadavus sõltumata juhatuse tegevusest või tegevusetusest.

Teiseks küsimuseks on juhatuse liikme vastutuse võimalikkus, millise lahenduse valis näiteks Saksamaa. Küsimuseks on osanike õiguste tõsisem kahjustamine, lisaks eelnevalt mainitud võltsimisele. Seda näiteks põhikirja muutmisel osanike nimekirja juhataja poolt võltsides. Tegemist on äärmusliku olukorraga, mis aga teoreetiliselt võimalik. 2008. aasta äri- ja karistusseadustiku muudatused olid tingitud analoogilistest juhtumites, mida seadusandja tunnistas, et oleks võinud ette näha ja pidi kiiresti viima sisse päästvad sätted.¹⁸³ Notar lähtub osanike üle otsustamisel juhatuse poolt allkirjastatud osanike nimekirjast, mille võimaldab juhataja ÄS § 182 lg 1 järgi. Notar võib küll kontrollida äriregistris õiget osanike nimekirja, aga sellist kohustust seadusest ei tulene. Võiks ainult loota, et hoolas notar nõuab ka omandamise dokumenti. Kahtluse korral registrikohtunik võib ettevõtjalt nõuda täiendavaid dokumente, et selgitada kande aluseks olevaid asjaolusid ÄS § 32 lg 1 kolmanda lause järgi, kuigi sellist kohustust seadusest ei tule¹⁸⁴, aga selline võimalus registripidajal on.

Seega saab juhataja korraldada osanike koosoleku notaris ja protokollis notariaalselt tõestada ÄS § 32 lg 2 teise lause järgi. Juhataja esitab osanike nimekirja tegelikest osanikest erinevate isikute nimedega, millised isikud ka koosolekust osa võtavad ja allkirjastavad osa võõrandamise, mille notar tõestab § 149 lg 4 järgi ning saadab äriregistrile. Kuigi dokumendi võltsimine on kuritegu, mille eest on karistusseadustiku kohaselt võimalik määrata rahaline karistus või kuni üheaastane vangistus (ja võltsitud dokumendi kasutamise eest kuni kolmeaastane vangistus), siis on Eesti majanduskeskkonna usaldusvääruse tagamiseks vaja ette näha ka ühinguõiguslikud lahendused selleks, et selliste kuritegude toimepanemist takistada ja toimepanemisega kaasnevat kahjulikke tagajärgi minimeerida.

Tegemist on harva esinevate, kuid väga tõsiste tagajärgedega olukordadega, mille pärast tundis muret ka Saksamaa, kui sealses regulatsioonis esines analoogilisi nõ lünki. Alates 2008. aasta novembrist peab Saksamaal nii juhataja kui notar osanike muutusest teavitama *Handelsregister*'it ja kinnitama nimekirja õigust. Juhataja vastutab nii selle kohustuse rikkumise eest abstraktselt, kui ka konkreetsete omanike ja ostjate ees, kelle õigused saavad mõjutatud. Küll ei kehti see juhul, kui osanike nimekiri on ebatäpne olnud enam kui kolm aastat ja mitte selle juhataja ametiajal ja samuti, kui ostja teadis või pidi

¹⁸² A. Saaber. Notarite Koda. Arvamus osahingude registreerimise kohta. 03.02.2011. Nr 4-1/4-1. - Arvutivõrgus: <http://adr.rik.ee/jm/>, 15.03.2013.

¹⁸³ Justiitsministeerium. Äriseadustiku ja karistusseadustiku muutmise ning sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (332 SE) seletuskiri. 15.09.2008. - Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee, 07.01.2013.

¹⁸⁴ Kohtu registriosakonna kodukord. - RT I, 18.11.2011, 10.

teadma müüja õiguste puudumisest tulenevalt raskest hooletusest või kui osanike nimekiri oli vastuväite subjektiks. MoMiG ehk muudatuste seadus, sisaldab mõistet "*Bekämpfung von Missbräuchen*", mis tähendab võitlust väärkasutuse vastu GmbH puhul.

Kuidas tuleks aga Eestis sisustada Riigikohtu tõlgendust, et juhatuse liige tegutseb nõ omal riisikol¹⁸⁵. Juhatuse vastutuse aluse küsimus on samuti Riigikohtu praktika poolt avatud ja võiks olla selge, et hüvitise eelduseks on kahju tekkimine¹⁸⁶, rikkumine (seadusest, osahingu põhikirjast, osanike või juhatuse otsustest ja võimalikust lepingust tulenevate konkreetsete kohustuste kõrval ka hoolsuskohustuse või lojaalsuskohustuse rikkumine)¹⁸⁷ ja puudub vabandav asjaolu, et juhatuse liige oleks oma kohustusi täitnud korraliku ettevõtja hoolsusega¹⁸⁸. Kuigi iga eelduse tõendamiseks on arusaadavalt praktikas raskusi, siis edasi tekib küsimus nõude esitaja isikus. Kas juhatuse liikme vastu saab esitada nõude otse osaniku ja võlausaldaja (osanikule mitte kuulunud osa ostja) poolt, nii nagu Saksamaal pärast reformi.

Tegemist oleks derivatiivnõudega, mida Eesti kohtupraktika¹⁸⁹ (v.a. erikoosseisu puhul, nt ÄS 403 lg 6 alusel) ja õigusteooria¹⁹⁰ eitavad, samas on Eesti ja Holland ainsad Euroopa riigid¹⁹¹, kus derivatiivhagi ei ekstsisteeri. Autori arvates võiks selliseks erikoosseisuks olla ühinemisel juhatuse liikme vastutusele lisaks ka samuti vundamentaalne rikkumine, kui juhatuse liige tekitab kahju osanike nimekirja andmetega. Sellisel juhul võiks analoogiliselt ÄS § 403 lõikega 6 juhatuse ja nõukogu liikmed vastutada solidaarselt osanikele või aktsionäridele või ühingu võlausaldajatele süüliselt tekitatud kahju eest. Aluseks võiks võtta olemasoleva õigusliku konstruktsiooni, mille kohta on ka Riigikohus seisukoha kujundanud: „Kollegiumi arvates on tegemist kahju hüvitamise erinormiga, mis väljendab sama mõtet VÕS §-ga 1043 ja § 1045 lg 1 p-ga 7 (nende koostoimes), st tegemist on aktsionäride puhul nende kaitseks kehtestatud normide (kaitsenormide) rikkumisest tuleneva kahju hüvitamise nõudega“¹⁹² Seega nõude esitamiseks konkreetse juhatuse liikme vastu tuleb tõendada, et iga juhatuse või nõukogu liige panema toime mingi konkreetse süülise õigusvastase teo.

Kirjeldatud kitsaskohtade tõttu tuleks täpsustada nimekirja pidamise regulatsiooni, mis praegusel kujul kahjustab osanike õigusi. Seda nii osa õiguse tekkimise, teavitamise, kontrolli, pidamise kui vastutuse osas.

¹⁸⁵ RKTKo 08.10.2008 lahend 3-2-1-65-08. - RT III 2008, 39, 261. Punkt 26.

¹⁸⁶ RKTKo 02.11.2011 lahend 3-2-1-91-11.

¹⁸⁷ RKTKo 04.05.2010 lahend 3-2-1-33-10. - RT III 2010, 22, 154.

¹⁸⁸ RKTKo 18.04.2012 lahend 3-2-1-21-12.

¹⁸⁹ RKTKo 14.12.2011 lahend 3-1-1-89-11.

¹⁹⁰ M. Vutt. Aktsionäri derivatiivnõue kui õiguskaitsevahend ja ühingujuhtimise abinõu. Doktoritöö, 2011.

¹⁹¹ ECFR (European Company and Financial Law Review). Duties and Liabilities of Board members and Transfer of Seat. Luxembourg, 2012. - Arvutivõrgus: www.riigikohus.ee/vfs/1380/M.Vutt_Luxembourg.pdf, 11.03.2013.

¹⁹² RKTKo 31.03.2010 lahend 3-2-1-7-10. - RT III 2010, 15, 108. Punkt 32.

2. Osa õiguste ja tehingute õiguskindlus

2.1. Osaniku õigused sisesuhtes

Osa käibetehingutest on sagedased võõrandamine ja pantimine. Samuti nende sarnased ja kombineeritud tehingud. Põhilise uurimisülesande – käibekindluse suurendamise vajaduse selgitamise – terviklikuks lahendamiseks tuleb käsitleda ka osast tekkivate õiguste kasutamist ja mitte ainult osa käsutamist. Samas on ka viimast peetud osaniku õiguseks¹⁹³ ja autor näeb võimalikuna ka teoreetilist jaotust, et ühingusiseselt kasutatavas õigused on sisesuhte õigused ja ühingu väljaspool seisvate isikute õigussuhtesse kaasamisel on tegemist välissuhte õiguste realiseerimisega, näiteks osa pantimise ja müümise puhul. Laiem mõiste on vajalik, kuna on käsitletud osahingusiseseid osaniku õigusi koos, st õigus hääletada, teabele, dividendidele jt.

Taas ei tohiks õiguste kasutamine erineda äriregistri ja EVK registreeringu puhul. Samuti ei tohiks ühisosalus mõjutada kummagi osaniku õiguste mõtet, sh hääletamisel ja vaidlustamisel osalemist, aga kas see on praktikas alati nii ja kuidas sätestab seadus. Sisesuhtest on olulisimateks juhtimise õigus, mida saab realiseerida hääleõiguse kasutamisel ühingu kui juriidilist isikut puudutavates otsustes ning juhatuse valimisel.¹⁹⁴ Samuti ka õigus kasumile ja osahingu varale pärast selle lõpetamist. Oluline on ka teabeõigus.¹⁹⁵ Neid õigusi on võimalik siduda nii osa kui ka konkreetse osanikuga (ÄS § 139 lg 1 p 5). Seda võimaldab põhikiri ja samas on põhikirjas sätestamine ka tingimuseks, et seadusega võimaldatud piiridest oleks võimalik ühingu ja osaniku suhtes kehtivalt seada õigusi-kohustusi. Seejuures osanikuga seotud õigused on isiklikud ja lõpevad, kui vastavat õigust-kohustust omav isik ei ole enam osanik. Sellisteks kokkulepeteks saab olla näiteks dividendide maksmise erikord (ÄS § 157 lg 2), aga näiteks ei saa kokku leppida nimiväärtusest erinevat hääle jaotumist (ÄS § 169 lg 1). Igal juhul osanikke tuleb võrdsetel asjaoludel kohelda võrdselt ÄS § 154 järgi.

Hääleõiguse teostamisega saab osanik osaleda osahingu otsuste tegemisel. Hääleõiguse annab iga osa ÄS § 148 lg 5 järgi, mis on levinud maailmas kui „*one share – one vote*“ põhimõttena. Osast tulenevate hääle arv peab olema seotud osa nimiväärtusega ÄS § 169 järgi ning põhikirjaga ei saa sellest imperatiivsest normist kõrvale kalduda – hääle arvestuse alustes saab kokku leppida, aga mitte kõrvale kalduda hääle ja osa nimiväärtuse proportsionaalsuse põhimõttest. Üldkoosolekul toimunud hääletamisel on otsus vastu võetud, kui selle poolt antakse üle poole koosolekul esindatud osanike häältest. Kirjalikult

¹⁹³ A. Schneeman. Law of Corporations and Other Business Organizations. New York: Delmar, 2013, p 399.

¹⁹⁴ R. Frederikslust (toim) jt. Corporate governance and corporate finance: Europe perspective. NY, 2008, p 63.

¹⁹⁵ A. Vutt ja M. Vutt. Äriühingu osaniku teabeõigus Eesti kohtupraktikas. Juridica, IX 2012, lk 709-716.

hääletamisel on üldiselt otsuse vastuvõtmiseks tarvis üle poole kõigi osanike häältest. Mõlemast reeglist võib põhikirjaga ette näha suuremat häälteenamuse nõuet ÄS § 174 lg 1 ja 2 järgi. Teatud otsuste tegemisel on ühe osaniku häälte veelgi suurem kaal, kuna on tarvis kvalifitseeritud häälteenamust 2/3 näiteks põhikirja muutmiseks ÄS § 175 lg 1, ühingu ühinemiseks-jagunemiseks ÄS § 412 ja 456 lg 1 ning 2, osakapitali suurendamiseks-vähendamiseks ÄS § 192 ja 197 lg 1, ühingu lõpetamiseks ning lõpetatud ühingu tegevuse jätkamiseks ÄS § 202 ja § 217 lg 1. Otsused võetakse mitme osanikuga ühingu puhul reeglina vastu koosolekul, aga erandi teeb ÄS § 173 lg 6 ja 7. Kui osaühingul on üks osanik või kui lisaks temale on osanikuks vaid osaühing ise, samuti alates 2006. aastast, kui kõik osanikud otsusega nõustuvad ja selle vastavalt allkirjastavad, võib otsuseid vastu võtta ainult otsusega, st otsusele ei pea eelnema muid protseduure. Tekib küsimus, kuidas määrata "kõik osanikud".

Võttes aluseks juhatuse poolt peetava osanike nimekirja, saab juhatus selle andmete muutmise ja tegelikult erinevaks tegemisega pärssida otsuse vastuvõtmist. Äriseadustik annab juhatusele liialt õigusi ja laiad volitused ilma osanike otsuseta.¹⁹⁶ Neid probleeme lahendaks näiteks osanike nimekirja lahutamine juhatusest või selle andmete õigusliku tähenduse andmine. Hääletamine võib toimuda koosolekul, kirjalikult või elektrooniliselt (ÄS § 170¹ järgi alates 15.11.2009). Viimasel juhul ÄS § 173 lg 2 järgi loetakse mittehääletamisel, et isik hääletab vastu, st kui osanik ei teata tähtaja jooksul, kas ta on otsuse poolt või vastu, loetakse, et ta hääletab otsuse vastu. Osanike koosoleku kokkukutsumise teated tuleb saata osanike nimekirja kantud aadressile (ÄS § 172 lg 1). Seega on määravaks osanike nimekiri, mida ja selles osanike aadressid peab juhatus, samas kui andmetel on vaid nõ informatiivne tähendus.

Osanike nimekirja kandes on oluline nii osaniku kanne, kui ka tema aadress, sest teate mittesaamisel ei saa osanik enda õigusi kasutada. Ebaselge on regulatsioon olukorras, kui osanik on teinud kõik endast oleneva ning teavitanud juhatust uuest aadressist, aga juhatus ei vii muudatust sisse osanike nimekirjas või saadab lihtsalt koosoleku teate valele aadressile. Osanikku kaitseb ÄS § 172 lg 1 kolmas lause, pannes ühingu kohustuse, et kui osaühing teab või peab teadma, et osaniku aadress erineb osanike nimekirja kantust, tuleb teade saata ka sellel aadressil. Riigikohus on viidatud sättega vastuolus varasemalt leidnud, et kuigi nimekirja peab juhatus, siis osaniku enda ülesandeks on tagada, et osanike nimekirjas oleks aadress, millele saadetud kutse ta kätte saab. Regulatsiooni saab pidada selles osas mõistlikuks, kuna väldib õiguse kuritarvitamist osaühingu poolt TsÜS § 138 lg 2 abil. Riigikohus on seda põhimõtet kinnitanud ning leidnud, et kui osaühing kindlalt teab, et osanik ei saa osanike nimekirjas näidatud aadressil kutset kätte, võib hea usu põhimõttest tuleneda

¹⁹⁶ A. Cahn; D. C. Donald. Comparative company law - Germany, UK, USA. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, p 273, *passim*.

kohustus informeerida osanikku koosolekust täiendavalt.¹⁹⁷ Siiski jääb ebaselgeks, kas osaniku teavitamise kohustuse rikkumine on ka osanike otsuse vaidlustamise aluseks.

Edasi võiks küsida, kas ÄS § 182 lg 1 „aadressi“ all on mõeldud ka e-posti aadressi. Pigem mitte. Kehtiv seadus (ÄS § 172 lg 1 teine lause) sätestab elektroonilises vormis teate saatmise võimaluse. Küsimuseks võiks tõusetuda, miks on seadusandja kasutanud sõna "või", pannes sellega juhatuse valima kas teade paber kandjal või elektrooniliselt. Selgem sõnastus oleks „ja/või“. Nii näiteks, kui osanik suhtleb ühelt e-postilt juhatusega ühe korra, siis sellele aadressile koosoleku teate saatmist saaks grammatilisel tõlgendamisel pidada seadusega kooskõlas olevaks, aga ilmselt ei ole mõistlik. Lahenduseks võiks olla e-posti aadressi või selle puudumise kohustuslik sätestamine osanike nimekirjas. Sellise regulatsiooni kasuks räägivad veel kaks argumenti. Esiteks osaniku elukoht muutub oluliselt tihedamini, kui e-posti aadress ja rahvusvaheliselt aktiivse isiku korral võivad postiaadressid olla üle maailma. Teiseks aitab elektrooniline suhtlus kaitsta infot, mis paber kandjal võib saada nähtavaks soovimatutele silmadele. Seega võiks osanike nimekirja kanda ka e-posti aadressi.

Hääleõiguse teostamise kohustust osanikul ei ole, mis näitlikustab, kui oluline on hääleõiguse teostamise võimalus osaniku jaoks. Iga osaniku hääl on oluline ka ühingu toimimise seisukohast, mitte ainult osaniku enda jaoks. Osahingu tegevus võib saada häiritud, kui hääled jaotuvad otsuse tegemisel kriitiliselt, st osa omandist vaidlusaluse osalusega või vaidlustatud hääled ühisosanike suhtes saavad määravaks. Äriühingute organite otsuste kehtetusel on kaks liiki, tulenevalt TsÜS §-st 38: esiteks tühine otsus ja teiseks kehtetuks tunnistatav otsus. Küsitav on, kumba tuleks rakendada, kui osanike otsuse tegemisel on osalenud isikud, kes ei ole osanikud. Võiks ka leida, et sellist otsust ei ole õiguslikult olemas, seega ei ole võimalik selle kehtetuks tunnistamist või tühisuse tuvastamist praktikas taotleda. Osanike õiguste rikkumine on aga selge ja kohtule oleks võimalik esitada hagi õigussuhte puuduste tuvastamiseks TsMS § 368 lg 1 järgi. Riigikohtu¹⁹⁸ ja juhtivate õigusteadlaste¹⁹⁹ seisukoha järgi äriühingu organi otsuse tegemisel hääle andmine on tahteavaldus ja juhtorgani otsust käsitletakse mitmepoolse tehinguna TsÜS § 146 lg 1 ja § 147 mõttes, mille vaidlustamiseks on kolm aastat, alates vaidlustamise võimaluse tekkimisest. Mitmed muudatused ja täpsustused äriühingu otsuste vaidlustamise osas jõustusid 2006. aastal²⁰⁰, mis olid olulised eriti osahingu jaoks, sest varasemalt puudusid täpsed normid, kuigi Riigikohus kasutas analoogia korras aktsiaseltsi kohta käivaid vastavaid sätteid.²⁰¹

¹⁹⁷ RKTKo 29.01.2003 lahend 3-2-1-6-03. - RT III 2003, 4, 41.

¹⁹⁸ RKTKo 01.03.2011 lahend 3-2-1-157-10.

¹⁹⁹ P. Varul. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn 2010, lk 219.

²⁰⁰ Äriseadustiku muutmise seadus. - RT I 2005, 57, 449.

²⁰¹ RKTKo 29.01.2003 lahend 3-2-1-6-03. - RT III 2003, 4, 41.

Osanike otsuse tühisus ja vaidlustamine on sätestatud vastavalt äriseadustiku paragrahvides 177¹ ja 178, mis on seotud äriregistri kandega, kuna ÄS § 177¹ lg 3 järgi ei saa sellisel juhul otsuse tühisusele tugined, kui kande tegemisest on möödunud kaks aastat.

Eelkõige on seejuures oluline, kes on vaidlustamiseks õigustatud isikud. Otsuse tühisuse tuvastamise nõude esitajate osas äriseadustik ei täpsusta selleks õigustatud isikute ringi. Võiks järeldada, et sellise nõude saab esitada igauks, kelle õigusi vastav otsus rikub. TsMS § 3 lg 1 järgi menetleb kohus tsiviilasja eelkõige siis, kui isik pöördub kohtusse oma eeldatava ja seadusega kaitstud õiguse või huvi kaitseks. Näiteks on Riigikohus kinnitanud, et pankroti väljakuulutamisel on hagi esitamise õigus ka pankrotihalduril.²⁰² Seega igal juhul peaks tühisuse tuvastamise nõue olema osanikul. Otsuse kehtetuks tunnistamise nõude puhul on äriseadustik paragrahv 178 lõikes 3 kindlaks määranud, et hagi saavad esitada osanik, nõukogu, juhatuse või iga juhatuse liige. Osahing saab lähtuda sellest, mis on osanike nimekirjas. Osanikul on õigus hagi esitada, aga seejuures tuleb tõestada osanikuks olemist.

Otsuse vastuvõtmine võis toimuda vaidlusaluste häältega. Isik, kes nõuab kohtus endale osa, peaks osanike otsuse kehtetuks tunnistamise hagi esitama igal juhul aegumistähtaja jooksul. See võib tähendada enda õiguste kaitseks kehtetuks tunnistamise hagi esitamist ja selle menetluse peatamist TsMS § 356 alusel, kui samas osa kuuluvuse üle on käimas teine kohtuprotsess. Osanikul oleks võimalik nõuda hagi tagamise korras enda osa, mida on Riigikohus pidanud õigustatuks juhatuse liikme kande puhul.²⁰³ Osanikuks olemise vaidluse puhul on ühingu juhtimine samuti pärsitud, mis on põhiline alus hagi tagamiseks, seega võiks osanik taotleda TsMS osaniku määramist kohtu poolt. Eesmärk on kohtu poolt määratud osaniku hääle kasutamine hääletamisel, mille juures osanik peaks lähtuma osaniku kohustustest objektiivselt. Samas puudub seda võimalust kinnitav kohtupraktika.

Dividendi saamise osas saab väljamaksmise otsuses määrata, millise aja seisuga tuleb osanike nimekiri dividendi maksamise aluseks võtta. Näiteks saab selleks olla dividendi saamise päeva seis või otsuse tegemise ajal kehtiv osanike nimekiri. Väljamakse ei ole seotud osanikuga isikuliselt, kui põhikirjaga ei ole määratud (ÄS § 157 lg 2). Osa kuuluvuse üle vaidluse tekkimisel peab osanik siiski aluseks võtma osanike nimekirja ning tegema dividendimaksed vastavalt otsusele, millest saab tulla väljamakse sidumine ainult osanike nimekirjaga. Seevastu alusetu rikastumise nõude peab tegelik omanik esitama isiku vastu, kes on saanud alusetult dividendimakse. Autor nõustub Riigikohtu seisukohtadega tulenevalt analoogiast aktsiaseltsiga. Samuti on jaatatud, et osahingu vastu võiks osanikul tekkida nõue ainult olukorras, kui osahing on õigusvastaselt ja süüliselt rikkunud osaniku õigust olla

²⁰² RKTKo 14.11.2002 lahend 3-2-1-135-02. - RT III 2002, 33, 364.

²⁰³ RKTKo 12.10.2011 lahend 3-2-1-97-11. - Punkt 34.

kantud osanikuna osanike nimekirja.²⁰⁴ Dividendi väljamaksmise otsus on igal juhul kehtiv ja seda saab hiljem osanike nõusolekuta muuta või tühistada ainult väga erandlikel asjaoludel, näiteks juhul, kui osaühingu majanduslik olukord halveneb.²⁰⁵ Seega on osanike nimekirja kanne osaniku dividendiõiguse puhul määravaks.

Osa ühise omandi puhul on tegemist nn ühisosanikega, sest osa omand on reguleeritud üldregulatsiooni järgi. Ühine omand on kahele või enamale isikule üheaegselt kuuluv omand, mille liigid on kaasomand ja ühisomand AÕS § 70 lg 1 ja 2 järgi. Osa võib kuuluda ühiselt mitmele isikule ÄS § 165 järgi, mida on 2006. aastal täiendatud ja ühingut kaitseb lg 1 teine lause nõ teadmata ühiste omajate väljailmumise eest ja seega õiguskindlust. Samast järeldub aga ka vastupidine, st kui osaühingule on osa ühisest kuuluvusest nõuetekohaselt teatatud, võivad osanikud teostada oma õigusi üksnes ühiselt. Kuigi seadus ei seo osaniku õiguste teostamist kandega osanike nimekirjas, võimaldab ÄS § 165 lg 1 kolmas lause osa ühisel omajal siiski nõuda enda kandmist osanike nimekirja, st osa ühise kuuluvuse avalikustamist osanike nimekirjas.²⁰⁶ Võiks tekkida küsimus, kas juhul, kui osa kuulub abikaasade ühisvara hulka ja nende alusel on hääleõigust teostanud üks abikaasa, on tema poolt esindusõiguseta antud hääled kehtetud ja võiks TsÜS § 33 lg 3 kohaselt kriitilise hääle korral tuua kaasa ka vastava üldkoosoleku otsuse kehtetuse. Riigikohus kinnitab seda seisukohta, järeldades et hääletamiseks koosolekul on vajalik kõigi osa ühiste omajate tahteavaldus, milleta ei loeta tahteavaldust tehtuks. Riigikohus on ka hilisemates lahendites seda põhimõtet kinnitanud.²⁰⁷

Samas võiks leida, et osanike nimekirja kantud osanikul on ebaproportsionaalselt tugevam positsioon, võrreldes teise ühisosanikuga, kelle õigusi võib kehtiva regulatsiooni järgi rikkuda. Põhjuseks kohtupraktika seisukoht, et teise ühisosaniku kohta kandeid saab teha osanike nimekirja kantud osanik. Võiks leida, et osanike nimekirja kandele annab üldisest põhimõttest tugevama tähenduse § 172 lg 5²⁰⁸, mille järgi kui koosoleku kutse on saadetud kõigile osanikele ja koosolekul osaleb ainult üks isikutest, kellele osa ühiselt kuulub, eeldatakse, et kohal oleval osanikul on õigus esindada teisi ühisosanikke. Regulatsiooni mõte on mõistetav ning vajalik, et lihtsustada hääletamist, aga seadusandja on sellega nagu välistanud võimaluse, et osanike nimekirja kantud osanik on ekslikult või sihilikult võimaldanud näiteks vale (e-posti)adressi teiste ühisosanike kohta. Nii saab riivatud ka teabeõiguse (ÄS § 166 lg 1), mis puudub juhul, kui isik ei ole osanike nimekirja kantud. Osanikku kaitseks paremini, kui osanike nimekirja saaks andmeid esitada ainult osanik ise.

²⁰⁴ RKTKo 02.06.2004 lahend 3-2-1-71-04. - RT III 2004, 16, 199.

²⁰⁵ RKTKo 10.02.2004 lahend 3-2-1-16-04. - RT III 2004, 6, 64.

²⁰⁶ RKTKo 08.10.2008 lahend 3-2-1-65-08. - RT III 2008, 39, 261.

²⁰⁷ RKTKo 29.10.2008 lahend 3-2-1-74-08. - RT III 2008, 43, 294 ja RKTKo 19.11.2008 lahend 3-2-1-99-08. - RT III 2008, 47, 321.

²⁰⁸ Äriseadustiku muutmise seadus. - RT I 2010, 77, 589. Jõustunud 01.01.2011.

2.2. Osa võõrandamine

Õigusobjekti tähenduses on osa õigus. Võõrandamine on võimalik müügiga, mil tuleb sõlmida leping ja kanda lepingu täitmiseks osad üle omandajale. Nii võõrandamisel kui pantimisel kahe erineva süsteemi paralleelse esinemise kohta on Eesti juhtivad õigusteadlased leidnud, et osaühingu osade võõrandamise regulatsioon on komplitseeritud, kuna sõltub sellest, kas osaühingu osad on registreeritud EVK-s või mitte.²⁰⁹ Õiguslik küsimus on eelkõige heauskse omandamise võimalikkus, aga esmalt on oluline osa ülemineku kord.

Osa võõrandamine toimub võõrandaja ja omandaja kokkuleppel, st osa käsutatakse ja õiguste üleminek toimub ÄS § 149 ja 150 alusel. Osaühingule osa võõrandamisest teatamine või teiste osanike nõusolek võõrandamiseks ei ole osa võõrandamise (käsutustehingu) kehtivuseks vajalik. Samas ÄS § 149 lg 3 lai sõnastus võimaldab sellest kõrvale kalduda. Osaühingu suhtes loetakse osa võõrandamine toimunuks ja osanik vahetunuks ÄS § 150 lg 1 järgi siiski alles pärast osaühingule võõrandamisest teatamist ja osa ülemineku tõendamist.

Ebaselgeks jääb ülemineku tõendamise sisu ja eesmärk. Ilmselt on tõendamise all seadusandja mõelnud võõrandamislepingu esitamist, kuigi tõendamine on kohtumenetluses oluline. Praktikas on ekslikult leitud, et kanne osanike nimekirja on osa ülemineku suhtes määrav. Seaduse järgi ei oma see aga osa üleminekul tähendust (ÄS § 150 lg 1), vaid osaühingu suhtes on oluline üksnes võõrandamisest teatamine ja osa ülemineku tõendamine (st notariaalselt tõestatud käsutuslepingu esitamine).²¹⁰ Osa üleminek nii pooltevahelises suhtes kui nt poolte võlausaldajate suhtes toimub vastavalt käsutuslepingus kokkulepitule.

Juhatus muudab ÄS § 150 lg 3 järgi osanike nimekirja kanded. Kuni 15.11.2009 kehtis sama ka EVK-s registreeritud osadega osaühingute suhtes, mis oli ilmne eksimus ja parandati. Enne seda parandas seadusandja 2006. aastal jõustunud redaktsiooni muudatustega dubleerimise vea, et notar ei peaks EVK kaudu osa võõrandamisel sellest äriregistrile teatama.²¹¹ Igal juhul peab osa võõrandamise tõestanud notar teatama kahe päeva jooksul registripidajale ÄS § 149 lg 4 järgi. Samasugune kohustus kehtib ka siis, kui notar koostab osa ülemineku kohta pärimisõiguse tunnistuse või kui kohtutäitur võõrandab osa enampakkumisel TMS § 125 lg 3²¹². Ebaselge on sellise teate õiguslik tähendus, samuti notari kohustamise vahendid ja vastutus. Saksamaal tekib sama kohustus notaril GmbH § 40 lg 2 järgi, aga on

²⁰⁹ J. Valter. (toimetaja). Äriõigus. Näidised ja kommentaarid. Tallinn: Äripäev, 2002-2008. Autorid Andres Vutt ja Margit Vutt p 3.2. ning samuti V. Kõve. Varaliste tehingute süsteem Eestis. Doktoritöö, 2009, lk 211.

²¹⁰ RKTKo 08.10.2008 lahend 3-2-1-65-08. - RT III 2008, 39, 261. Punkt 23.

²¹¹ Justiitsministeerium. Äriseadustiku muutmise seaduse eelnõu (552 SE) seletuskiri. 16.12.2004. - Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee, 14.03.2013.

²¹² Täitemenetluse seadustik. - RT I, 31.12.2012, 15. Jõustus 15.11.2009.

täpsustatud, et teatel on õiguslik tähendus, alusel saab avalikult usaldatava kande teha.²¹³ Arvestades ka eelmise lõigu järeldusti, tuleks anda osanikule laiem avaldamise õiguse.

Kirjeldatud küsimusi nagu osaniku või notari teavitamise kohustus, samuti osa üleminek pärimise ja ostueesõiguse korral ning iga õiguslik tähendus ei ole Eesti õigusalasest kirjanduses analüüsimist leidnud, küll mitmed tehnilised muudatused jõustusid 2009. a lõpus²¹⁴. Lisaks selge õigusliku tähenduse ning õigusjõu puudumisele on äriregistri andmete puhul oht, et need ei ole täielikud. 10.07.1998²¹⁵ jõustusid muudatused, millega osa võõrandamine tuleb notariaalselt tõestada ning notar saadab lepingu ära kirja registrit pidavale kohtule, enne seda toimusid omanike vahetused vorminõudeta. GmbH osi võib vabalt võõrandada ning pärida, samuti notariaalne vorm on vajalik käsutustehinguks (*in rem*) GmbHG § 15 järgi. Kohustustehing (osa ostu-müügi leping) võib olla lihtkirjalik ja see ei muuda võõrandamist tühiseks. Küll ei soovitata nõ notariaalse vormi hilisemale efektile lootma jäädes sõlmida nn M&A tehinguid.²¹⁶ Autori arvates puudub ka Eestis vajadus kohustustehingu notariaalse vormi järele ja Saksamaa eeskujul võiks regulatsiooni lihtsustada.

Samas notari kaudu äriregistri pidajale tehingust teavitamise nõue tuli veelgi hiljem – alates 14.12.2001. Seega enam kui viie aasta jooksul tehtud tehingud osaühingu osadega on äriregistris usaldusväärselt kajastamata. Osaühingu juhatus muudab ÄS § 150 lg 3 esimese lause kohaselt osa võõrandamisteate saamisel võõrandamisest tulenevalt viivitamata osanike nimekirja kanded. Erinevalt ÄS § 229 lg 4 teisest lausest aktsiaseltsi aktsia ülemineku kohta ei seo seadus osa üleminekut ka osaühingu suhtes kandega osanike nimekirjas (nagu see oli ette nähtud enne 1. jaanuari 2006 kehtinud ÄS § 150 lg 2 teise lause kohaselt²¹⁷). Piisab võõrandamisest teatamisest ja osa ülemineku tõendamisest, mis ei ole pigem õigustatud, kuna osanike nimekirjale on vajalik õiguslik tähendus ja ülemineku sidumine kandega õigustatud.

Seega võiks järeldada, et võõrandamisest peab teatama osaühingule ÄS § 150 lg 1 mõttes osa senine omaja või olema tõendatud tema tahteavaldus osa tingimusteta võõrandada. Viimast ei ole samas seadus sõnaselgelt väljendanud. Osa omandaja võiks nõuda võõrandajalt võõrandamisteate esitamist osaühingule ja TsÜS § 68 lg 5 alusel ka vastava tahteavalduse asendamist, kui võõrandamise aluseks olevast õigussuhtest ei tulene teisiti. Riigikohtu põhimõtteline seisukoht on, et seni osanikuna tunnustatud isiku avalduseta või nõusolekuta saab muudatusi osanike nimekirjas teha üksnes tema tahet asendava kohtulahendi alusel, erandina ka muude avalike dokumentide (nt pärimistunnistus) alusel. See seab omandaja

²¹³ C. Schäfer. Op. cit, s 193.

²¹⁴ Äriseadustiku ja teiste seaduste muutmise seadus. - RT I 2009, 51, 349.

²¹⁵ Äriseadustik. - RT I 1998, 91, 1500.

²¹⁶ G. Wirth, M. Arnold, R. Morshäuser. Corporate law in Germany. München : Beck, 2010, p 30.

²¹⁷ Justiitsministeerium. Äriseadustiku muutmise seaduse eelnõu (552 SE) seletuskiri. 16.12.2004. - Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee, 14.03.2013.

nõrka positsiooni, kuna kohtumenetluse jooksul saab kasutada osaniku õigusi võõrandaja.²¹⁸ Samas võiks nõustuda, et isik peaks saama vaid ise enda õigusi käsutada – tegemist on tsiviilõiguse üldpõhimõttega, mida samas ei ole sõnaselgelt seaduses sätestatud. Tegemist on analoogilise olukorraga ostueesõigusele, mil käsutustehingu peab tegema esialgne müüja ja ei piisa ostueesõiguse teostamise avaldusest, et osa käsutustehing teostada.

Osa omandiõiguse üleminekul, osa omaniku määramisel ega kehtiva võõrandamise eelduseks ei ole praeguse regulatsiooni järgi oluline kanne äriregistris. Äriregistris osaniku kohta andmete olemasolu või puudumine on vaid informatiivse tähendusega.²¹⁹ Nii ei saa osa omandaja olla kindel, et osa kuulub võõrandajale. Probleemi on tunnistanud, aga leitud ka seejuures, et kehtiv seadus peaks andma ka piisavalt võimalusi, kuidas osa kuuluvust kontrollida ning regulatsioon peaks osa omandajat piisavalt kaitsma.²²⁰ Äriregister täidab informatiivset rolli, kuigi sellele tuginetakse. Õiguslikku tähendust mitteomavatele andmetele praktikas õiguslikku jõu andmist ei saa autori arvates pidada mõistlikuks regulatsiooniks. Sama on leidnud mitmed viidatud õigusteadlased Eestis. Osa võõrandamisel notari poolsest teatamisest äriregistri pidajale on arendatud "teooria", nagu omaks registripidaja poolt neist andmetest moodustatud andmekogu mingit eraõiguslikku tähendust osa omandamisel, mh et selle andmetele tuginedes oleks võimalik osa heauskselt omandada. Siinkohal tuleb toonitada, et selle andmekogu andmetele ei ole seadusega antud osa ülemineku suhtes mingit tähendust ning seaduses ei ole sätteid, mis võimaldaks väärtpaberite keskregistrisse kandmata osa heauskselt omandada.²²¹ Autor nõustub, et selline ilmselge puudus tuleks kõrvaldada, võttes eeskujuks Saksamaa 2008. aasta MoMiG reformi muudatused.

Äriseadustikust oli algselt välja jäetud osauhinu osade võõrandamistehingu ja aktsionäride tähtsamate üldkoosolekute notariaalse tõestamise nõue. Praktikas see lihtsustus ohustas Eesti ettevõtlust, võimaldades äriühingute õigusvastast ülevõtmist, mistõttu 10.07.1998 jõustusid äriseadustiku vastavad täiendused.²²² Nii kehtestati nõue, et osauhinu osa võõrandamine tuleb notariaalselt tõestada ning notar saadab lepingu ära kirja registrit pidavale kohtule. 01.01.2006 täpsustati teavitamise sätteid, et ka ostueesõiguse tehingute osas oleks osanike nimekiri õige – võõrandaja on kohustatud teavitama juhatuse kaudu teisi osanikke ja tehingu toimumisel notar informeerib registrit § 150 lg 4²²³ järgi. 01.06.2006 alates peab äriseadustiku § 149 lg 4 järgi nii kohustus- kui käsutustehing olema notariaalses vormis.

²¹⁸ RKTKo 08.10.2008 lahend 3-2-1-65-08. - RT III 2008, 39, 261.

²¹⁹ K. Koll. Justiitsministeerium. Vastus osade võõrandamise ja osanike äriregistris registreerimise kohta. 18.04.2012.a. Nr 10-4/3990. - Arvutivõrgus: <http://adr.rik.ee/jm/>, 19.03.2013.

²²⁰ Marko Kairjak (peatoimetaja). Äriõigus : näidised ja kommentaarid. Tehingud osaga 3.1. Tallinn : Äripäeva Kirjastus, 1999-..., lk 2.

²²¹ V. Kõve. Op. cit, lk 211.

²²² Äriseadustik. - RT I 1998, 91, 1500.

²²³ Äriseadustik. - RT I 2005, 68, 525.

EVK-s registreeritud osa puhul kontrollitakse võõrandamisel vaid käsutustehingut. Autori arvates on ei ole mõistlik registreerimata osadele rangema korra kehtestamine ja seda võiks leevendada. Äärmuslikult notar ja seega notariaalse vormi nõue puudub näiteks Soomes.

Justiitsministeeriumi märgukirjale, viitega sissejuhatuses, vastajate seas selget kaldumist regulatsiooni muutmise kasuks siiski ei kujunenud. Leiti, et probleemi ei eksisteeri ning lahendamisele ei ole tarvis mõelda (Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium²²⁴). Põhjendusena viidati kohtuvaidluste vähesusele (Tartu Ringkonnakohus²²⁵, Eesti Kaubandus Tööstuskoda²²⁶). Teiselt poolt umbes sama palju oli ka seisukohti, mis pidasid ühtse registri loomist vajalikuks, et tagada selgus ja läbipaistvus (Eesti Juristide Liit²²⁷, Eesti Pangaliit²²⁸, Riigikohus²²⁹). Selgelt oldi EVK-s kohustusliku registreerimise vastu, millega autor nõustub, kuna tasu äriühingu õiguskindla regulatsiooni eest ei ole põhjendatud. EVK ei nõustunud aga järeldas kokkuvõtvalt, et kuigi kohtuvaidluste arv ei ole suur, siis registreerimata osade tsiviilkäibes eksisteerib sisuline probleem eelkõige heauskse omandamise puudumisest.²³⁰

Saksamaal seostati alates MoMiG reformist GmbH range registreerimise põhimõtte range kinnistusraamatu põhimõttega, mis sisuliselt tähendab *Handelsregister* kandele õigusliku tähenduse andmist. Selle tulemusena on GmbHG § 16 lg 3 alusel võimalik omandada GmbH osi heauskselt. Varasemalt Saksamaal vastav heauskse omandamise võimalus puudus täielikult. Samas on heausksel omandamisel teatud piirangud, mil heauskne omandamine ei ole võimalik: a) omandaja ei ole heauskne ning teab või raske hooletuse tõttu ei tea, et müüja ei ole omanik, b) osanike nimekirja on kantud märkus, mis piirab osaniku omanikuks olemist, sh märkus kohtuvaidluse kohta, c) äriregistri andmed on olnud valed vähem kui kolm aastat ja osanike registri andmed ei vasta tegelikkusele osa tegeliku omaniku tõttu. Viimane tähendab, et kui osanik on nimekirjas enam kui kolm aastat või osanik ise on kande ebaõigsuse põhjustanud, siis on heauskne omandamine võimalik. Viimast ei ole selgelt põhjendatud, näiteks puudub selline tingimus kinnistusraamatu puhul Eestis AÕS § 56¹.

Samuti tekivad küsimused, et millal hakkab kulgema kolm aastat ning milline peaks vastav osaniku tegevus olema. MoMiG reformiga võimaldas Saksamaa äriühingule tegelikku tegevuskohta välisriigis, nii GmbH kui AG jaoks, et võimaldada näiteks Ühendkuningriigis kehtiv paidlik süsteem. Seejuures aga peab olema äriühingu asukoht põhikirjast kantud *Handelsregister*'i ja heausksus välisriigist ei laiene.²³¹ On leitud, et aja kulgemise alguseks on

²²⁴ M. Priske. Osäühingu osade registreerimine. 07.02.11 nr 1.1-16/11-00128/002.

²²⁵ V. Tomson. Tartu RK 02.02.11 seisukoht osäühingu osade registreerimisele. - Arvutivõrgus: adr.rik.ee.

²²⁶ E. Rammo. Eesti Kaubandus Tööstuskoda. Osäühingute osade registreerimisest. 07.02.2011 nr 4/ 27.

²²⁷ K. Paal. Eesti Juristide Liit. Arvamus. 10.02.2011 nr 1-3/11. - Arvutivõrgus: adr.rik.ee, 19.03.2013.

²²⁸ K. Talihärm. Eesti Pangaliit. Osäühingu osade registreerimine. 07.02.2011 nr 6.

²²⁹ Riigikohus 07.02.2011. Osäühingu osade registreerimine. - Arvutivõrgus: adr.rik.ee, 15.02.2013.

²³⁰ J. Segerkrantz. EVK Justiitsministeeriumile. 04.02.2011. - Arvutivõrgus: adr.rik.ee, 15.02.2013.

²³¹ J. Wilhelm. Kapitalgesellschaftsrecht. 3. Auflage. Berlin: de Gruyter, 2009, s 41-43, 113.

osanike nimekirja salvestamine *Handelsregister* süsteemis ning osanik vastutab, kui ta on ebaefektiivselt teinud tehingu ja osanike nimekiri muutub ebaõigeks.²³² Seejuures on oluline, et heauskselt oleks osa võimalik omandada ka ilma koormatisteta nagu pant. Saksamaa sõnastuse üle on sealsed õigusteadlased selles osas erineval seisukohal, kuna puudub BGB § 936 sarnane sõnastus, et registrisse kandmata koormatistised lõpevad.²³³ Teoreetilisesse alustesse on eesolevas eelnevalt põhjalikumalt süvenetud ja selge on järeldus, et heauskne omandamine peab olema täielik, st võõrandajale ei lähe üle pant, mis ei ole registrisse kantud, kuigi võõrandaja õigusi on selliselt piiratud, siis heausksus peab need puudused kõrvaldama.

Saksamaal on heauskne käitumine ja tõlgendamine kesksel kohal, vastavalt on mõisteks "*Treu und Glaube*", mille sätestab eelkõige *Bürgerliche Gesetzbuch*²³⁴ (BGB) § 157 ja § 242. Esimene viidatud paragrahv sätestab lepingu tõlgendamise heas usus, nii nagu pooled seda mõistma pidid ja teine sätestab üldise kohustuste heas usus lepingu täitmise kohustuse. Registrikandele tuginemine peaks võimaldama seega positiivse publitsiteedi avalikus usaldatavuses osa omandamist ja negatiivse publitsiteedi poolest koormatisteta osa.

EVK-s registreeritud osahingude puhul ei ole vajadust kitsaskohtadel pikemalt peatuda, kuna võõrandamise regulatsioon on piisav ja toimib, mida on leidnud ka V. Kõve, kes leiab ka, et EVKS § 9 lg 2 alusel saab nn registreeritud osa heauskselt omandada. Küsimusi võiks tekkida seoses kontohalduri heausksusega, mis ei ole aga ilmselt üle kantav omandajale. Saksamaal kasutatakse heausksuse hindamisel nn „teadma pidamise testi“²³⁵. Eestis võiks kehtida sama põhimõtte tulenevalt seaduse mõttest. Teavitamine toimub äriregistri suhtes vastava määruse²³⁶ alusel. Omandi üleminek on kolmandate isikute ees on kehtiv alates väärtpaberite ülekandmisest omandaja väärtpaberikontole EVKS § 9 lg 1 järgi ja praktikas ei saa eelmises lõigus kirjeldatud probleemi tekkida, kuna pooled võivad tingimused kokku leppida ja väärtpaberiülekanne toimub raha või muu ostuhinna tasumisel ülekandega ja samaaegselt. Seega EVK puhul on õiguskindlus seadusega tagatud. Erinevalt nn registreerimata osade võõrandamisest, mida on võrreldud vallasasjast ehitise tsiviilkäibega.²³⁷

Järelikult tuleks isikute õigusi kahjustav regulatsioon muuta, millest ei saa osa kuuluvuses olla kindel nimekirjast tulenevalt ega äriregistri andmetel. Ostja peaks saama omandada osa heausksuselt, võttes aluseks õiguslik tähendusega osanike nimekirja andmed.

²³² M. Henssler, L. Strohn. *Gesellschaftsrecht : BGB, HGB, PartGG, GmbHG, AktG, UmwG, GenG, IntGesR.* München : Beck, 2011, s 840-865.

²³³ M. Beurskens, U. Noack. *The Acquisition of GmbH Shares in Good Faith.* German Law Journal. - Arvutivõrgus: <http://www.germanlawjournal.com>, 10.02.2013.

²³⁴ *Bürgerliches Gesetzbuch.* BGBl. S160, 04.08.2011. - Arvutivõrgus: www.gesetze-im-internet.de, 20.04.2012.

²³⁵ C. Chun. *Cross-border transactions of intermediated securities.* Berlin: Springer, 2012, p 191, 75, *passim*.

²³⁶ Justiitsministri 11.12.2008 määrus nr 51. Eesti väärtpaberite keskregistris registreeritud aktsionäride ja osahingute osanike andmete esitamise kord. - RT I, 02.10.2012, 6.

²³⁷ V. Kõve. *Op. cit.*, lk 210 ja 226.

2.3. Osa ostueesõigus ja pärimine

Eelnevast selgus, et osa üleminekust teatamatajätmine ei mõjuta käsutuse kehtivust. Erandiks on ostueesõigus. Ostueesõigus on osaühingu puhul oluline, kuna tegemist on nn suletud äriühinguga. Nii toimub osa võõrandamine teisele osanikule ilma piiranguteta (ÄS § 149 lg 1), aga osa võõrandamisel kolmandatele isikutele tuleneb seadusest ostueesõigus teiste osanike jaoks ÄS § 149 lg 2, rakendades võlaõigusseaduses sätestatud üldise ostueesõiguse regulatsiooni VÕS § 244 jj alusel. Tegemist on Saksamaal kehtivatele põhimõtetele vastava korraga (BGB §-d 463-473, §-d 1094-1104), erinedes aga oluliselt ostueesõiguse teostamisel äriühingu osade puhul. Saksamaal saab leppida ostueesõiguses kokku vaid kindlate isikute vahel ja tegemist on puhtalt võlaõiguslikku mõju omava kokkuleppega, mistõttu avaldus ei pea BGB § 464 lg 1 järgi olema müügilepinguga samas vormis ja võib olla näiteks lihtkirjalik.

Ostueesõiguse ja pärimise korral saab põhikirjaga sätestada piiranguid ja küsimuseks käsutuse kehtivus. Põhikirjaga võis kuni 2011. a muudatusteni ostueesõigusest kõrvale kalduda ainult rangema korra kasuks ja sätestada osa võõrandamise osanike nõusolekul. Selline kord kehtis 2006. aastast, enne mida ja uuesti alates 2011. aastast on võimalik ette näha, et osa võõrandamisel ostueesõigus ei kehti (ÄS § 149 lg 3 kolmas lause). Vahepealsel ajal kehtinud regulatsiooni alusel oli vajalik ka näiteks osa müügipakkumise tegemine teistele osanikele. Kehtiva seaduse alusel on võimalik näha ette ka nn leebem kord, st teha osa võõrandamine võimalikuks vaid teatud nõusolekute olemasolul, millise andmise õiguse võib anda ka kolmandale isikule, aga eelkõige praktikas antakse osanikele või juhatusele (ÄS § 149 lg 3 esimene lause). GmbHG § 15 lg 5 järgi võib Saksamaal samuti osa võõrandamise kehtivuse siduda isiku nõusolekuga. Eestis on käsutuse tühisus ÄS § 149 lg 3 neljanda lause järgi ette nähtud vaid ÄS § 149 lg 3 esimene lause puhul, mis tekitab küsitavusi.

Kehtiva regulatsiooni järgi on võimalik ostueesõigust ka täielikult välistada ÄS § 149 lg 3 kolmanda lause järgi. Küsitav on aga sellise välistuse õiguslik tähendus ja olukord juhul, kui isikul õnnestub teostada ostueesõigus vaatamata keelule. Sellisel juhul ei ole sätestatud tehingu tühisust, mis on eelmises lõigus kirjeldatud olukorra tulemuseks ÄS § 149 lg 3 neljanda lause järgi. Saksamaa ja Ühendkuningriigi regulatsioonis ei valitse samuti selgus, milline on põhikirja piirangute mõju olukorras, mil registrikanne on tehtud.²³⁸

Ostueesõiguse teostamisel kehtivad kaks sama sisuga müügilepingut ostueesõigusega koormatud osa ostmiseks.²³⁹ Ekslikult on leitud, et esialgne müügileping on tühine.²⁴⁰ Autori arvates on regulatsiooni ebaselguse tõttu mõistetav erinevate seisukohtade eksisteerimine.

²³⁸ M. Andenas, F. Wooldridge. European comparative company law. Cambridge, University Press, 2009, p 118.

²³⁹ P. Varul jt. Võlaõigusseadus II. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2007, M. Käerdi, lk 87-101.

²⁴⁰ M. Kairjak (peatoimetaja). Op. cit, lk 2-4.

Problemaatilised on nii registreerimata kui registreeritud osa omandi puhul tekkivad olukorrad ostueesõiguse teostamisel, kuna ostuõiguse põhimõtted kohalduvad mõlemal juhul. Ebaselge on, kas ostueesõigust peavad teostama kõik õigustatud osanikud või ka valikuliselt. Kuigi seadus ja kohtupraktika vastust ei anna, siis peaks olema võimalik ostueesõigus valikuliselt, st nende osanike poolt, kes seda soovivad, kuna vastasel juhul peaks saama soovijad ka teiste nõusoleku või ei saaks üldse ostueesõigust teostada. Äärmuslikud lahendused ei ole põhjendatud. Probleemi allikaks on üldpõhimõtte, et ostueesõigust ei ole võimalik teostada esialgsest võõrandamislepingust erinevatel tingimustel VÕS § 244 lg 1. Nii peaks ka ostueesõigust teostama samuti üks isik nagu esialgse võõrandamise puhul või peaks igal juhul olema tegemist ühe lepinguga, kuna isikute paljususe korral on ikkagi võimalik nad ühes kokkuleppes sätestada. Seadus ühest vastust ei anna ning praktikas on võimalik ostueesõigust teostada soovivate isikute avaldusi võtta tervikuna kui ühist tahteavaldust.

Keerulisem on küsimus vastava osaluse jagunemise kohta. Näiteks võiks ette kujutada, et iga ostueesõigust teostav osanik saaks võõrandatavast osast teatud osa, mis kujuneb jagades võõrandatud osa ostueesõigust teostavate osanike (arvu) vahel, mille võrra suureneks ostueesõigust teostava osaniku vastav olemasolev osakapital ja seega osalus. Ostueesõiguse üldregulatsioon leiab VÕS § 252 lg 2 järgi, et kui ostueesõigus kuulub mitmele isikule eraldi ja nad soovivad seda teostada, heidetakse nende vahel liisku. Samas on ka sätestatud, et seadus või poolte kokkulepe võib ette näha teisiti. Nii võiks äriseadustik teha osa ja aktsia puhul erandi, kuna juhuse tahtel osanike õiguste muutumine ei ole kooskõlas suletud ühingu põhimõttega. Variant oleks ka jagamise asemel jätta osa ostueesõiguse teostajate ühisesse omandisse. Edasi sätestab ÄS § 152 osa jagamise võimaluse, et ühine omand soovi korral lõpetada. Ebaselge on aga ühises omandis oleva osa regulatsioon, kui igale osanikule saab kuuluda vaid üks osa, st ei saa olla osanikule täielikult kuuluv osa ja lisaks ühine osa.

Saksamaal võib omandada olemasolevale osale lisaks veel osi, mis jäävad iseseisvaks ning ei liideta. Saksamaa ülemkohtu seisukoha järgi võib omaniku nõudel osanike koosolek otsustada mitme osa üheks liitmise.²⁴¹ Samuti on suletud äriühingu äriühingu puhul Euroopa mitmes riigis, sh Saksamaal, võimalik nõ kuldse osa²⁴² loomine, mis võib küll minna kõrvale lihtsa ja odava äriühingu vormi ideest, samuti on vaba ja dispositiivsust lubav regulatsioon ebamugav investori jaoks, kes peab süvenema põhjalikumalt.²⁴³ ÄS vajaks kirjeldatud osas täpsustamist, kuna kehtiv regulatsioon rikub ostueesõigust teostava osaniku õigusi.

Ostueesõigus on ka ostja jaoks väga oluline, kuna võib viia olukorrani, mil ei saabu

²⁴¹ C. Schäfer. Gesellschaftsrecht. München : Beck, 2010, s 187-191.

²⁴² H. M . Ringleb. Kommentar zum deutschen Corporate-Governance-Kodex. München : Beck, 2005, s 67-68.

²⁴³ P. Mäntysaari. Comparative Corporate Governance. Shareholder a rulemaker. 2005. Vaasa: Springer, p 178.

ostja tahe, sest isik jääb ostetud osast ilma. See võiks olla tegemist ostja riskiga, aga sõltub temast vähe, kuna ostueesõiguse osas saab otsustada müüv osanik põhikirjas. Ostja huvide paremat kaitsmist võimaldaks ostueesõiguse selge näitamine ühingu väljapoole. See on kooskõlas ka avalikkuse põhimõttega, et kolmandatele isikutele on õiguslik olukord selge.

Kehtiva regulatsiooni järgi EVK puhul tehakse märge osanike ostueesõiguse kohta osade võõrandamisel kolmandate isikute ees. Registreerimata osa korral ei märgita, et osa omandi suhtes on võimalik ostueesõiguse kasutamine. Ostueesõiguse märke registrisse kandmisel kontrollib EVK kehtivat põhikirja ning ebakorrekse avalduse puhul võetakse ettevõttega ühendust.²⁴⁴ Samas sisuliselt puudub märkel õiguslik tähendus, see on vaid informatiivne. Teiselt poolt on ostueesõigus vajalik kaitsmaks kinnise ühingu osanike õigusi.

Kui käsutus on toimunud, siis on leitud, et VÕS § 244 lg 6 tõttu ei saa võimaldada esialgse käsutamise tühistamist, mis võimaldaks õiglasema õiguskaitsevahendi kasutamist, kuna osast tulenevaid õigusi ei taga rahaline hüvitis efektiivselt. Autor on nõus, et rahalise hüvitise puhul ei ole ostueesõigust teostavate osanike õigused tagatud, kuna kahju ning hüvitise nõudmine on praktikas keeruline, sarnaselt punktis 1.4. kirjeldatuga, eelkõige seetõttu, et nõude suurust on raske määrata. Erinevalt EVK seisukohast on Riigikohus arvamisel, et VÕS § 244 lg 6 ei ole rakendatav aktsionäri ostueesõiguse teostamisele. Seda põhjusel, et põhikirjas sätestatud aktsionäri ostueesõigus omab kokkuleppelist tähendust, mida ei saa samastada seaduse alusel tekkinud ostueesõigusega, mis tuleneb sätte grammatilisest tõlgendamisest.²⁴⁵ Osahingu kohta analoogia aluselt kehtides võiks siiski täpsustada olulist põhimõtet ka seaduses. Seega võiks lisaks ostja õiguste kaitsmiseks avalikustamisele siduda avalikustamisega osanike õiguste kaitsega selliselt, et VÕS § 244 lg 6 alusel ei oleks võimalik osa käsutust tühistada. Eelkõige on see põhjendatud avalikustatud ostueesõiguse korral, mil ostja peab olema teadlik ja arvestama. Põhimõte võiks sätestada viidatud lõikes, mis kehtivalt on võimaldatud vaid kinnisasjade puhul, mis räägib samuti analoogia korras vastavalt osa õiguskindlamaks muutmise kasuks.

Samuti oleks võimalik EVK-s registreeritud osadele kohalduva reegli kehtestamine ÄS-is. Selles osas erineb kehtiv EVK suhtes kohalduv regulatsioon ka äriregistrile kohalduvast, kuna 2006. aasta esimesest jaanuarist jõustus ÄS § 229 lg 2.²⁴⁶ Tehniliselt ostueesõiguse kohta märke tegemine on võimalik alates 2001. aastast – rahandusministri 28. detsembril 2000 kehtestatud määrusest nr. 116 Eesti väärtpaberite keskregistri pidamise

²⁴⁴ H. Reinlo. Eesti Väärtpaberikeskus. 26.03.2012. E-kiri autorile.

²⁴⁵ RKTKo 19.12.2005 lahend 3-2-1-145-05. - RT III 2006, 1, 9. Punkt 15.

²⁴⁶ "Kui aktsiaseltsi põhikirjas on ette nähtud aktsionäride ostueesõigus, kantakse aktsiaseltsi taotlusel Eesti väärtpaberite keskregistrisse ostueesõiguse kohta märge. Aktsia käsutamine pärast märke kandmist registrisse on tühine osas, milles see ostueesõiguse teostamist kahjustab või piirab."

kord²⁴⁷ §-st 4 lg-e 2 p-st 1, aga kuni 2006. aasta muudatuseni puudus vastaval märkel õiguslik jõud. Nii on tagatud võimalus ostueesõiguse registreerimiseks EVK-s ja ostueesõiguse registreerimise tagajärjeks on ostueesõiguse teostamise võimalust rikkuvate tehingute kehtetus juhul, kui ostueesõigust teostatakse. Eelkõige tagab selline regulatsioon, et ostueesõiguse teostamise korral loetakse võõrandaja poolt tehtud käsutustehing kehtetuks, osade/aktsiate võõrandaja jääb seega endiselt vastavate aktsiate omajaks ning ostueesõigust teostada soovivad osanikud/aktsionärid saavad müügihinna tasumise korral ostueesõigusega hõlmatud aktsiad temalt välja nõuda. Autori arvates vajaks äriseadustik viidatud sätte lisamist.

ÄS § 142 lg 1 kohaselt võib mitterahaliseks sissemaksiks olla mis tahes rahaliselt hinnatav ja ühingule üleantav asi või varaline õigus, millele on võimalik pöörata sissenõuet. Seega võib olla mitterahaliseks sissemaksiks ka osalus teises äriühingus. Sellise olukorra puhul ei ole ostueesõiguse teostamise õigus ja võimalus seadusega selgelt reguleeritud. Riigikohus on leidnud, et osahingule osade eest mitterahalise sissemaksiga tasumisel ei ole üldjuhul ostueesõigust teostada võimalik. Üldjuhul ei ole mitterahalise sissemaksese eseme suhtes ostueesõigust omaval isikul võimalik täita seda lepingust tulenevat põhikohustust, kuna suure tõenäosusega ei ole tegemist sama ühingu omanikuga. Kuna tegemist ei ole lepingust tuleneva kõrvalkohustusega, vaid põhikohustusega, siis ei ole kohaldatav VÕS § 246 lg 1. Kui ostueesõigust omav isik ei ole võimeline täitma lepingust tulenevat põhikohustust, ei ole ostueesõiguse teostamine lubatav, kuna ostueesõiguse teostamise olemusega ei ole kooskõlas see, et eseme võõrandaja jääks olulisel määral ilma sellest, mille ta võõrandamislepingu kohaselt saaks eseme eest, mille suhtes kehtib ostueesõigus.²⁴⁸ Mitterahalise sissemaksese, osahingule osa, väärtuse hüvitamine rahas ei ole seega põhimõtteliselt võimalik. See annab sisuliselt võimaluse vältida ostueesõigust, isegi kui see on põhikirjaga sätestatud. Näiteks on nii võimalik vältida osa võõrandamist teistele osanikele seeläbi, et osa müüakse kolmanda isiku osahingule viimase osakapitali suurendamise kaudu või müüakse osa lihtsalt teise ühingu osa eest. Tegemist võiks olla näilise tehinguga, aga praktikas on tõendamine raske. Eriti olukorras, mil müüja oma osalust nn ostja äriühingus kohe edasi ei võõranda. Sellisel juhul ei saa öelda, et müüja tegelik soov polnud mitte osalus äriühingu majandustegevuses, vaid müügilepingu varjamine. Nii on võimalik kalduda kõrvale põhimõttest, milleks on vajalik 2/3 häälteenus (ÄS § 149 lg 3). Kahjuks ei ole võimalik leida välisriikidest vastavat võrdlust, aga autor leiab selle lahenduse olevat osanike õigust kahjustava. Tuleks võimaldada ostueesõiguse teostamine, hüvitades osade hariliku väärtuse, millega osad ostetakse.

Põhikirjaga saab samuti oluliselt muuta pärimise korda. Tekib samuti põhimõtteline

²⁴⁷ Rahandusministri 28.12.2000 määrus nr 116. Eesti väärtpaberite keskregistri pidamise kord. - RT I, 11.2010.

²⁴⁸ RKTKo 18.11.2009 lahend 3-2-1-121-09. - RT III 2009, 52, 387.

küsimus, kas osa peaks pärijale üle minema või mitte. Ärisedustik tungib pärimisseaduse kohaldamisalasse, kui võimaldab pärimise põhimõtete muutmist. Probleeme on veel mitmeid.

ÄS § 148 lg 4 esimese lause tähenduse tõlgendamise keerukus tuleb pärimise korral selgelt esile. Ebaselgeks jääb, kas osa tuleks enne registrisse sisestamist pärijate vahel ära jagada või tehakse registrisse sisestused, kus osa kuulub mitmele isikule, millest tekivad eelnevalt käsitletud kitsaskohad. ÄS § 153 lg 1 sai 2011. a muudatustega täiendatud viitega seadusele, mis autori arvates on vajalik ainult advokatuuriseadusega²⁴⁹ seonduvalt, sest mujal seaduses osa omandi üleminek takistatud ei ole. Sätte rakendamise probleemi see aga ei lahenda. Igal juhul ei saaks pärimisõiguse tunnistust välja andmata jätta, samas osa omandi ajutine üleminek pärijale on kaheldava praktilise väärtusega. Autori arvates sõltub vastus põhimõttelisest valikust, kas kaitsta enam pärija või teiste osanike huve.

ÄS § 153 lg 1 järgi võib osa pärijale ülemineku välistada või piirata, samuti määrata, milline pärija saab osanikuks. Siit tekib küsimus, et kas piirangut rikkuv käsutus on kehtiv. Ilmselt ei saa rakendada TsÜS § 38 lg 1 esimese lause järgi kehtetuks tunnistamist kuna pärimine ei ole otsus. Samas TsÜS §-st 87 võiks analoogia korras tühisus kõne alla tulla, kuna vaadates erinormi, sätestab ÄS § 153 lõige 1, et osa pärijale üleminekut võib keelata nii seaduse kui ka põhikirjaga. Seega võiks järeldada, et seadusandja võrdsustab siin põhikirja keelu seaduse keeluga ja seetõttu on tühisus võimalik.

Edasi tekivad igal juhul küsimused pärimise keelu kehtivusest. Tegemist on olulise piiranguga ning selle kehtimiseks tuleb samas pärijale ette näha kohase hüvituse väljamaksmise tähtaeg ja kord ÄS § 153 lg 2 järgi. Põhikiri on sisuliselt leping, millele viimatinimetatud säte seab nõudmised, et oleks kehtiv. Tekivad küsimused, et kas piisab vaid hüvituse tähtaja ja korra sätestamisest või hüvitus peab olema ka kohane, seejuures milline on notari, registriosakonna ning kontohalduri roll ja diskretsiooniõigus, mida tähendab mõiste "kohane" ja veel mitmed, mida eesolevaga ei käsitle.

Õiguslik probleem tekib registrikohtuniku, notari ja kontohalduri jaoks vastava lõike 2 tõttu, mis muudab osa ülemineku keelu kehtetuks, kui põhikirjaga ei ole ette nähtud tähtaega ja korda kohase hüvitise väljamaksmise jaoks. Seega peaks esmahinnangul osa pärijatele üle minema, sest pärimise regulatsiooni järgi ei saa pärijat varast abstraktselt ilma jätta, milline olukord võiks sisuliselt tekkida, kui teised osanikud enda tegevusega vähendavad ühingu väärtust. Võimalus oleks jätta osa võõrandamine osanikele lahendamiseks ühingu siseselt ja toimida vastavalt huvitatud isikute huvile - osanike aktiivsus määraks siis protsessi kiiruse ja põhjalikkuse, mille läbiviija oleks juhataja. Võiks leida, et kuna ühing on piirangu kehtestanud, siis peaks ka selle täitmise eest hea seisma. Sel juhul oleks enam kaitstud pärija

²⁴⁹ Advokatuuriseadus. - RT I, 14.03.2011, 25.

huvid, sest vastava osa üleminekuks nõ põliste osanikele peavad aktiivsust üles näitama viimased. Teine võimalus on, et pärija peab pingutama, et saada kaotatud osa eest õiglase hüvitis. Eelkõige seetõttu, et osa pärima õigustatud isik ei ole eeldatavasti ühinguga sedavõrd kursis, kui enne teda osanikuks olnud isikud, et selle juhtimises ootamatult kaasa hakata lööma. Ühing on stabiilsem ning paremini juhitud kogenud osanike poolt ja osa üleminek neile isikutele on õigustatud. Autori arvates ei ole kumbki variant teisest oluliselt parem.

Registriosakonna rolli osas leiab V. Kõve, et registriosakond saab sekkuda, kui kõnealused sätted on põhikirjast puudu.²⁵⁰ Samas võiks väita vastupidiselt, et see on ettevõtja kohustus olla hoolas ja tunda seadust, kandes vastavat riski, et põhikiri sätestaks soovitu. Võimalik oleks ka osanike soovi kehtivuse ja seadusega kooskõla kontrollimise kohustuse jätmine notari kanda, kes põhikirja kinnitab. Samas leiab õigusteadlane, et ka registripidajad peaksid kontrolli läbi viima. EVK puhul pigem kontohaldur. Saksamaal on kohturegistri volitused ja vastutus samuti selles osas ebaselged, sest GmbHG § 9c lg 1 järgi on kohustus kontrollida, kas äriühing on loodud korrektselt ja esitanud asjakohase avalduse, aga mitte otseselt enam. A. Sillar on leidnud, et registripidaja saab kontrollida ainult hüvitamise korra olemasolu fakti, mitte selle kvaliteeti või kitsaskohtade lahendamise suutlikkust.²⁵¹ Autor nõustub, kuna kui põhikirjaga määratud hüvitis ei vasta kohase hüvituse nõuetele, siis ei tohiks nõue kohe kehtetu olla, kuigi seda võiks järelada sätte grammatilisest tõlgendamisest.

Siiski tuleks analüüsida ka sisu. Osanike huvi seisukohast. Kohane hüvitus kõnealuses kontekstis võiks tähendada analoogia korras põhiseaduse²⁵² § 32 mõttes kohest ja õiglast hüvitist omandi kaotamise eest. Sundvõõrandamisel tuleb arvestada ühiskonna aspektiga, mida äriühingu puhul ei tule arvestada. Sundvõõrandamisel kohese ja õiglase hüvitise puhul peab üldjuhul olema mõistlikult seotud võõrandatava omandi väärtusega, ent see ei pea igal üksikul juhul tooma kaasa täielikku kompensatsiooni.²⁵³ Küll võiks olla piirangu kehtivus kaheldav olukorras, mil hüvitus on määratud, aga näiteks hea usu põhimõtte vastane ja sellega tekitatakse kahju pärijale. Sellisel juhul võiks olla piirang ka kehtetu. Põhjuseks saab olla eelkõige sobimatu meetod. Analoogia korras on võimalik pärijale väljamakstava hüvitise suuruse määramisel lähtuda likvideerimisväärtusest ÄS § 111 järgi. Selge on, et ei saa hüvitus olla nii madal nagu näiteks osa nimiväärtus, kui osa väärtus on selgelt kõrgem.

²⁵⁰ V. Kõve. Notarite ja kohtunikuabide ühisseminar. Ühinguõiguse paneel. 25. mai 2007. - Arvutivõrgus: ekspertkogu.just.ee, 12.02.2013.

²⁵¹ A. Sillar. Notarite ja kohtunikuabide ühisseminar 2008. 30.06.2008. - Arvutivõrgus: ekspertkogu.just.ee, 12.02.2013.

²⁵² Eesti Vabariigi põhiseadus. - RT I, 27.04.2011, 2.

²⁵³ R. Narits jt. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne, 2. Täiendatud väljaanne, Tallinn 2008, § 32 kommentaarid P. Roosma poolt ja RKÜKo 18.03.2005 otsus nr 3-2-1-59-04, punktis 19.

Keerukuse tõttu on tõenäoline kohtuvaidluste tekkimine, mil ei saa registrikannet muuta, kuni ei ole hüvituse osas selgust ja see tekitab õiguselgusetu olukorra. Osanike nimekirjale õigusliku jõu andmisel tuleks arvestada, et sellise kohtuvaidluse puhul saaks kohus teha registrisse avaliku märke ja keelata vaidlusaluse osaga tehingud. Võimalik oleks alternatiivselt rakendada pärandvara hoiumeetmeid PärS § 111 alusel, aga osa puhul oleks sel juhul tarvis pärandvara hoiumeetmena kanda see eraldi registrisse, mis ei ole otstarbekas.

Edasi on selgusetu, et millised andmed kantakse pärimisregistrisse, kas õigus osale või hüvitisele. Siin peaks notari lähtuma põhikirja teksti hindamisest ÄS § 153 lõikele 2 vastavusel. Vastava hinnangu võiks anda ka registriosakond juba põhikirjaga tutvudes, aga sellisel juhul ei oma vastav hinnang õiguslikku tähendust, sest registriosakond peab teostama vaid vormilist kontrolli ning tegema kanded ÄS § 33 lg 6 alusel. Notar võiks ka hinnata vastava korra sisu igal konkreetsel juhul eraldi, lähtuvalt osaniku kui õigustatud isiku seisukohast, milleks puudub aga seadusest tulenev alus, mis autori arvates tuleks selgesti sätestada, et vältida kohtuvaidlust. Nii vastanduvad üldiselt pärimisõiguse ja äriõiguse instituudid, sest ühelt poolt PärS²⁵⁴ peaks tagama vara pärimise, teiselt poolt ÄS võimaldab põhikirjaga keelata või piirata osa pärijale üleminekut. Pärandi avanemise korral peab notar algatama PärS § 166 alusel pärimismenetluse, tõestama PärS § 171 järgi pärimistunnistuse ja esitama andmed pärimisregistrisse PärS § 176 alusel. Üldiselt peaks osa pärijatel olema õigus saada osanikeks pärimistunnistuse alusel. Samas leiab seadusandja, et pärimistunnistusel ei ole osaühingu osa (ja analoogiliselt hooneühistu liikmesuse) üleminekul materiaalsoiguslikku tähendust (erinevalt lepingu notariaalsest tõestamisest osa võõrandamisel), vaid ainult informatiivne iseloom (vastavad esemed lähevad pärijale üle sõltumata pärimistunnistuse väljastamisest ja selle kohta teate esitamisest).²⁵⁵ Kuni 2010. aasta muudatuseni ei olnud notar õigusaktist tulenevalt kohustatud äriregistriga osa pärimise puhul suhtlema, mis on taas valede andmete tekkimise põhjuseks ja seega tuleks registri andmed enne tugeva õigusjõu andmist kontrollida. Pärimismenetluse kehtiv kord näeb ette sama väärä praktika, et võtta määruse²⁵⁶ järgi aluseks registriosakondade keskandmebaasist, millel puudub aga õiguslik tähendus.

Nende ja analoogiliste kitsasakohtae lahendamine on eeltingimuseks, et saaks sätestada osa kande täielik avalik usaldatavus ning luua nn tugev äriregister.

²⁵⁴ Pärimisseadus. - RT I 2008, 7, 52.

²⁵⁵ Justiitsministeerium. Äriseadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (466 SE) seletuskiri. - Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee, 12.04.2013.

²⁵⁶ Justiitsministri määrus 18.12.2008 nr 53. Pärimisseadusest tulenevate notari ametitoimingute tegemise ja pärimisregistri pidamise kord. - RTL 2008, 101, 1435. § 10 lg 1 p 7 ja § 19¹ lg 1.

2.4. Osa pantimine

Osade võõrandamise ja pantimise regulatsiooni puudustele Eesti kehtivas õiguses on tähelepanu juhtinud valdkonna arvamusiidrid õigusteadlased A. Vutt²⁵⁷ ning V. Kõve²⁵⁸.

Osa pantimine on samuti võimalik EVK kaudu ja nõ üldise õiguste pantimise korra alusel. Kehtiva regulatsiooni kohta on leitud selle puuduste tõttu, et äriregistri pidaja peetav "pandiregister" on "haavatav" ega saa olla muuks kui "ajutiseks lahenduseks", V. Kõve nimetab doktoritöös OÜ osade pantimise regulatsiooni kui "libapantimine" ja kritiseerib seda.²⁵⁹ Osa pandi puhul on õigusteadlased juhtinud probleemidele korduvalt tähelepanu ning maailmas on välja toodud, kui lihtsalt õiguslikult ja tehniliselt keeruline teema.²⁶⁰ Osa pandi küsimused on olulised, kuna ettevõtluskeskkonda peab toetama toimiv ja kaasaegne õigussüsteem, mille üheks väljundiks on krediitandamise instituudid.²⁶¹

Osa pandi regulatsiooni olulisust vähendab alternatiivide olemasolu, mida tuleks esmalt võrrelda. Osa tagatisena kasutamist võimaldavad üleandmisega a) osa tagatisloovutamine, b) tagasi-ostuõigusega müük ja c) finantstagatis ning üleandmiseta ainult pant. Kuni 2006. aastani reguleeris äriseadustik ka osa rendile andmise²⁶², samuti kehtiva regulatsiooni järgi ei ole rendile andmist keelatud, seega on võlaõiguslike koormatiste seadmine osale lubatud. Alates 01.07.03 jõustunud asjaõiguseaduse²⁶³ muudatuste kohaselt on kasutusvaldusega võimalik koormata üksnes kinnisasju ning loetakse enne 01.07.03 sõlmitud õiguse (kaasaarvatud osauhingu osad) kasutusvalduse lepingud vastava õiguse rendilepinguteks AÕSRS § 9 1 järgi²⁶⁴. Samas ei ole tegemist otseselt tagatise andmisega ja võiks käsitlemata jääda. Kommertspanti on võimalik seada küll õigustele, aga osa ei ole võimalik kommertspandi esemena kasutada, tulenevalt KPS²⁶⁵ § 2 lg 3 esimesest lausest. Seejuures ei ole need koormatise seotud osaga, vaid osaniku isikuga ning osa võõrandamisel ei lähe neist tulenevad õigused ja kohustused omandajale üle, kui omandaja seda ei soovi. Kolmandate isikute suhtes ei oma võlaõiguslikud koormatise õiguslikku tähendust. Seega ei

²⁵⁷ A. Vutt. Arvamus seoses osauhingu osade registreerimisega. 07.02.2011. - Arvutivõrgus: <http://adr.rik.ee/jm//jm>, 07.03.2013.

²⁵⁸ V. Kõve. Notarite ja kohtunikuabide ühisseminar 2008. 30.06.2008. - Arvutivõrgus: ekspertkogu.just.ee, 12.02.2013.

²⁵⁹ V. Kõve. Varaliste tehingute süsteem Eestis. Doktoritöö, Tartu 2009, lk 267.

²⁶⁰ UNCITRAL Legislative Guide on Secured Transactions Supplement on Security Rights in Intellectual Property. United Nations Commission on International Trade Law. Vienna: United Nations, 2011, p 3.

²⁶¹ P. Aghion, S.N. Durlauf. Handbook of Economic Growth. Volume 1A, Chapter 12: Finance and Growth: Theory and Evidence. Oxford: Elsevier, 2005, p 85-86.

²⁶² Äriseadustik. - RT I 2004, 89, 613.

²⁶³ Asjaõiguseaduse, kinnistusraamatuseaduse ja seonduvate seaduste muutmise seadus. - RT I 2003, 13, 64.

²⁶⁴ Asjaõiguseaduse rakendamise seadus. - RT I, 15.03.2013, 34.

²⁶⁵ Kommertspandiseadus. - RT I, 18.12.2012, 17.

ole tegemist usaldusväärse tagatise seadmisega. Usaldusväärne oleks registerpant AÕS § 297 jj mõttes, aga viidatud paragrahvi lõikest 1 tulenevalt on selge, et osa ei saa olla registerpandi esemeks. Registerpandiga oleks hüpoteegi sätetele allumisel sellele sarnaselt tagatud nii pandipidaja ja ostja õigused ning huvi, et pant püsib ja on avalik, samuti pantija huvi, et tagatav nõue on mitteaktsessoorne (AÕS § 297 lg 3). Seega võiks kõne alla tulla osale samasuguse tugeva kande tähenduse andmist registris nagu patendi, kaubamärgi, tööstusdisainilahenduse, kasuliku mudeli, sordi, mikrolülituse topoloogia, mootorsõiduki ja õhusõiduki puhul. Samas mitteüleantavate tagatiste suurimaks probleemiks on tagatisobjekti määratlemine, et võlausaldaja huvid oleks kaitstud. Juba 1996. aastal on pakutud, et üks võimalik lahendus on kohustuslike avalike registrite loomine, mida seni on rakendatud piiratud ulatuses näiteks laevade ja lennukite puhul. Selliseid registreeritud tagatise tuntakse Euroopa õiguskirjanduses registerpandi ("*chattel mortgage*") nime all.²⁶⁶

Tagatisloovutamise võlaõiguslik instituuti loetakse tekkinuks tänu Saksamaa kohtupraktikale, millest on arenenud seadus ning tõrjunud sellega õiguste pantimise kõrvale.²⁶⁷ Tegemist ei ole seaduses otsesõnu sätestatud ja konkreetset reguleeritud õigusinstituudiga, aga on praktikas levinud ning igal juhul lubatav.²⁶⁸ Tagatisloovutamise lubatavust on otsesõnu väljendanud ka Riigikohus, kinnitades juba tsiviilkoodeksi osas, et tsiviilõigused ja -kohustused tekivad nii seadusega ettenähtud tehingutest kui ka tehingutest, mis ei ole küll seadusega ette nähtud, kuid ei ole ka vastuolus.²⁶⁹ Tagatisloovutamise ja õiguse pandiõiguse regulatsioone on käsitlenud Common Frame of Reference²⁷⁰ kaudu. Tagatisloovutamise puhul näeb mudelseadus ette asjaõigusliku toime kokkuleppimise võimalust lepingupoolte vahel ja seda võimalikus ühtses Euroopa tagatiste registris, millise regulatsiooni üheksanda raamatu kolmas peatükk selgelt sätestab, samuti pandi kohta sätestab mudelseadus äriühingu osade puhul pandiõiguse ulatuse.²⁷¹ Registra on tagamise õiguslik tähendus nõrk. Varasemalt on Eesti õiguskirjanduses osa pandi alternatiivina käsitletud vaid tagatisloovutamist²⁷², samas notarite andmetel kasutatakse Eesti praktikas just osa tagasiostuõigusega müügi võimalust enim. Selle põhjus võibki olla eesolevalt käsitletavates kitsaskohtades registrijärgse osa pandi puhul.

²⁶⁶ M. Kingisepp. Omandiõiguse reserveerimise printsiip kui kaasaegne tagatis Euroopa tsiviilseadusandluses. *Juridica*, VIII 1996, lk 370.

²⁶⁷ M. Danielewsky; A. Lehmann. Die Uncitral-Konvention über internationale Forderungsabtretungen und ihre Auswirkung. - *Zeitschrift für Wirtschafts- und Bankrecht*, 2003, 5, s 221.

²⁶⁸ P. Varul jt. Võlaõigusseadus II komm. väljaanne. Tallinn: Juura, 2007, M. Käerdi, § 164, punkt 4.5, lk 56.

²⁶⁹ RKTko 08.03.2004 lahend 3-2-1-26-04. - *RT III* 2004, 8, 94.

²⁷⁰ Tegemist on Euroopa lepinguõiguse harmoniseerimiseks koostatava dokumendiga, mille osas töö ulatub tagasi 2001. aastasse. Mudelseaduste (CFR) loomise eesmärk on Euroopa seadusandjatele eraõiguse valdkonna õigusaktide väljatöötamisel olla abistavaks juhtnööriks, mis ei ole kohustuslik.

²⁷¹ C. von Bar. Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Munich: 2009, p 445-467 *passim*. - Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/justice/contract/files/european-private-law_en.pdf, 09.04.2012.

²⁷² S. Kärson. Õigused tagatise esemetena. *Juridica*, V 2009, lk 288-300.

Tagasiostuõigust on nimetatud pandiõiguse asendajana.²⁷³ Võimalus on võlausalajale kasulik, kuna osa omanikuna on võimalik ühingu tegevuse juures olla. Vastava müügilepingu puhul kohalduvad VÕS § 238 jj.²⁷⁴ Osa tagasiostuõigusega müügi puhul on oluline vorminõue tulnevalt viidatud paragrahvi kolmandast lõikest, aga seadusandja tahe ei ole selge, kui vastavalt § 238 lg 2 sätestab, et tagasi ostetuks loetakse asi alates avalduse tegemisest, kuna siis tekib vastuolu registrikannete üldpõhimõttega, mis on käsitletud eesoleva punktis 1.2.

Finantstagatis kui tagatise eriliik saab tekkida asjaõigusega koormamise ja tagatisloovutamise teel. Finantstagatise instituuti on käsitletud mitmed teadustööd Eestis, kui teema muutus direktiivi ülevõtmisega seoses aktuaalseks, 2010. aastal bakalaureuse-²⁷⁵ ja magistritöös²⁷⁶ ja enne seda 2009. aastal samuti²⁷⁷. Tollane analüüs ja 2009. aasta artikkel²⁷⁸ on aga aegunud, kuna 30.06.2011 jõustusid olulised muudatused.²⁷⁹ EVK-s registreeritud osa puhul finantstagatise seadmine alates muudatusest võimalik ei ole, kuna direktiivi 2002/47/EÜ art 1 lõike 4 punkti a kohaselt peab esitatav finantstagatis moodustuma sularahast või finantsinstrumentidest ning mingeid teisi finantstagatise esemeid direktiiv ette ei näe ega sätesta ka mingeid täiendavaid nn siseriikliku valiku võimalusi finantstagatise esemete ringi laiendada.²⁸⁰ Nii ei saa osahinguga osale finantstagatist seada AÕS § 314¹ lg 1 tõttu. Samas on osa finantstagatise Euroopas kiidetud eelkõige pandipidaja poolt vaadates, kuna ajalooliselt on põhiline erinevus pandist olnud üleandmine²⁸¹, mis on aga muutunud Euroopa riikide regulatsioonides sedavõrd dispositiivseks, et eristamine ei oma sisulist tähendust.

Osa pantimise instituut on seega vajalik ja seostub juba sõlmitud finantstagatiskokkulepetega. Viimaste puhul puudub selgus, sest ei ole nn ülemineku-regulatsiooni. Võiks leida isegi, et finantstagatise seadmise kokkulepe on seadusevastasuse tõttu tühine. Analoogilises olukorras on Riigikohus leidnud, et kui isik andis kui laenuandja nõude tagamiseks viimase omandisse endale kuuluva õiguse (aktsiad) ning laenuandja kohustus nõude rahuldamise korral tagatise omandatud õiguse hageja omandisse tagasi andma ja kui nõuet ei täida, on võlausaldajal õigus oma nõue talle tagatise üleantud õiguse arvel rahuldada, siis ei saa sellisel juhul leida, et tagatiskokkuleppe sisu seaduse regulatsioonist erinevuse tõttu oleks leping tühine. Samuti on kohus lisanud, et lepingu poolte

²⁷³ P. Varul jt. Võlaõigusseadus II komm. väljaanne. Tallinn: Juura, 2007, M. Käerdi, § 239, punkt 3.4, lk 84.

²⁷⁴ RKTKo 21.12.2007 lahend 3-2-1-123-07. - RT III 2008, 2, 18.

²⁷⁵ H. Ratso. Finantstagatis: seadmise, realiseerimise ja lõppemise probleemid. Bakalaureusetöö, Tartu 2010.

²⁷⁶ K. Kroon. Finantstagatise regulatsiooni ulatusest ja probleemidest õiguses. Magistritöö, Tallinn 2010.

²⁷⁷ T. Kostjutšenko. Finantstagatiskokkulepete õiguslikud aspektid. Bakalaureusetöö, Tallinn 2009 ja S. Kärson. Õigused tagatise omandatuna. Magistritöö, 2008.

²⁷⁸ S. Kärson. Õigused tagatise esemetena. Juridica, V 2009, lk 288-300.

²⁷⁹ Väärtpaberituru seaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seadus. - RT I, 29.06.2011, 1.

²⁸⁰ Justiitsministeerium. Väärtpaberituru seaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu (8 SE) seletuskiri. 11.04.2011. - Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee, 17.04.2012.

²⁸¹ M. Ooi. Shares and other securities in the conflict of laws. Oxford University Press, 2003, p 55-60.

vastastikuse kokkuleppe sõlmimisel tuleb eeldada poolte soovi luua kehtiv lepinguline suhe. Seepärast tuleb lepingu tõlgendamisel eelistada tõlgendust, mille kohaselt jääb leping kehtima võimalikult suures ulatuses.²⁸² Autori arvates võiks seega osa finantstagatiste kokkulepetele kohaldada osa pandi regulatsiooni, sest ka pooled ise on seda nimetanud pandiks²⁸³ ning sisuliselt on tegemist pandiga ka seaduse järgi (AÕS § 314¹), erinevuseks on tagatise loovutamine ja kandmine eri liiki väärtpaberikontole (pandikontole) EVKS § 16¹ järgi. Oluliseks küsimuseks jääb käsutustehingu saatus, st kas osad tuleks kanda tagasi pantijale või jätta pandikontole, st kumma poole õigusi eelistada. Autori arvates näitlikustab see hästi osa pandi regulatsiooni, mille kohta on leitud, et see ei kaitse hästi kellegi õigusi.²⁸⁴ Autori arvates tuleks osa finantstagatise ja pandi lahendused igal juhul seaduses sätestada, kuna kehtiva regulatsiooni ebaselgus on halvem, kui õigusliku grupi, nt pantija, õigusi kaitsev regulatsioon, mis on õiguse subjektidele teada. Saksamaal kantakse osa “pledge account custody” (Pfanddepot) kontole (BGB § 1206), mida saab käsutada pantija ja pandipidaja ühisvaldusel.

Osa kui finantstagatise saatuse kohta vastamiseks, samuti pantija, pandipidaja ning kolmandate isikute õiguste kaitsmise ja tasakaalu leidmiseks peaks süvenema osa pandi regulatsiooni. Kahtlemata on osa pant õiguste pandi eriliik. Pandiõigus õigustele on asjaõiguslik. Õiguspraktika seisukohalt vaadatuna on vähem probleeme nende tagatistega, mis kuuluvad kohustuslikus korras registreerimisele (näiteks hüpoteek kinnisvaral) või on seotud vara üleandmisega krediitori valdusesse. Võlgniku huvi on mitte tagatist üle anda ja pant ei eeldaks nõude olemasolu, st oleks mitteaktsessoorne²⁸⁵. Asjaõigusliku tagatise puhul on nõue tagatisega mitteaktsessoorne, aga võlaõigusliku suhte puhul seotud. See on ka pandi põhiline eelis, et AÕS § 284 ja § 314 lg 2 koosmõjus peaks lõppema pant õigustele pandiga tagatud sisulise nõude lõppemisega. See vähendab võlgniku kaitset²⁸⁶, mistõttu tuleks võlausaldjat kaitsta tugeva täitmise ja avalikkuse regulatsiooniga.

Õiguskirjanduses on leitud, et tähtsaima osa pandiõiguse regulatsioonis moodustab realiseerimisõigus.²⁸⁷ Vaatamata osa pandilepingu notariaalse tõestamise vorminõudele ei ole osa pandileping täitedokumendiks täitemenetluse seadustiku tähenduses. Võrreldes hüpoteegi seadmisega ei ole see põhjendatud, kuna pandi mõte ongi sissenõude lihtsustamine. Samas ei saa kehtiva õiguse alusel nõude rahuldamiseks osa müümiseks pöörduda otse kohtutäituri poole, vaid eelnevalt on vajalik kohtuotsus ehk täitedokument. TMS § 2 lg 1 p 19 sõnastust

²⁸² RKTKo 08.03.2004 lahend 3-2-1-26-04. - RT III 2004, 8, 94.

²⁸³ Näiteks finantstagatise leping nr 2006028475, mis on seotud osauhingu osadele 2006. aastal. - Arvutivõrgus: http://www.nasdaqomxbaltic.com/files/tallinn/bors/prospekt/mnu/mnu_lisa_8.pdf 17.04.2013.

²⁸⁴ A. Vutt, op. cit.

²⁸⁵ RKTKo 05.11.2008 lahend 3-2-1-104-08. - RT III 2008, 44, 300. Punkt 12.

²⁸⁶ R. Tiivel. Hüpoteegi aktsessoorsusest ja muustki hüpoteegiga seonduvast. *Juridica*, I 2006, lk 42-53.

²⁸⁷ K. H. Schwab; H. Prütting. *Asjaõigus*. Tallinn, 1995, lk 288.

tuleks muuta selliselt, et registerpandiga sarnaselt näha ette kohesele sundtäitmisele allumine ka osaühingu osa pandiga tagatud nõude rahuldamiseks. Valitseva arvamuse²⁸⁸ kohaselt võiks võimaldada vabakäelise müügi, millele vastu saab väita sellega, et vabatahtlik vabakäeline müük on võimalik ka praegu, kui osa pantija on nõus. Minimaalseks regulatsiooniks peaks olema võimalus leppida kokku koheses sundtäitmisel, sarnaselt EVK-s registreeritud osaga. Nii oleks tagatud pandipidaja õigus pandi realiseerimiseks.

Kolmandad isikud on huvitatud, et osa pant oleks nähtav ja andmed usaldusväärsed. Teiselt poolt on huvitatud ka pandi seadmisel kindlusest, et pant tõesti tekib, st heausksest omandamisest. Tegemist on tugeva registri aluspõhimõttega. AÕS § 314 lg 2 järgi õiguste pantimisele kohaldatakse käsipandi sätteid, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. Käsipandi tekkimise üldiseks eelduseks on AÕS § 281 lg 1 ja § 282 lg 1 järgi valduse üleandmine. Õigustele valdust asjaõiguslikus mõttes olla ei saa ja AÕS § 315 on erinormiks ning õiguse pantimine on võimalik ka üksnes poolte kokkuleppega. AÕS § 282¹ võimaldab käsipanti valdusele tuginedes heauskselt omandada. Küsitav on pandiõiguse heauskne omandamine osa puhul, sest õigustele valdus puudub ja üldiselt ei ole nii võimalik heauskselt omandada. Oluline on nähtavus kolmandatele isikutele ja heauskset omandamist võimaldav avalikkus, mis saab tekkida registrikandest. EVK nn registreeritud osa pantimisel ei kohaldu teiste hulgas ÄS § 151 lg 5. Õigusliku tähenduse saab osa pant siis mitte poolte vahel kokkuleppe sõlmimisest, vaid pandi registrisse kandmisest EVKS § 16 lg 2 järgi.

Võiks väita, et osade pandid on registrist nähtavad detailandmete osas ning seega on osa võõrandamise lepingu sõlmimisel pantide kontroll notari poolt sisuliselt tagatud ja pandi kohta kantakse märkus registrisse. Samas ei oma see nn register õiguslikku tähendust ja tekib küsimus ka äriregistrile teatamise õigusliku tähenduse osas. Sisuliselt ei ole arusaadav, milline on registripidajale esitatud panditeate õiguslik tähendus. Äriregistrile teatamise kohustus nähti ette alates 2006. aastast, ÄS § 151 lg 2 järgi kahe päeva jooksul, nii nagu võõrandamise puhul, ning varasematest pantidest ei ole äriregistrile teadet saadetud. Avalikkuse põhimõttest tulenevalt saab alates 19.12.2012 küsida notarilt ja registripidajalt kinnitust selle kohta, et panti ei ole § 28 lg 4²⁸⁹, aga taas on see vaid informatiivne ja ostja võib omandada pandiga koormatud osa, kui ei suuda tõendada, et ei teadnud pandi olemasolust. Alates 01.07.2003²⁹⁰ kehtima hakanud redaktsiooni kohaselt ÄS § 151 lõikest 5 tulenevalt jääb panditud osa võõrandamisel pandiõigus osale kehtima, välja arvatud juhul, kui osa omandaja tõendab, et pandiõigusest ei olnud võõrandamise ajaks äriregistri pidajale teatatud ja ta ei teadnud

²⁸⁸ Op. cit. Justiitsministeerium, Notarite koda, A. Vutt vastused. Osaühingu osade registreerimine. 2011. a.

²⁸⁹ Äriseadustik. - RT I, 18.12.2012, 8.

²⁹⁰ Asjaõigusseaduse, kinnistusraamatuseaduse ja nendega seonduvate seaduste muutmise seadus. - RT I 2003, 13, 64.

pandiõigusest ega pidanudki sellest teadma. Nii riskib osa omandaja kehtiva seaduse järgi alati sellega, et tema poolt omandatud osa on koormatud kolmanda isiku pandiõigusega, mis ei kajastu osanike nimekirjas. Pandist registripidajale teatamisel peaks olema ka õiguslik tagajärgi, sest osa võõrandamisel jääb pant teate edastamisel osa suhtes kehtima. Vastuoluline on võõrandamisega seoses, et omandaja saab tõendada, et teadet ei ole esitatud ja pandiõigus lõpeb, aga puudub võimalus koormatud osa heauskseks omandamiseks, mille tulemusena koormatis lõpeks. Pandiõiguse heauskse omandamise osas on sama õigusteadlane olnud kolme aasta jooksul kahel erineval järeldusel.²⁹¹ Autor nõustub viimase ja enamuse seisukohaga²⁹², et väärtpaberite keskregistrisse kandmata osa pandiõigust ei saa heauskselt omandada ja vastavat osa on võimalik heauskselt ilma pandiõigusega omandada (ÄS § 151 lg 5). Seega autori arvates tuleks regulatsiooni muuta, et pandi kanne oleks nn positiivse tagajärjega, kehtiva informatsioonilise tähenduse asemel peaks olema võimalik nn negatiivne publitsiteet nagu EVK ja kinnistusraamatu puhul. Seejuures saab tegemist olla konstitutiivse kandega, et pant tekiks registrisse kandmisest.

Sarnaselt aktsiaseltsiga võib osa pantimise võimaluse ÄS § 151 lg 1 järgi osaühingu põhikirjaga välistada. Küsitav on põhikirja sellise kande tähendus ja tagajärg. Notar ja kontohaldur ei tohiks sellisel juhul pantimist lubada. Mis saab aga juhul, kui siiski toimub osa pantimine. Säte lisati 2006. aasta muudatustega, aga seletuskiri²⁹³ selle lõike kohta ei täpsusta. Võiks vaadata osa võõrandamise regulatsiooni kohta analoogilist sätet § 149, kus lõikes 3 on alates 2011. a sõnastusest²⁹⁴ Seadusandja on § 149 lg 3 kohta seletuskirjas²⁹⁵ öelnud vaid, et vastavalt lõike 3 neljandas lauses olev põhimõte on tuttav kehtivast õigusest. Võiks leida, et seadusandja on soovinud tühisust tagajärjena ette näha juhul, kui täitmata on täiendav tingimus, mille põhikiri on seadnud. Selline tõlgendus võiks olla kooskõlas TsÜS §-ga 114, kui see sätestaks õigustatud isiku nõusolekuta tehingu kehtetuse. Samas Riigikohus on tõlgendanud, et TsÜS § 114 lg-test 1 ja 2 ei tulene käsutustehingu tühisus, vaid need võimaldavad õigustamata isikul kehtiva tehingu tegemist.²⁹⁶ Osaühingu osa võõrandamise kohta on Riigikohus võtnud seisukoha sellises olukorras, mil kuni 30. juunini 2010 kehtinud perekonnaseaduses²⁹⁷ (PKS) § 17 lg 2 esimeses lauses ei ole öeldud, et seda sätet rikkuv

²⁹¹ V. Kõve. Notarite ja kohtunikuabide ühisseminar. Ühinguõiguse paneel. 25.05.2007. - Arvutivõrgus: www.ekspertkogu.just.ee, 12.02.2013. ja Varaliste tehingute süsteem Eestis. Doktoritöö, Tartu 2009, lk 241.

²⁹² V. Kõve. Varaliste tehingute süsteem Eestis. Doktoritöö, Tartu 2009, lk 241.

²⁹³ Justiitsministeerium. Äriseadustiku muutmise seaduse eelnõu (552 SE) seletuskiri. 13.12.2004. - Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee, 17.04.2012.

²⁹⁴ Äriseadustiku muutmise seadus. - RT I 2010, 77, 589.

²⁹⁵ Justiitsministeerium. Äriseadustiku muutmise seaduse eelnõu (733 SE) seletuskiri. 12.04.2010. - Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee, 17.04.2012.

²⁹⁶ RKTKo 11.04.2006 lahend 3-2-1-164-05. - RT III 2006, 14, 132.

²⁹⁷ Perekonnaseadus. - RT I 2009, 60, 395.

tehing on tühine. Kohtu arvates tuleb sellisel juhul analüüsida kehtivuse küsimusele vastamiseks, kas tehingu tühisus võib tuleneda (viidatud) sättes märgitud keelu mõttest. Kuna osad olid registreeritud EVK-s, siis tugines kohus EVKS § 9 lõikele 2, mille järgi saab heauskselt omandada õigust, mille omandamiseks on sõlmitud kehtiv käsutustehing ja leiab lahendis, et kehtinud PKS § 17 lg 2 esimeses lauses sätestatud keelu mõtteks see, et keelu rikkumise tagajärjeks on tehingu tühisus.²⁹⁸ Kohus ei ole selgitanud, kas see oleks nii olnud ka registreerimata osa puhul. Kui jah, siis pandi keeldu rikkuva tehingu osas kaldub seega vastus pigem suunas, et pant kehtib vaatamata põhikirja keelule.

Samale seisukohale on jõutud kirjanduses ja leitud, et äriühingu põhikirjaline piirang väärtpaberi pantimise keelu kohta on äriühingu sisesuhtest tulenev kohustus ja pantimise kehtivust kolmandate isikute ees ei piira.²⁹⁹ Seisukoht on võetud eelkõige aktsiaseltsi kohta ÄS § 232 lg 1 alusel, kuid kehtib ka osahinguga suhtes, sest selle sõnastus on täpselt sama, mis § 151 lg 1. Küsimus on aga endiselt ÄS § 151 lõike 1 kaudu põhikirja õiguslikus jõus.

Viimane tõlgendus nõrgestaks põhikirja õiguslikku jõudu ja jätab rikkumisel ainult õiguskaitsevahendid, mitte sõnaselgelt soovitud tulemuse saavutamise võimaluse, st pandi võimatuse. Autor leiab, et see on samas põhjendatud, kuna kehtiva regulatsiooni järgi ei ole põhikirja kanne konstitutiivne ja puudub avalik usaldatavus. Vaatamata sellele, et põhimõtteliselt on kehtivale põhikirjale viide registrikaardil ning kolmandal isikul on võimalik selle sisuga tutvuda. Tegemist on laiema küsimusega põhikirja konstitutiivsusest/avalikust usaldatavusest, mida on käsitletud eesoleva punktis 1.2.

Edasi on küsimus tühistamise võimalikkuses. Selgust võiks tuua üldpõhimõtte TsÜS §-st 87³⁰⁰, aga "eelkõige juhul" tähendab grammatiliselt tõlgendades, et tühine võib olla ka tehing, mille kohta ei ole seadus sõnaselgelt sätestanud, et teatud tagajärg ei tohi saabuda. Samas kehtib säte seadusest tuleneva keelu kohta, mitte põhikirjalise keelu puhul nagu kõnealusel juhul. Tegemist on analoogilise olukorraga nagu eelmises punktis kirjeldatud pärimise keelu korral. Tuleks võrrelda keelu alust. ÄS § 151 lg 1 järgi saab keeld tuleneda ainult põhikirjast, seadust ei ole märgitud (erinevalt ÄS § 153 lõikest 1). Samas võib eelmises punktis analüüsitud erineva sõnastuse põhjuseks võib olla ka seaduses leiduvate pärimise keeldude olemasolu, mida näiteks pantimise korral ei ole. Siiski võiks järeldada jällegi grammatiliselt tõlgendades, et pantimise piirang põhikirjas ei anna alust TsÜS § 87 alusel tehingu tühistamiseks, kui pärimise korral on see vastavalt võimalik. Igal juhul ei ole mõlemal

²⁹⁸ RKTKo 03.02.2012 lahend 3-2-1-157-11. Punkt 14.

²⁹⁹ M. Lentsius, D. Lõhmus, K. Kõo. Tagatised ettevõtluses. Äripäev, 2010, lk 195.

³⁰⁰ "Seadusest tuleneva keeluga vastuolus olev tehing on tühine, kui keelu mõtteks on keelu rikkumise korral tuua kaasa tehingu tühisus, eelkõige juhul, kui seaduses on sätestatud, et teatud tagajärg ei tohi saabuda."

juhul võimalik rakendada TsÜS § 38 esimest lõiget ja kehtetuks tunnistamist, sest pantimiseks ei ole vajalik osanike otsust.

Lühidalt saab käsitleda osa pandiga seotud probleeme nagu osa osaline pantimine, EVK-st väljumine panditud osade korral ja pandi registrist kustutamine, mis on taas regulatsiooni muutmiseks vajalik samuti lahendada.

Regulatsiooni kitsaskohaks on osalise pantimise võimaluse puudumine. Selle eelduseks omakorda on osa jagamine. Alates 01.01.2011 on jagamine võimalik ilma teiste osanike nõusolekuta, mis on seotud osa võõrandamise aluspõhimõtete muutmisega.³⁰¹ Samas jääb ebaselgeks sama seadusemuudatusega käsitletud § 148 lg 4 esimene lause, mille järgi igal osanikul võib olla üks osa. Teistes riikides ei ole osa näol tegemist ainult ühesuguse õigusega, vaid osasid on erinevat liiki. Levinuim osade eristamine toimub osade klassidega näiteks Soomes³⁰² ja Ühendkuningriigis³⁰³. Viimases antakse ka osade kohte välja nn sertifikaate CA 09 § 769 ja 776. Võimalik on jagada osad nn klassidesse ja defineeritud emaettevõtte (holding company) ja tütarettevõtte (subsidiary). Osa on vara § 541, mida võib vabalt võõrandada, kui puudub põhikirjas piirang. Piirangud on aga 99.6% äriühingute põhikirjades, kuna kuni 1980. aastani oli põhikirjaga kohustuslik piirata osa võõrandamist. Nii on juhatusel tihti veel suurem võim ja otseselt volitus mitte võõrandamist registrisse kanda.³⁰⁴ Saksamaal ei nõua osa jagamine ühingu nõusolekut alates reformist, mil GmbH § 17 tühistati. Samas on osanikul võimalik hääletada erineva osa häälega erinevalt.³⁰⁵ Seda teemat ei ole Eestis käsitletud, aga autor leiab, et vaatamata ajaloolisele osa terviklikkuse põhimõttele tuleks krediidi ja majanduskäibe huvides võimaldada osa osalist pantimist sõnaselgelt, mis on praktikas vajalik väärtuslike osade ja ka näiteks sündikaatlaenu³⁰⁶ puhul. Selleks tuleks muuta viidatud sätteid selliselt, et lisada ÄS § 152 esimesele lõikele osa jagamise võimalus ka pantimisel ning ÄS § 148 lõike 4 esimesele lausele lisada, et ühe osa moodustavad ühele osanikule kuuluvad kõik osad. Küsimus tekiks osade osalise käsutamise puhul, kui EVK-sse kantud osadest osa läheks pandikontole³⁰⁷ või toimuks käsutus muul viisi. Seda kitsaskohta saaks vältida, kui toimiks nn registerpant äriregistri kaudu pandi kandemärke tegemisega teatud nimiväärtuse summas, millega osad oleks jaotatud panditud ja

³⁰¹ Justiitsministeerium. Äriseadustiku muutmise seaduse eelnõu (733 SE) seletuskiri, 12.04.2010. - Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee, 16.04.2012.

³⁰² Kauparekisterilaki (1979/129) § 3 lõige 1 punkt 2.

³⁰³ Companies Act § 630. Samuti nn boonusosad, mida võib ühing moodustada § 610 lg 2 alusel *share premium account* e ülekursikonto, § 628 lg 2 järgi *redenomination reserve* e kapitalisuurendamise reservi ja § 733 lg 5 järgi *capital redemption reserve* e kohustuliku reservkapitali arvel, mille kohta on arvestatav kohalik kohtupraktika, mis lubab väga erinevate õiguste loomist osanike vahel kokkuleppeliselt.

³⁰⁴ B. M. Hannigan. Op. cit, p 320-349.

³⁰⁵ G. Wirth, M. Arnold, R. Morshäuser. Op. cit, s 34.

³⁰⁶ N. Sidorenko, R. Raa. Sündikaatlaenu tehingu eripära ja õiguslikud probleemid. Juridica, V 2009, lk 301–311.

³⁰⁷ Nii nagu finantstagatise puhul EVKS § 16¹ lg 2 järgi.

pantimata osadeks, aga pandieseme käsutamist ei toimuks enne, kui toimub pandi realiseerimine ja jagamine § 152 lg 1 järgi. Sellisel juhul ei tule kõrvale kalduda ka osa terviklikkuse põhimõttest. Põhjendamatu on osa osalise pantimise keelu sätestamine, aga kui see oleks seadusandja sooviks, siis tuleks keeld selgesõnaliselt lisada, kuna kehtiv õigus võimaldab mitmesugust tõlgendust.

EVK-s registreeritud osade puhul on reguleerimata osade EVK-st kustutamine. EVKS § 18 lg 2 teise lause kohaselt on ainult aktsiaseltsist osaühinguks ümberkujundatud osaühingul õigus taotleda osade EVK-st kustutamist. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi kohtuotsus tunnistas põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks sätte osas, milles see ei sisalda õiguslikku alust osaühingu osade Eesti väärtpaberite keskregistrist kustutamiseks osanike otsuse alusel, kui see ei ole seotud äriühingu ümberkujundamisega ja kui osaühingu osad ei ole panditud. Riigikohtu arvates hõlmab ettevõtlusvabadus muu hulgas osanike õiguse otsustada, kuidas pidada osaühingu osanike nimekirja (ÄS § 148 lg 7 ja § 182 lg-d 1 ja 3).³⁰⁸ Samas ei täpsusta Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelvalve kolleegium, mida tähendab „kui osaühingu osad ei ole panditud“. Kõnealuse juhtumi puhul ei olnud ja seega võiks järeldada, et panditud osade puhul ei ole võimalik osanike otsusega välja registreerida või vähemalt ei ole Riigikohus selles osas seisukohta kujundanud, kas tegemist on ettevõtlusvabaduse riivega ka sellises olukorras. Küsimus on eesoleva kontekstis aga pandi saatuses, sest kui enne ümberkujundamist osaühinguks lasus aktsiatel pant, peaks pant ÄS § 487 lg 2 teisest lausest tulenevalt jääma kehtima aktsiaid asendavate osade suhtes.

Registrivälise osa pandiregulatsioonis omab olulist tähendust äriregistri pidaja teavitamine pandist. Osaühingu EVK-st väljumise korral tekib küsimus, kes ja kuidas peaks pandist teatama äriregistri pidajale, et pandid jääks kehtima. Vastavalt EVKS § 21 lõikele 2 peab osaühing, kelle osad on registreeritud EVK-s, teavitama registripidajat teatud andmetest, aga ÄS § 541 lg 3 näeb ette, et osaühingul ei tule justiitsministri määrusega ettenähtud ulatuses esitada äriregistri pidajale äriseadustikus sätestatud andmeid, kui need on registripidajale arvutivõrgu vahendusel kättesaadavad EVK-st. Justiitsministri määruse³⁰⁹ § 255 lg 6 järgi võib Justiitsministeeriumi ning EVK pidaja kokkuleppel kehtestada korra, mille kohaselt kohtu registriosakond võtab äriühingult vastu ja edastab EVK pidajale dokumente, mida äriühing peab seaduse järgi äriühingu asutamisel, ühinemisel, aktsiate või osade registreerimisel või aktsia- või osakapitali suuruse muutmisel Eesti väärtpaberite keskregistri pidajale esitama. Sellist korda kehtestatud ei ole. Kuigi kitsaskohale on viimati viidatud lahendis tähelepanu juhtinud ka Riigikohus, siis ei ole seda pool aastat hiljem määruse

³⁰⁸ RKTKo 06.07.2012 lahend 3-4-1-3-12. Punkt 42.

³⁰⁹ Justiitsministri 19.12.2012 määrus nr 60. Kohtu registriosakonna kodukord. - RT I, 28.12.2012, 10.

muutmisel lahendatud. Autori arvates on selline nn ühepoolne andmevahetus põhjendamatu. Seletuskirjas³¹⁰ on leitud, et vastavas paragrahvis 255 on ka loetelu registritest, kust registripidaja saab vajaduse korral andmeid kontrollida ja regulatsiooni on kehtiva korraga võrreldes täiendatud, sest uus äriregistri menetlustarkvara on liidestatud andmekogudega, millega vana menetlustarkvara liidestatud polnud. Selline selgitus tekitab hoopis arusaamatusi ja küsimusi. Näiteks registripidajale on antud andmete kontrollimiseks loetelu registritest, aga seejuures ei ole lahendatud nende andmete õigusliku tähenduse küsimusi. Samuti, kas sisuliselt on muudetud andmekogudevahelist, näiteks EVK ja äriregistri, andmete vahetust nn uue menetlustarkvaraga ja jäetud muutmata sisuline regulatsioon selleks. Justiitsministeerium ja EVK pidaja peaksid autori arvates korras viidatud sätte alusel kokku leppima ja sõnaselgele määrama andmete vahetuse korra ja ajalised piirid.

Pandi registrist kustutamise regulatsiooni puudumine kehtivas õiguses on samuti probleemiks. Kehtiva korra alusel on eelnevast tulenevalt ebaselge, milline õiguslik tähendus on ÄS § 151 lg 2 alusel äriregistri teavitamisel pandist ja ÄS § 151 lg 4 teise lause järgi pandi kandmine osanike nimekirja ei ole pandi kehtivuseks ja seega õiguslikult ei ole kanne vajalik. Kui anda andmetele õiguslik tähendus ja teha pandi kanne osanike nimekirja, millel on õiguslik tähendus, avalikkus ja avalik usaldatavus. Sellisel juhul ei ole veel reguleeritud, kas vajalik on pantija avaldus ja pandipidaja nõusolek. Riigikohtu praktika põhjal hooneregistri ja domeeninimede³¹¹ kohta saab järeldada, et on vajalik pantija avaldus. Analoogiliselt ka kinnistusraamatust hüpoteegi kustutamisega (AÕS § 331) ja ilma pantija avalduseta ei saa kustutamist nõ automaatselt toimuda. Kuigi osa pantimisel ei ole valduse sätteid kohaldatavad, siis peaks üldiselt olema kohaldatav AÕS § 314 lg 2 järgi AÕS § 284, millest tuleneb, et pandiõigus õigusele lõpeb tagatud nõude lõppemisega ning AÕS § 286 p 1, mille järgi lõpeb pandiõigus üldjuhul ka poolte kokkulangemisega. Osa pandi puhul võiks selline kord olla õigustatud, kuna ei ole vajadust nn omanikuhüpoteegi järele AÕS § 328 analoogiast, samas pandi kanne tuleks registrist kustutada. Seega igal juhul on vajalik pantija tahteavaldus registrile. Samuti on pandi instituudiga kooskõlas pandipidaja nõusoleku nõue pandi kustutamiseks, mida peaks olema võimalik ka hagi korras kohtu kaudu nõuda. Need põhimõtted tuleks autori arvates kooskõlas AÕS § 314 esimese lausega sätestada ka seaduses.

Osaühing on kasutatav nn start-up ettevõtete puhul, mil krediidi kaasamine on äriühingu põhiline eesmärk teatud kasvu faasis ning osa pandi regulatsioon hädavajalik.³¹²

³¹⁰ Justiitsministri määruse „Kohtu registriosakonna kodukord“ eelnõu seletuskiri. 29.11.2012, 8-1/10400. - Arvutivõrgus: <http://eelvoud.valitsus.ee>, 05.04.2013.

³¹¹ RKTKo 30.03.2006 lahend 3-2-1-4-06. - RT III 2006, 12, 118. Punkt 52.

³¹² J. Armour. Who Should Make Corporate Law? EC Legislation versus Regulatory Competition. Oxford: SSRN, p 16. - Arvutivõrgus: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=860444, 12.04.2012.

Kokkuvõte

Osaühingu mõju Eesti majanduse käibenäitajatele on kõigist õiguse subjektidest mahukaim ja võiks eeldada, et ka osaühingu jaoks käive osadega tehingute ning krediidi kaasamise puhul on seadusandja poolt põhjalikult reguleeritud. Seevastu pigem on seadusandja püüdnud sammu pidada teiste Euroopa riikidega, muutes põhimõtteliselt äriühingu asutamist lihtsamaks ja kaugenedes osakapitali kaudu klassikalisest võlausaldaja kaitse põhimõttest. Seega Delaware'i sündroomi võiks pigem jaatada, kuna regulatsiooni toimimise eelduseks on see, et ühingute asutamise järel ka vähemalt käsutamine, sh koormamine, oleks arusaadav ning õiguskindel.

Püstitatud uurimisküsimuste ja -eesmärkide puhul selgus, et osa on võimalik lisaks nn äriregistri üldregulatsioonile allutada ka EVK korrale ja EVKS-i reeglitele, millisel juhul märkimisväärseid kitsaskohti ei esine, aga õigused peaksid olema kaitstud nii äriregistri kui ka EVK korra puhul. Seejuures on nn registreerimata osa puhul olulisi õiguslikke probleeme.

Osa sisu ja õiguslik tähendus on iseenesest keerulised, tuues kaasa seotud ebaselgused. EVK puhul on siiski seadusandja suutnud tagada puudutatud isikute õigused, sarnanedes nn tugeva kinnistusraamatu regulatsioonile ja olulisi muudatusi ei ole autori arvates vajalik teha.

Seevastut äriregistrit saab võrrelda sellele eelnenud ettevõttereistri ja analoogilise hooneregistriga, mis on mõlemad nn ülemineku-regulatsioonid ja ei taga seotud isikute õigusi, isegi mitte teatud poole huvi eelistades. Selline ebakindlus pärsib turumajanduse toimimist.

Vaatamata ebaselge õigusliku jõuga ja dubleerivate registrite nagu ettevõttereister ja hooneregister regulatsiooni muutmisele on äriregistri kord jäänud endistele alustele. Eestis puudub äriregistri reguleerimiseks eraldi nn äriregistriseadus. Kuna autori arvates tuleks osaühingut võrrelda käibekindluse olulisuse poolest pigem kinnisasjaga ja mitte domeeniga, siis vajaks osaühinguid puudutavad kanded täpsemat reguleerimist. Eraldi seadused on ka teiste analoogiliste registrite kohta Eestis ja võrreldud eeskujumaades, seega võiks kaaluda luua äriregistriseadust, mis koondaks lisaks tehnilistele lahendustele ka põhimõttelise süsteemi. ÄS § 31 ja § 145 lg 1 p 8 järgi saab kandeid reguleerida vaid seaduse, mitte muu regulatsiooniga.

Läbivateks küsimusteks uurimisülesannete lahendamisel on kande õigusliku tähenduse tekke alused, aeg ja ulatus ÄS § 34 mõttes. Sätte puudused teoreetilistes küsimustes viisid praktiliste kitsaskohtadeni. Seejuures saab järeldada, et regulatsioon ei ole läbiv ja mitmed lahendused jätavad liialt ruumi tõlgendamiseks, mis registri regulatsioonis ei ole õigustatud.

Esmalt jäävad äriregistrile teavitamise õiguslikud tagajärjed ebaselgeks, mh regulatsiooni keerukuse tõttu. ÄS § 150 lõiked 1 ja 2 seovad ühingu suhtes õiguslikud tagajärjed võõrandamisest teatamisega ja nii kehtivad osa ostja suhtes ka need tehingud sisesuhtes, mis

tehti võõrandaja ja osahingu vahel enne võõrandamist. Näiteks dividendide väljamaksmise puhul jääb ostjal vaid võlaõiguslik nõue müüja vastu ja ühingul puudub nõue täielikult. Puudub kooskõla avaliku usaldatavuse põhimõtte ja ostja-võlausaldaja õiguste kaitsega.

Ettevõtja sidevahendite ÄS § 63 järgi avalikus toimikus säilitamine ÄS § 38 ja § 28 osas, jääb arusaamatuks. Tuleks määrata esitatavate andmete õiguslik tähendus näiteks selliselt, et siduda vaid äriregistris avaldatud andmed õigusliku tagajärjega edastamise jaoks, mis kaotaks praegu erinevatest andmetest tekkiva vastuolu probleemi. Küsitav on, kas ka kolmanda isiku poolt tehtud pöördumise jaoks, näiteks pankrotihoiatuse esitamisel (PankrS § 10 lg 1 p 1).

Osahingu lõpetamise kanded on deklaratiivsed ÄS § 204 lg 3 esimese lause ja § 208 lg 2 järgi. Kitsaskohaks on äriühingu sundlõpetamise regulatsioon, mil ÄS § 204 lg 3 kolmanda lause järgi sundlõpetamine jõustub kohtulahendi jõustumisega, samas on osahingule tagatud ÄS § 60 lg 3¹ järgi 30 päeva vaidlustamiseks. Lõpetamise ja likvideerija kanne on ei tohiks olla deklaratiivsed, kuna siis on lõpetamisotsuse vastuvõtmisega senise juhatuse volitused lõppenud ning likvideerijatele üle läinud. Seega võiks otstarbekaks pidada, et lõpetamise kanne on konstitutiivne, sest nii on paremini kaitstud võlausaldajate huvid ning on arvestatud likvideerija volituste kitsendamisega ja ka sundlõpetamise kanne peaks olema konstitutiivne.

Osanikud kohustuvad ÄS § 62 lõigete 5 ja 7 järgi registripidajale esitama osaniku isikuandmed, mis on ka osanike nimekirjas, mida peab juhatus ÄS § 182 lg 1 järgi. Dupleerimise vajalikkus jääb ebaselgeks. Mõistlikku põhjendust ei ole sellele võimalik leida ja selline regulatsioon tekitab pigem õigusvaidlusi. Autori arvates oleks vajalik anda andmetele õiguslik tähendus dokumentide edastamisel ja lähtuda osaniku poolt registrele esitatud andmetest, milliste eest isik ka vastutab, kaitstes samas osanikku. Teised isikud, sh juhatus osanike nimekirja pidamisel, saaks lähtuda registri andmetest. Samasugune kord on ka Saksamaal, aga osanik esitab andmed juhatusesele. Erinevalt on Eestis registriga suhtlemine elektrooniliselt lihtsaks tehtud ning puudub vajadus juhatuse kaudu registriga suhelda.

Nii andmete avalik usaldatavus kui andmete avalikkus erinevad äriregistris ja EVK regulatsioonide võrreldes. Ilmselt ei ole see põhjendatud ning tuleks õigused ühtlustada. Tuleks tühistada ÄS § 179 lg 4 kolmandast lausest tulenev kohustus lisada majandusaasta aruandele ka uus osanike nimekiri majandusaasta aruande kinnitamise seisuga. EVK-s registreeritud osadega osahingule sellist kohustust ei ole sätestatud ning seadusandja ei ole põhjendanud, miks vastavalt äriühinguid erinevalt kohelda. Autor nõustub, selline teavitamine registri jaoks tähendust ei oma ja teeb ettepaneku dupleeriva ja ebaselge kohustuse ärajätmiseks. Notar või kontohaldur peab osanike nimekirja muutumisel sellest registripidajat igal juhul teavitama. Kehtivalt on tegemist ettevõtjat ebamõistlikult koormava kohustusega ja lisatud andmed ei

oma õiguslikku tähendust isegi siis, kui osanike nimekiri oleks õigusliku tähendusega.

Osaühingu puhul on võrreldes aktsiaseltsiga samuti reguleeritud erinevalt osast tekkivate õiguste kuuluvus, mis on sätestatud aktsiate puhul. ÄS § 228 lõike 2 kohaselt loetakse aktsiast tulenevad õigused kuuluvaks isikule, kes on aktsionärina kantud aktsiaraamatusse, sarnane on kinnisomandi regulatsioon, aga puudub osaühingu puhul. Selline eristamine on põhjendamatu ja eelkõige aktsiaseltsist erinev regulatsioon ei ole õigustatud. Äriseadustikus tuleks sätestada, et osast tulenevad õigused kuuluvad isikule, kes on osanikuna kantud osanike nimekirja. See annab osanike nimekirja kande pehmisõiguse õigusliku tähenduse, mida tuleb täpsustada spetsiifilisemate olukordade puhul ning kooskõlastada ÄS § 34 mõttega jõustumise osas.

Samuti tuleks muuta AÕS § 6 lg 2 teist lauset, mis sätestab mh, et juriidiline isik ei saa kuuluda teistele isikutele. Selline sõnastus on vastuolus põhiseadusliku ettevõtlusvabaduse pehmisõigusega, mille järgi praktikas nn emaühingul võib olla nn tütarühinguid, st ühe äriühingu osad võivad kuuluda teisele äriühingule. Sellist õigust ei tohiks piirata.

Hääleõiguse teostamisel on määravaks osanike nimekiri, millel on vaid informatiivne tähendus, samas loetakse see koosolekute teadete edastamise aluseks, mis võib toimuda ka elektrooniliselt ja mittehääletamine loetakse vastuhääleks. Puuduvad osanikul õiguse kaitse vajalikud sätted. Äriseadustik vajaks autori arvates selles osas muutmist, et lisaks osanike nimekirja andmetele õigusliku tähenduse andmisele, võimaldada selle muutmise iga osaniku poolt. Samuti muuta osaniku teavitamise kohustuse rikkumine otsuste vaidlustamise aluseks.

ÄS § 182 lg 1 ei kohusta osanike nimekirja kandma e-posti aadressi, aga näiteks, kui osanik suhtleb ühelt e-postilt juhatusega ühe korra, siis sellele aadressile koosoleku teate saatmist saaks grammatilisel tõlgendamisel pidada seadusega kooskõlas olevaks. Samuti elukoht muutub oluliselt tihedamini, kui e-posti aadress ja rahvusvaheliselt aktiivse isiku korral võivad postiaadressid olla üle maailma. Lisaks aitab elektrooniline suhtlus kaitsta infot, mis paber kandjal võib saada nähtavaks soovimatutele silmadele. Lahenduseks võiks olla e-posti aadressi või selle puudumise kohustuslik sätestamine osanike nimekirjas ÄS § 182 lg 1.

Ühisosaniku saab kanda osanike nimekirja registreeritud osaniku avaldusel, abikaasade ja osanike võrdsusele vaatamata ning koosolekust teavitamine võib toimuda ühele osanikule või ühingule teadaoleval (vale) aadressil teisele osanikule. Nii saab kehtiva osanikukandega isik teha avaldusi, aga samas ei saa TsÜS § 33 järgi tahteavaldust üksi teha või on see hilisema vaidlustamise korral tühi. Autori arvates on sellise korra puhul kahjustatud nii osaniku kui ühingu huvid. Samuti osanike võrdsuse pehmisõigusest tulenevalt peaks avaldada saama mõlemad osanikud, vastutades enda andmete eest ja see kande omaks õiguslikku tähendust.

Osa omandiõiguse üleminekul ei ole kehtiva õiguse järgi samuti kande äriregistris

oluline, osanike nimekirjal puudub õiguslik tähendus ning nii ei ole võimalik vastupidiselt tugevale kinnistusraamatule äriregistri kandeid avalikult usaldada ei positiivse ega negatiivse publitsiteedi poolest. Osa omandaja ei saa kindel olla, kas isik, kellelt ta osa omandab, on ka tegelikult õigustatud isik, sõlmimaks vajalikku käsutustehingut. Notariaalne vorm ei aita. Võõrandamise tõestanud notari teatel äriregistrile peaks olema võõrandamise, pantimise, pärimise ja enampakkumise korral õiguslik tähendus, reguleeritud tagajärjed, otsene vastutus.

Juhatuse poolt osanike nimekirja kandel puudub aga osa ülemineku suhtes samuti õiguslik tähendus, kuna piisab võõrandamisest teatamisest ja osa ülemineku tõendamisest ÄS § 150 lg 1 järgi. Aktsiaseltsi suhtes loetakse aktsia ülelainuks omandaja kandmisest aktsiaraamatusse ÄS § 229 lg 4 teie lause järgi. Autori arvates ei ole selline eristamine õigustatud, kuna osanike nimekirjale on vajalik õiguslik tähendus ja ülemineku sidumine kandega õigustatud, kaitstes osaniku õigusi ootuspäraselt. Osaniku osa ülekandmise võimalus on kahjulik nii osa ostjale kui ka osanikule endale, kes sõltub liialt juhatusest.

Osaniku õiguslik positsioon on seega samuti põhjendamatult nõrk, kuna äriregister täidab informatiivset rolli, kuigi sellele tuginetakse. Õiguslikku tähendust mitteomavatele andmetele praktikas õiguslikku jõu andmist ei saa pidada mõistlikuks regulatsiooniks ja nõ õiguslik pudelikael tuleb juriidiliste ja majanduslike riskide tõttu lahendada. Autori arvates peaks osanikul olema laiemad õigused talle kuuluva osa õiguse kohta registripidajale õiguslikult siduvate avalduste tegemisel ja kolmandatel isikutel võimalus kandeid usaldada.

Saksamaal on osade registreerimine ja heauskse omandamise küsimus lahendatud 01.11.2008 jõustunud seadusega (*Gesetz zur Modernisierung des GmbH-Rechts und zur Bekämpfung von Missbräuchen* ehk MoMiG). Eelnevalt oli GmbH regulatsioon sarnane Eesti osahingu praegusele korrale. Kehtivalt loetakse osa omanikuks isik, kes on omanikuna kantud äriregistri juures peetavasse osanike nimekirja. Heauskne omandamine võimaldati teatud juhtumite puhul, mille aluseks osanike nimekirja kanne (GmbHG § 16). GmbHG § 16 lg 3 võimaldab omandada GmbH osi heauskselt, millele kehtivad põhjendatud piirangud. Inglismaal kehtib analoogiline muudatus 2009. aastast, Hollandis mõned kuud enne Saksamaad. Autori arvates tuleks Hollandi, Saksa- ja Inglismaa eeskujul anda osanike kandeale äriregistris avalik usaldatavus (ÄS § 34) ja võimaldada osa heauskne omandamine registrikandele tuginedes, muutes AÕS § 56¹ eeskujul eelkõige ÄS-i paragrahve 149 ja 34.

Seega on põhjendatud osa ostja ja kolmandate isikute õiguste kaitsmiseks võimaldada osa heauskne omandamine, mis oleks piiratud üldise heausksuse kohustusega, et isik ei tea ja ei pea teadma käsutaja õiguste puudumisest, sh koormatiste olemasolust. Samuti ei tohiks olla heauskne omandamine võimalik, kui osa omandi üle on käimas vaidlus ja selle kohta tuleks

kanda märke registrisse. Erinevalt Saksamaa regulatsioonist ei pea autor põhjendatuks ajalise tingimuse sätestamist, mis puudub Ühendkuningriigis, Hollandis, ja vajadus tugeva registri regulatsioonist erineb. Äriregistri kannetele anda avalik usaldatavus, st positiivne publitsiteet osa omandamiseks ja negatiivne publitsiteet omandamiseks koormatistevabalt, nii nagu EVK ja kinnistusraamatu regulatsioonide puhul see on õigustatud.

Registri märke on oluline ka näiteks pärimise korral, et vaidluse jooksul, kas hüvitus on kohane, oleks kaitstud registri avalik usaldatavus ja vaidlusosalust osa ei saaks edasi käsutada.

Ostueesõigus ja pärimine on eriolukorrad, mil omand võib üle minna ja teha kanne osanike nimekirja põhikirjas sätestatu alustest tulenevalt. ÄS § 149 lg 3 esimene lause järgi on analoogiliselt GmbH § 15 lõikega 5 võimalik võõrandamise tingimuseks seada igasuguse isiku nõusolek ja ÄS § 149 lg 3 neljanda lause järgi on selline käsutus tühine. Kehtiva õiguse järgi on küsitav põhikirjaliste piirangute tähendus registrikandele. Põhikirjaga on võimalik piirata ostueesõigust (ÄS § 149 lg 3 kolmas lause), pärimist (ÄS § 153 lg 1) ja panti (ÄS § 151 lõike 1), aga nende piirangute alusel ei ole võimalik osa käsutust tagasi pöörata, sest piirang põhikirjas ei anna alust TsÜS § 87 alusel tehingu tühistamiseks, ega ole võimalik rakendada TsÜS § 38 esimest lõiget ja kehtetuks tunnistamist. Autori arvates tuleks sätestada ÄS § 149 lg 3 neljanda lause ja VÕS § 244 lg 6 analoogiast kõnealuse keeluga vastuolus tehtud tehingute tühisus. See kaitseb ka kannete õiguskindlust, sest registrikaardile on kantud ka viide põhikirja kehtivale redaktsioonile, millega on võimalik tutvuda ja tuleks tagada avalik usaldatavus nagu teistele kannetele.

Osa ostueesõiguse teostamisel tuleks samuti seaduses sõnaselgelt sätestada, et esialgne käsutus ei muutu ostueesõiguse avaldusest tühiseks. Samuti reguleerimata on osa ostueesõiguse teostamisel ostueesõiguse avalduse tegemine mitme õigustatud osaniku poolt ja kord, kuidas osa nende vahel jagada. VÕS § 252 lg 2 järgi liisu heitmine ei ole autori arvates põhjendatud. Osanike õigusi ei rikuks osaluse jagunemine vastavalt varasemale osalusele või muutuda eraldi ühisosaks iga osaniku senise osa kõrval. Variant tuleks seaduses selgesõnaliselt sätestada. Pärimise korral tuleks täpsustada nn hüvituse tingimusi ja nende mõju registrikande tegemisel, samuti pärimistunnistuse osas. Pärimise ja ostueesõiguse kitsaskohad eksisteerivad erinevalt eelnevatest ka EVK puhul, järelikult vajaks osauhinna puhul täiendavat reguleerimist ostueesõiguse kasutamise mitterahalise sissemakse korral.

Regulatsioon vajaks täpsustamist ka ostja õiguste kaitsmiseks. Registreerimata osa korral ei märgita ostueesõigus ja seega oleks nn üldkorra puhul samuti vajalik avalikustamine. Teiselt poolt vajaks siis kaitset osanikud ja tuleks sätestada, et analoogiliselt kinnisasjaga oleks VÕS § 244 lg 6 alusel võimalik osa käsutust tühistada, nii nagu EVK puhul. Täpsustada

tuleks ka ostueesõiguse teostamist mitterahalise sissemaksega, sh teise ühingu osaga, millisel juhul ei rakendu kehtivalt VÕS § 246 lg 1, aga tuleks võimaldada ka põhikohustuse täitmine rahalise hüvitusega, et ei oleks võimalik ostueesõigust ja kinnise ühingu põhimõtet rikkuda.

Võõrandamisest problemaatilisemaks on peetud pandi regulatsiooni ja lahendusena nähtud võõrandamise regulatsiooni jätmist praegusele kujule, muutes ainult pandi regulatsiooni. Võiks ka äärmuslikult leida, et osa pant ei peaks olema õiguskindlam kui võlaõiguslike koormatiste puhul ja praegune kord on õigustatud. See ei ole aga põhjendatud, kuna kehtiv regulatsioon ei kaitse osa pantija, pandipidaja ega kolmanda isiku õigusi, õigustatud oleks põhjendatud eelistamine, millega ei ole antud juhul tegemist. Autor järeldab võrdluses, et osa pant on väga oluline krediitandamise instituut ja tuleks luua osa pandile õiguskindel regulatsioon, mis on võimalik kande kirjeldatult avaliku usaldatavuse andmisel.

Pandi küsimused on seotud finantstagatise instituudiga, mida ei saa seada osahingu osale 30.06.2011 jõustunud AÕS § 314¹ lg 1 tõttu. Kehtivas õiguses on reguleerimata osa kui finantstagatise saatus ja autori arvates tuleks sätestada nõ üleminekuregulatsioon. Kuna kokkuleppe tühisus ei oleks mõistlik ja tuleks eelistada tõlgendust, mille kohaselt jääb leping kehtima võimalikult suure ulatuses, siis autori arvates tuleks kohaldada osa pandi sätteid. Nii nagu eelnevate probleemide puhul, tuleks sätestada põhimõtte sõnaselgelt seaduses.

Osa pant on aktsessoorne ja AÕS § 284 ja § 314 lg 2 koosmõjus peaks lõppema pant õigustele pandiga tagatud sisulise nõude lõppemisega, samuti ei anta õigust kui panti üle, seega oleks vajalik kaitsta pandipidajat tugeva täitmise ja avalikkuse regulatsiooniga. Vaatamata osa pandilepingu notariaalsele tõestamisele ei ole osa pandileping täitedokument täitemenetluse seadustiku tähenduses. TMS § 2 lg 1 p 19 sõnastust tuleks muuta selliselt, et registerpandiga sarnaselt näha ette kohesele sundtäitmisele allumine ka osahingu osa pandiga tagatud nõude rahuldamiseks või nn vabakäelise müügi erandi sätestamisega.

ÄS § 151 lõikest 5 tulenevalt, jääb panditud osa võõrandamisel pandiõigus osale kehtima, kui osa omandaja ei tõenda, et pandiõigusest ei olnud võõrandamise ajaks äriregistri pidajale teatatud ja ta ei teadnud pandiõigusest ega pidanudki sellest teadma. Kuna osahingu juhatuse ega äriregistri poolt peetav osanike nimekiri ei ole kolmandate isikute suhtes õigusliku tähendusega, ei saa huvitatud isik kindlalt tugineda ka koormatiste osas osanike nimekirja andmetele. Heauskus peaks olema aga võimalik pandiõiguse saamisel pandipidaja poolt, kes analoogiliselt omandamisega saaks tugineda registri õigusliku jõuga kande. Pandi kanne peaks olema konstitutiivne, jõustudes registris avaldamisega, erinevalt ÄS § 34 lõikest 1.

Lahenduste eelduseks on allküsimate lahendamine nt osa osalise pantimise, panditud osade korral osahingu EVK-st väljumise ja pandi registrist kustutamise korral. Osa osaline

pantimine on vajalik finantseerimiseks, näiteks sündikaatlaenude puhul. Selle eelduseks on omakorda osa jagamine, mis toetaks ka pärimise ja ostueesõiguse kitsaskohtade lahendamist, mil teatud osa saaks olla siis osanike ühisosa, nende nõ põhiosa kõrval. Autor leiab, et tuleks sätestada ÄS § 152 esimeses lõikes osa jagamise võimalus ka pantimisel ning ÄS § 148 lõike 4 esimesele lausele lisada, et ühe osa moodustavad ühele osanikule kuuluvad kõik osad.

Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi kohtuotsus tunnistab põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks sätte osas, milles see ei sisalda õiguslikku alust osaühingu osade Eesti väärtpaberite keskregistrist kustutamiseks osanike otsuse alusel, kui see ei ole seotud äriühingu ümberkujundamisega ja kui osaühingu osad ei ole panditud. Arusaamatuks jääb pandiga koormatud osaühingu väljaregistreerimise võimalus, mida Riigikohus ei jaata, kuigi seda võiks toetada ÄS § 487 lg 2 teine lause ja see võiks jääda kehtima aktsiaid asendavate osade suhtes. Autor leiab, et väljaregistreerimine ka panditud osade korral peaks seega olema ettevõtlusvabaduse kaitsealas ning tuleks seaduses sätestada.

Pandi kustutamisel tuleks sätestada seaduses sõnaselgelt pantija avalduse ja pandipidaja nõusoleku vajalikkus. Eelkõige on see muudatus vajalik pärast pandi kandele õigusliku tähenduse, avalikkuse ja avaliku usaldatavuse andmist.

Avaliku usaldatavuse tagamiseks ei piisa tehniliselt uuest äriregistri menetlustarkvarast, mis oli möödunud aasta lõpus tehtud muudatuste põhiline sisu. Näiteks äriregistri ja EVK vahel toimuva andmevahetuse reguleerimiseks peaks justiitsminister 19.12.2012 määruse nr 60 „Kohtu registriosakonna kodukord“ § 255 lg 6 alusel sätestama selleks eraldi määruse või tuleks muuta nimetatud sätte sisu ja luua suhtlus registrite vahel.

Uurimiseesmärgiks püstitatud analüüsid on võimalik kokku võtta kõige olulisem järelalus, et eksisteerivad lahendused ei ole piisavad, kuna Eesti kehtiv regulatsioon ei taga osanike, võlausaldajate ega kolmandate isikute õigusi. Olulisemad muudatused oleks osaniku õiguste kaitsmine otse registriga suhtlemisega ning äriregistri ja osanike nimekirja kannetele õigusliku tähenduse ja avaliku usaldatavuse loomine äriregistri juures. Nii laheneks osa võõrandamise ja pantimise kõige praktilisemad kitsaskohad. Sellise põhimõttelise reformi eelduseks on mitmete seotud õiguslike kitsaskohtade lahendamisega, mis ei ole kehtivas õiguses läbivalt reguleeritud ja ei vasta õigustatud ootustele õigusjõu tekkimise, aluste ega ulatuse osas.

Eelnevast tulenevalt on magistritöö hüpotees leidnud kinnitust.

06.05.2013

Summary

Private Limited Company Share Rights and the Share Transactions Regulations Legal Certainty Strengthening Possibilities in Estonia

The topic is rendered from the amendments of company law in Estonia and Europe. Enterprises' sector creates most value add in the formation of gross domestic product in Estonia and Europe. Business regulations field of law is having European Commission interest also. The majority of companies are small and medium-sized enterprises and private limited companies add the most of total value. Shortcomings in the regulation of this legal entity are not justified.

Economy asks for optimal solutions after difficult times, supported by regulations, to flourish again. Private limited company in Estonia (*osaühing*) has met different changes over the past years which take examples from Europe countries development. Though there seems to be more a race to the bottom than to the top as essential questions in regulation are not solved.

In the thesis the regulation of *osaühing* is compared to different countries like United Kingdom (UK) private limited company (Ltd), Germany *Gesellschaft mit beschränkter Haftung* (GmbH) and USA Limited Liability Company (LLC) and Incorporated (Inc) depending on the state. Commercial Code (CC) of Estonia has several shortcomings from this point of view.

United Kingdom Companies Act (CA 09) was reformed in 2009, in Germany *Gesellschaft mit beschränkter Haftung Gesetz* (GmbHG) made the way for it in 2008 and even before that Netherlands *Handelsregisterwet*. USA state Delaware General Corporation Law (DGCL) has had good regulation and so-called strong business register in the beginning of this century.

The main source for research were the laws and precedents of Estonia and Germany, also UK, Netherlands and USA. Author does not know any former researches in Estonia or World, proposing such solutions and neither such problems analyzed. In his paper comparative, systematic and historical method are used for analysis.

This paper asks, if the regulation concerning the share of private limited company (hereinafter „share“) should be modified. The main question is whether the rights and obligations of shareholders and other persons are proportional as regulated by applicable law.

Two overall research aspects to answer this question are as follows. Firstly, what are those theoretical problems with the business register, entries, applications and the list of shareholders. Secondly which are and how could the practical problems with the application and legal effect of entry be solved. Mainly the interests and rights of the shareholder and third persons are concerned, but also the creditor-debtor relations and the undertaking itself.

Hypothesis of this study states: current regulation is not sufficient to protect the interests

of the shareholders, creditors and third persons in whole and the regulation should be changed so that the business register and entries have legal effect with positive and negative publicity.

The goals and tasks determine the structure of present paper. According to that it is divided into two chapters and further subsections. The main research questions give ground to the two main chapters. The subtopics are focusing in first chapter to different registers and legal means of different entries, access to commercial register and keeping the list of shareholders. In second chapter it is analyzed how the legal effect of share is and could be regulated, concentrating on shareholder voting rights, share transfer, preemption and succession rights and also pledge of private limited company share. So the questions are heading from wider to narrow ones.

Different questions rise from the legal concepts of declarative and constitutive entry, publicity having positive and negative impact, also publication and nullity of entries.

The topic of company law regulations for legal effect of share entry is timely in Estonia and in Europe. CC was following the trend of one-euro companies and enacted the possibility from 2011, though the law has not solved the shortcomings of the share entry. European commission is taking a survey and completing the action plan for modernizing company law, focusing on the transfer of seat, which is not considered in the applicable law in Estonia. Now the papers main problems according to current regulations are pointed out and some solutions are analyzed.

Different shortcomings „roots“ come down and start with the legal effect of entry (CC § 34) and are enlarged from the outcomes of this problem. Two main concerns reveal – the time of legal effect and the cope of it. CC § 34 lg 3 gives a hint, but not a proper good faith concept and reliance on the register entry by third persons. Also shareholder oneself could not be sure of the rights from share and having all means to use it. This differs from the European countries concept. For example Germany made important changes in the regulation for the private limited company (GmbH) in 2008 as banning misuse of the former regulation and also enacting strong legal effect for the entry in the *Handelsregister*. This means of strict registration of a share and the list, after the application of MoMiG, which also had the purpose to eliminate "rouge traders" from the company law, who used the loopholes of the GmbHG to take advantage of those.

In Estonia the shareholders can decide according to CC § 182 (3) the list of shareholders be subjected under the same regulation as the public limited company („*aktsiaselts*“). Then Estonia Central Register of Securities Act is applicable to shares according to CC different provisions. Then shares are registered in the Estonian Central Register of Securities is Estonian CSD (ECSD), which is a state register, but maintained by a a public limited company Eesti Väärtpaberikeskus AS. This regulation has no significant „bottle-necks“, so rights and transfers of shares are trustworthy. Between these two system there are also the provisions of moving the paper register to the electronic register, which are not analyzed.

There is a number of similar registers like Estonia's business register („*äriregister*“). All the companies in Estonia must be registered in business register and the overall CC provisions also apply for CSD. The business register though differs from the last in many aspects. What is more, the regulation and the will of lawmaker is not easily understandable in business register and other state-held registers, because the provisions are controversial. CC § 31 and § 145 subsection 1 p 8 allow entries be regulated only by law. There are separate laws for different registers like real-estate, vehicle, boats, succession etc. Though not one for business register.

Author finds it motivated to consider enacting a separate law for business register, where the proposed changes are codified. There are a lot of examples for registers like in Germany *Handelsregister*, in UK Companies House, Switzerland *Handelsregister*. Also different laws like in Finland „*Kauparekisterilaki*“ and Germany „*Gesetz über elektronische Handelsregister und Genossenschaftsregister sowie das Unternehmensregister*“, where Estonia can example from.

One can also find the current regulation satisfactory as there are not many disputes and there is a possibility to use a trustworthy and well-working system of CDS regulation. For last the main argument against is that having a good regulation for private limited company should not be a privilege one should pay for. Derived from the importance and value, author finds it is not justified to leave the business register as abstract like other registers with weak legal means and complicated regulation, like the domain name register, which at least has a separate Domain Disputes Committee (DDC). One can find that under the CC the lawmaker has though not succeeded in making rightful regulation as expected for the shareholder, board, third persons, company itself and also the registry department in the court. The last must deal with the different problems and court disputes are raised with the related questions.

Business register entry in Estonia has had some detailed analyzes by the Estonian Supreme Court lately, which solved first time the lawfulness aspect of entry during the past year. Though European precedents were ruling as soon as in the 19th century in related questions those are still raising as the different aspects are difficult. Starting with the legal definition of share – one can not find in any of the law-systems analyzed. Share must be registered and there are different ways for it (Annex 1). In addition to the technical questions there are practical and in-depth jurisprudence aspects.

The business register regulatory system seem to resemble more to enterprise register and house register of 1990-s Estonia, which were not justified in the legal effects and also doubled the information. Though it should be less similar to the outdated and so-called transition-regulation and follow more the legal pattern of real-estate registering like the land register.

Legal questions start rising from the first actions taken as the information provided to the business register has unclear legal meaning. For example one can not be sure of the legal effect

of noticing the business register about disposing of share. In practice the result from CC § 105 is that the buyer of share has to face that for example, if the seller has not given the notice to company about transfer of the share then the dividend paid before the notice gives the buyer no claim. The law finds it to be the inner relation of company and shareholder. It infringes clearly the rights of the new shareholder in this case. Another example of complicated noticing is from the notary obligation to let the business register know about transfer, pledge, succession or public auction outcome, though this information is not related to any legal obligations. Author finds it motivated to change this situation by amending law and giving legal meaning to those.

Legal effect is the key-element of most the research questions, which is related to the declarative and constitutive effect of business register entries. Compulsory dissolution regulation in this view has caused debates and court action. The last amendments in law take into consideration the Supreme Court opinion and CC § 60 lg 31 gives 30 days to contest one. In this case it is reasonable to give appointment of liquidators and dissolution entries constitutive mean, so that it has legal effect from the point of entry. Taking into consideration the compulsory dissolution the regulation should also give clear-cut answers for other entries.

There are entries which are not bound with the time issue and so CC § 34 (1) as the previous. Information on telecommunications of undertaking according to CC § 63 can not be understood in means of the legal effect according to CC § 38 and § 28. The business file is accessible and public, from where for example the address of undertaking could be used for court to deliver documents. Also the regulation should be revised when thinking about the third persons for example creditor giving bankruptcy caution. Despite of giving a legal effect in some situation or not, it should be enacted clearly to stop the legal uncertainty.

Double informing has the same problematic effect and in author's point of view should be changed. CC § 62 subsections 5 and 7 ask shareholder to notice the business register about their personal data, though the same information must be kept in the list of shares, which is held by the manager according to CC § 182 (1), which will be also presented to the business register. Author finds that this double regulation of informing does not have reasonable causes as it brings up legal problems and should be amended. In Germany a shareholder must notify only the board for the list of shares. Author finds solution rightful when granting shareholder oneself rights and so provide provisions so that the shareholder can notice the business register about one's information, which has legal effect and board can also follow that. Estonia's e-register solutions make it also user-friendly. Shareholder rights are protected better this way as the Germany system gives board member too wide power over shareholder rights, especially with personal data. Similar problem rises from the present regulation as § 179

subsection 4 third sentence asks board to present the list of shareholders with the annual report and yearly give the shareholders telecommunications numbers according to CC § 63.

Rights from share are also not regulated about belonging to which person and from what time, which is not reasoned. According to CC § 228 (2) rights attaching to a registered public-share shall belong to the person who is entered as the shareholder in the share register for public limited company. Such contrast can not be justified and private limited company share rights should also be protected for a shareholder and it is also necessary for the undertaking and third persons to have legal clearance. Based on the argumentation author finds it necessary to enact in CC that rights from a share belong to the person who is provided in the list of shareholders. This gives the list an abstract legal effect, which should be concentrated in specific situations as follows and complied with the CC § 34 entering into force.

This brings to the main practical questions of transfer and pledge. The legal effect for list of shareholders in Estonia current regulation is similar to the one in Germany before MoMiG reform in 2008. Acquisition in good faith is now possible according to GmbHG § 16, with some restrictions. Those are the basic need of buyer being in good faith and not knowing or being supposed to know about the shareholder's rights restrictions. Also restricted when there is a dispute over the share rights and there is a notation record about it in the register. The third one is not motivated enough from author's view, when Germany is restricting good faith acquisition in case of the *Handelsregister* entry being wrong less than three years and the shareholder is not responsible for this. Author finds this unjustified as narrowing the buyer-pledgee-creditor rights too much and taking the responsibility away from shareholder. Also Netherlands and UK has stucked to the „strong“ register concept, with clear-cut positive and negative publicity, without restrictions. Estonia Law of Property Act (LPA) § 56¹ should be the anchor for business register.

Share pledge regulation is also important for the financial collateral, which is not possible for share according to LPA § 314¹. Pledge should not stay on the share as selling and CC § 151 (5) be amended so. Also pledge should be allowed for immediate compulsory enforcement.

Most questionable aspect could be sum up by the author's motivated opinion that shareholder rights from share be given to themselves, especially with communicating with the register, being independent from the board members and from the other hand protect the third person's right for good faith. CC §-s 149 and 34 should be amended for the last amendment.

Preemption and succession rights problems occur also in the CSD regulation, which are the only few shortcomes there. The question is whether the wide possible use of restrictions in the articles of association should have effect on the entry in the business register and should annulment come after entry. Comparing share transaction, pledge, preemption and succession the answer is that entry can not be nulled, though the discretion for the notary is wide. The

regulation should be amended and enacted similarly to CC § 149 (3) fourth sentence when the transaction shall be null and void, like if performed without fulfilling additional condition.

Otherwise the solution is not the same, though the situations are. For preemption the specific problem is how could the shareholder use the right together and how should the share be divided. Author finds that the application must not be made together and also every shareholder should have proportionally to one's previous share.

Succession special aspect comes from the condition of CC § 152 (2) that in case of articles of association deny succession it asks term and procedure for payment of appropriate compensation to the successor being there. When there is no compensation enacted in the articles of association then the same solution should follow as analog to CC § 149 (3) fourth sentence described upwards. Author finds that also the procedure of transfer should be more exact and the clause amended to be precise about the result of being short from compensation.

Joint-ownership of a share has also a shortcomings. The concept in current regulation is controversial as though law finds that shareholders are equal, still the person entered into the list of shareholders held by board can: a) decide if one wishes to enter the other joint-shareholder and b) which address is entered into the list for other joint-shareholder to receive information to. Both shareholders must apply for the entry in the list of shareholder to protect the rights of both.

All in all this paper presents the main problems and findings of the research about possible solution for the problem over registry entries and proceedings. Aforementioned reasons justify the conceptional reform over legal effect of business register and applications. Mostly due to the practical loopholes and shortcomings that need to be solved. Therefore it is confirmed that the regulation for the share of private limited company in Estonia must be amended, which solves many raising aforementioned legal problems. From states point of view the aim is to improve the regulation and not fall into the Delaware's syndrome victim, so that law lets to establish a company easily, but does not follow reasonable ideas also later. Transactions regulation should have been amended before making the one-euro company „simplified" proceeding.

Hypothesis is met as the regulation for private limited company share should be modified, because the rights and justified interest are not met by current regulatsion for either shareholder, creditor-buyer-pledgee nor the third persons.

06.05.2013

Kasutatud materjalid

Kirjandus

1. P. Aghion, S.N. Durlauf. Handbook of Economic Growth. Volume 1A, Chapter 12: Finance and Growth: Theory and Evidence. Oxford: Elsevier, 2005.
2. M. Andenas, F. Wooldridge. European comparative company law. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
3. J. Armour. Who Should Make Corporate Law? EC Legislation versus Regulatory Competition. Oxford: SSRN. - Arvutivõrgus: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=860444, 12.04.2012.
4. C. von Bar. Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Munich: 2009. - Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/justice/contract/files/european-private-law_en.pdf, 09.04.2012.
5. T. Baums; P. K. Andersen. The European Model Company Law Act Project. Frankfurt: Institute for Law and Finance, 2008. - Arvutivõrgus: http://www.ilf-frankfurt.de/uploads/media/ILF_WP_078.pdf, 02.04.2013.
6. J. Benjamin. Financial law. Oxford: Oxford University Press, 2007.
7. M. Beurskens, U. Noack. The Acquisition of GmbH Shares in Good Faith. German Law Journal. - Arvutivõrgus: <http://www.germanlawjournal.com>, 10.02.2013.
8. A. Cahn, D.C. Donald. Comparative company law – Germany, UK, USA. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
9. C. Chun. Cross-border transactions of intermediated securities. Berlin: Springer, 2012.
10. M. Danielewsky; A. Lehmann. Die Uncitral-Konvention über internationale Forderungsabtretungen und ihre Auswirkung. - Zeitschrift für Wirtschafts- und Bankrecht, 2003, 5.
11. P. L. Davies. Gower and Davies' principles of modern company law. London: Sweet & Maxwell, 2010.
12. R. Frederikslust, James S. Ang, P.S. Sudarsanam (toimetajad). Corporate governance and corporate finance: Europe perspective. NY, 2008.
13. R. Goode. Principles of corporate insolvency law. Fourth edition. London: Sweet & Maxwell, 2011.
14. B. M. Hannigan. Company law. Oxford: Oxford University Press, 2009.
15. H. Hansmann; R. Kraakman et al. What is Corporate Law? - R. Kraakman. The Anatomy of Corporate Law. A Comparative and Functional Approach. New York: Oxford University Press, 2004.
16. M. Heidenhain; B. W. Meister. Münchener Vertragshandbuch. Gesellschaftsrecht. München: Verlag C.H. Beck, 2005.
17. M. Henssler, L. Strohn. Gesellschaftsrecht : BGB, HGB, PartGG, GmbHG, AktG, UmwG, GenG, IntGesR. München : Beck, 2011.
18. L. Hornuf. Regulatory competition in European corporate and capital market law. Cambridge, 2012.
19. Justiitsministeerium. Abieluvararegistri seaduse, kinnistusraamatuseaduse, kohtutäituri seaduse, laeva asjaõigusseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri, tsiviilkohtumenetluse seadustiku, täitemenetluse seadustiku ja nendega seonduvate teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (779 SE) seletuskiri. - Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee, 13.02.2013.
20. Justiitsministeerium. Avaliku teabe seaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu (1027 SE) seletuskiri. 08.11.2006. - Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee, 18.02.2013.

21. Justiitsministeerium. Eesti väärtpaberite keskregistri seaduse eelnõu (221 SE) seletuskiri. 22.09.1999. - Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee, 13.02.2013.
22. Justiitsministeerium. Eesti väärtpaberite keskregistri seaduse ning äriseadustiku muutmise seaduse eelnõu (951 SE) seletuskiri. 28.08.2006. - Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee, 13.02.2013.
23. Justiitsministeerium. Ehitusseaduse eelnõu (805 SE) seletuskiri. 13.06.2001. - Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee, 01.02.2013.
24. Justiitsministeerium. Riigilõivuseaduse, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (206 SE) seletuskiri. 02.04.2012. - Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee, 01.04.2013.
25. Justiitsministeerium. Väärteomenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu (375 SE) seletuskiri. 11.02.2013. - Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee, 01.02.2013.
26. Justiitsministeerium. Väärtpaberituru seaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu (8 SE) seletuskiri. 11.04.2011. - Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee, 17.04.2012.
27. Justiitsministeerium. Äriseadustiku ja karistusseadustiku muutmise ning sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (332 SE) seletuskiri. 15.09.2008. - Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee, 07.01.2013.
28. Justiitsministeerium. Äriseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (258 SE) seletuskiri. 08.08.2012. - Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee, 17.04.2012.
29. Justiitsministeerium. Äriseadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (466 SE) seletuskiri, esimene lugemine 13.05.2009, teine lugemine 30.09.2009, lisa 2, märkustega arvestamise tabel, komisjoni istung 21.09.2009. - Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee, 14.03.2013.
30. Justiitsministeerium. Äriseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt seaduste muutmise seaduse eelnõu (307 SE) seletuskiri. 25.10.2012. - Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee, 29.03.2013.
31. Justiitsministeerium. Äriseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (991 SE) seletuskiri. 09.10.2006. - Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee, 13.02.2013.
32. Justiitsministeerium. Äriseadustiku muutmise seaduse eelnõu (243 SE) seletuskiri. 16.11.1999. - Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee, 29.03.2013.
33. Justiitsministeerium. Äriseadustiku muutmise seaduse eelnõu (552 SE) seletuskiri. 16.12.2004. - Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee, 14.03.2013.
34. Justiitsministeerium. Äriseadustiku muutmise seaduse eelnõu (733 SE) seletuskiri. 12.04.2010. - Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee, 17.04.2012.
35. Justiitsministeeriumi arengukava 2012-2015. Tallinn: Justiitsministeerium, 2012. - Arvutivõrgus: www.just.ee, 23.03.2013.
36. Justiitsministri määruse „Kohtu registriosakonna kodukord“ eelnõu seletuskiri. 29.11.2012, 8-1/10400. - Arvutivõrgus: <http://eelnoud.valitsus.ee>, 05.04.2013.
37. M. Kairjak (peatoimetaja). Äriõigus : näidised ja kommentaarid. Tallinn : Äripäeva Kirjastus, 1999-.
38. M. Kingisepp. Omandiõiguse reserveerimise printsip kui kaasaegne tagatis Euroopa tsiviilseadusandluses. *Juridica*, VIII 1996, lk 370-374 .
39. V. Kõve. 10-aastane äriseadustik – tagasivaade senisele arengule. *Juridica*, IX 2005, lk 595-605
40. V. Kõve. Varaliste tehingute süsteem Eestis. Doktoritöö. Tartu : Tartu Ülikooli Kirjastus, 2009
41. S. Kärson. Õigused tagatise esemetena. *Juridica*, V 2009, lk 288-300.
42. S. Leible, J. Reichert. *Münchener Handbuch des Gesellschaftsrechts*. Band 6, 4. Auflage. C.H. Beck, München 2013.

43. M. Lentsius, D. Lõhmus, K. Kõo. Tagatised ettevõtluses. Äripäev, 2010.
44. R. Melchior, C. Schulte. Handelsregisterverordnung: Kommentar. 2. auflage. Norderstedt, 2009.
45. M. Merimaa. Äriseadustik : kommentaarid, selgitused, arvamused. Tallinn: Ilo, 2007.
46. P. Mäntysaari. Comparative Corporate Governance. Shareholder a rulemaker. Vaasa: Springer, 2005.
47. K. J. Müller. The GmbH : a guide to the German limited liability company. München : Beck, 2006.
48. R. Narits, Ü. Madise jt toimetajad. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Kirjastus Juura, 2012.
49. M. Ooi. Shares and other securities in the conflict of laws. Oxford University Press, 2003.
50. B. Pettet. Company law. Harlow: Pearson Longman, 2005.
51. A. R. Pinto, D. M. Branson. Understanding corporate law. Newark, LexisNexis, 2004.
52. P. Pärna. Asjaõigusseadus. Kommenteeritud väljaanne. Juura, Tallinn 2004.
53. P. Pärna. Tugeva kinnistusraamatu nõrgad küljed. Juridica, III 1999, lk 130-133.
54. K. Põder (peatoimetaja). Eesti Statistika Aastaraamat 2011. Tallinn: Eesti Statistika, 2011.
55. H-M Ringleb. Kommentar zum deutschen Corporate-Governance-Kodex. München : Beck, 2005.
56. A. Schneeman. Law of Corporations and Other Business Organizations. New York: Delmar, 2013.
57. K. H. Schwab; H. Prütting. Asjaõigus. Tallinn, 1995.
58. M. Schulz, O. Wasmeier The law of business organizations. Heidelberg: Springer, 2012.
59. C. Schäfer. Gesellschaftsrecht. München : Beck, 2010.
60. R. A. Schütze, L. Weipert. Münchener Vertragshandbuch. Wirtschaftsrecht. Verlag C.H. Beck, München 2009.
61. N. Sidorenko, R. Raa. Sündikaatlaenuhingu eripära ja õiguslikud probleemid. Juridica, V 2009, lk 301–311.
62. L. Stout. Shareholder Value Myth. California: BK Publishers, 2012.
63. R. Tiivel. Hüpoteegi aktsessoorsusest ja muustki hüpoteegiga seonduvast. Juridica, I 2006, lk 42-53.
64. T. Toomela. Kinnistusraamatu avaliku usaldatavuse printsiibi reformimise vajadus. Juridica V, 2003, lk 301-307.
65. J. Valter (toimetaja). Äriõigus. Näidised ja kommentaarid. Tallinn: Äripäev, 2002-2008.
66. P. Varul; I. Kull; V. Kõve; M. Käerdi (toimetajad). Võlaõigusseadus II. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2007.
67. P. Varul; I. Kull; V. Kõve; M. Käerdi (toimetajad). Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2010.
68. C. Villiers. Corporate Reporting and Company Law. Bristol: 2006.
69. M. Vutt. Aktsionäri derivatiivnõue kui õiguskaitsevahend ja ühingujuhtimise abinõu. Doktoritöö. Tartu : Tartu Ülikooli Kirjastus, 2011.
70. A. Vutt. Legal capital rules as a measure for creditor and shareholder protection. Dissertation. Tartu: Tartu University Press, 2011.
71. M. Vutt. Äriregistri ja mittetulundusühingute ja sihtasuste registri praktika. Kohtupraktika analüüs. Tartu, 2008. - Arvutivõrgus: www.riigikohus.ee/vfs/778/AriregistriPraktika.pdf , 13.04.2013.
72. A. Vutt ja M. Vutt. Äriühingu osaniku teabeõigus Eesti kohtupraktikas. Juridica, IX

2012, lk 709-716.

73. J. Wilhelm. Kapitalgesellschaftsrecht. 3. Auflage. Berlin: de Gruyter, 2009.
74. G. Wirth, M. Arnold, R. Morshäuser. Corporate law in Germany. München : Beck, 2010.

Õigussaktid

Eesti õigussaktid

Seadused

75. Abieluvararegistri seadus. - RT I, 19.12.2012.
76. Advokatuuriseadus. - RT I, 14.03.2011, 25.
77. Asjaõigusseadus. - RT I, 23.04.2012, 2.
78. Asjaõigusseaduse rakendamise seadus. - RT I, 15.03.2013, 34.
79. Avaliku teabe seadus. - RT I, 22.03.2011, 10.
80. Eesti Vabariigi põhiseadus. - RT I, 27.04.2011, 2.
81. Eesti väärtpaberite keskregistri seadus. - RT I 2000, 57, 373; RT I, 29.06.2011, 20; RT I, 25.07.2012, 11.
82. Ehitusseadus. - RT I, 25.05.2012, 22.
83. Hooneühistuseadus. - RT I, 08.07.2004, 53, 368.
84. Kinnistusraamatu seadus. - RT I, 18.12.2012, 13.
85. Kohtute seadus. - RT I, 29.12.2012, 8.
86. Kommertspaniseadus. - RT I, 18.12.2012, 17.
87. Mittetulundusühingute seadus. - RT I, 18.12.2012, 30.
88. Notariaadiseadus. - RT I, 30.12.2010, 8.
89. Pankrotiseadus. - RT I, 21.12.2012, 14.
90. Perekonnaseadus. - RT I 2009, 60, 395.
91. Pärimisseadus. - RT I 2008, 7, 52.
92. Rahvastikuregistri seadus. - RT I, 14.03.2011, 5.
93. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. - RT I, 05.04.2013, 5.
94. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. - RT I 1994, 53, 889; 2002, 53, 336; RT I, 06.12.2010, 12.
95. Täitemenetluse seadustik. - RT I, 31.12.2012, 15.
96. Võlaõigusseadus. - RT I, 05.04.2013, 3.
97. Äriseadustik. - RT I 1995, 26, 355; RT I 1998, 91, 1500; RT I 2004, 89, 613. RT I 2005, 57, 449; RT I 2009, 51, 349; RT I 2010, 77, 589; RT I, 18.12.2012, 8.

Määrused

98. Justiitsministri 10.05.1990 määrus nr 91. Eesti vabariikliku ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide registri asutamise kohta. - ÜVT 1990, 15, 251; RT I 1994, 39, 627; 59, 993.
99. Justiitsministri 27.12.2000 määrus nr 78. Kohtute registriosakondade keskandmebaasi pidamine. - RT I, 12.12.2012, 7.
100. Justiitsministri 28.12.2005 määrus nr 59. Kohtule dokumentide esitamise kord. - RT I, 17.01.2012, 4.
101. Justiitsministri 11.12.2008 määrus nr 51. Eesti väärtpaberite keskregistris registreeritud aktsionäride ja osuühingute osanike andmete esitamise kord. - RT I, 02.10.2012, 6.
102. Justiitsministri 18.12.2008 määrus nr 53. Pärimisseadusest tulenevate notari ametitoimingute tegemise ja pärimisregistri pidamise kord. - RTL 2008, 101, 1435.
103. Justiitsministri 30.06.2010 määrus nr 24. Kohtu kinnistusosakonna kodukord. - RT I, 29.12.2012, 47.

104. Justiitsministri 19.12.2012 määrus nr 60. Kohtu registriosakonna kodukord. - RT I, 28.12.2012, 10.
105. Rahandusministri 28.12.2000 määrus nr 116. Eesti väärtpaberite keskregistri pidamise kord. - RT I, 11.2010, 3.
106. Vabariigi Valitsuse 04.12.2001 määrus nr 369. Riigiasutustele äriregistri ning mittetulundusühingute ja sihtasutuste registri arvutivõrgu kasutamise kohustuse kehtestamine. - RT I 2001, 94, 585.
107. Vabariigi Valitsuse 17.12.2002 määrus nr 405. Riikliku ehitisregistri asutamine ja pidamise põhimäärus. - RT I 2002, 107, 639.
108. Vabariigi Valitsuse määrus 16.06.2011 nr 75. Liiklusregistri pidamise põhimäärus. - RT I, 21.06.2011, 3.
109. Vabariigi Valitsuse määrus 22.12.2011 nr 180. Hea õigusloome ja normitehnika eeskiri. - RT I, 29.12.2011, 228.

Seaduste muutmiste seadused

110. Asjaõigusseaduse, kinnistusraamatuseaduse ja seonduvate seaduste muutmise seadus. - RT I 2003, 13, 64.
111. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku, täitemenetluse seadustiku ja nendega seonduvate teiste seaduste muutmise seadus. - RT I 2006, 7, 42.
112. Väärtpaberituru seaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seadus. - RT I, 29.06.2011, 1.
113. Äriseadustiku ja teiste seaduste muutmise seadus. - RT I 2009, 51, 349.
114. Äriseadustiku muutmise seadus. - RT I 2000, 29, 172; RT I 2005, 57, 449; RT I 2010, 77, 589.

Õigusaktid väljaspool Eestit

115. Bürgerliches Gesetzbuch. BGBI. S160, 04.08.2011. - Arvutivõrgus: www.gesetze-im-internet.de/bgb, 20.04.2013.
116. Companies Act 2009. - Arvutivõrgus: <http://www.legislation.gov.uk/uksi/2009/1804/contents/made>, 02.04.2013.
117. Delaware General Corporation Law. - Arvutivõrgus: <http://delcode.delaware.gov/title8/c001/index.shtml>, 12.04.2012.
118. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2003/58/EÜ, 15. juuli 2003, millega muudetakse direktiivi 68/151/EMÜ teatud liiki äriühingute avalikustamismääruste osas. - Euroopa Liidu Teataja L 221/13.
119. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2009/101/EÜ, 16. september 2009, tagatiste kooskõlastamise kohta, mida liikmesriigid äriühingu liikmete ja kolmandate isikute huvide kaitseks asutamislepingu artikli 48 teises lõigus osutatud äriühingutelt nõuavad, et muuta sellised tagatised võrdväärseteks. - Euroopa Liidu Teataja, L 258/11.
120. European Commission. First Council Directive 68/151/EEC of 9 March 1968. OJ L 65, 14.3.1968.
121. Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung. - Arvutivõrgus: www.gesetze-im-internet.de/gmbhg/index.html, 12.04.2013.
122. Gesetz zur Modernisierung des GmbH-Rechts und zur Bekämpfung von Missbräuchen (MoMiG). - Arvutivõrgus: www.buzer.de/gesetz/8416/index.htm, 02.04.2013.
123. Handelsregisterverordnung. 01.11.2008. BGBI. I 2008, 2040. Arvutivõrgus: <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/hdlregvfg/gesamt.pdf>, 12.04.2013.
124. Handelsgesetzbuch. - Arvutivõrgus: www.gesetze-im-internet.de/hgb, 12.04.2013.
125. Handelsregisterwet 2007. Wet van 22 maart 2007, houdende regels omtrent een

- basisregister van ondernemingen en rechtspersonen. - 1996, Stb, 1996, 181.
Staatsblad 2007 / 153. - Arvutivõrgus:
http://www.kvk.nl/download/Handelsregisterwet%202007_tcm14-131394.pdf,
12.04.2012.
126. Kauparekisterilaki (1979/129). - Arvutivõrgus:
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1979/19790129>, 14.03.2013.
127. Komerclikums. - LV, 199 (480), 19.12.2012. - Arvutivõrgus:
www.likumi.lv/doc.php?id=5490, 12.03.2013.
128. Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru. 19.12.2012. Arvutivõrgus:
<http://www.likumi.lv/doc.php?id=72847>, 12.03.2013.

Kohtulahendid

Eesti kohtute lahendid

Maakohtute lahendid

129. Harju Maakohus 29.06.2009. a. määrus tsiviilasjas nr 2-08-27179. - Arvutivõrgus:
www.riigiteataja.ee, 09.02.2013.

Ringkonnakohtute lahendid

130. Tallinna Ringkonnakohus 07.12.2009. a. määrus tsiviilasjas nr 2-08-27179. -
Arvutivõrgus: www.riigiteataja.ee, 09.02.2013.

Riigikohtu lahendid

131. RKKKo 18.09.2003 otsus 3-1-1-97-03. - RT III 2003, 27, 276.
132. RKPJK 20.10.2009 otsus 3-4-1-14-09. - RT III 2009, 46, 342.
133. RKPJK 06.07.2012 otsus 3-4-1-3-12.
134. RKTko 07.02.2001 otsus 3-2-1-14-01. - RT III 2001, 5, 61.
135. RKTko 14.11.2002 otsus 3-2-1-135-02. - RT III 2002, 33, 364.
136. RKTko 29.01.2003 otsus 3-2-1-6-03. - RT III 2003, 4, 41.
137. RKTko 10.02.2004 otsus 3-2-1-16-04. - RT III 2004, 6, 64.
138. RKTko 08.03.2004 otsus 3-2-1-26-04. - RT III 2004, 8, 94.
139. RKTko 02.06.2004 otsus 3-2-1-71-04. - RT III 2004, 16, 199.
140. RKTko 20.10.2004 otsus 3-2-1-109-04. - RT III 2004, 28, 309.
141. RKTko 26.04.2005 määrus 3-2-1-39-05. - RT III 2005, 15, 155.
142. RKTko 01.06.2005 määrus 3-2-1-54-05. - RT III 2005, 22, 224.
143. RKTko 14.10.2005 otsus 3-2-1-96-05. - RT III 2005, 34, 339.
144. RKTko 19.12.2005 otsus 3-2-1-145-05. - RT III 2006, 1, 9.
145. RKTko 30.03.2006 otsus 3-2-1-4-06. - RT III 2006, 12, 118.
146. RKTko 11.04.2006 otsus 3-2-1-164-05. - RT III 2006, 14, 132.
147. RKTko 15.05.2006 otsus 3-2-1-36-06. - RT III 2006, 21, 195.
148. RKTko 21.12.2007 otsus 3-2-1-123-07. - RT III 2008, 2, 18.
149. RKTko 08.10.2008 otsus 3-2-1-65-08. - RT III 2008, 39, 261.
150. RKTko 29.10.2008 otsus 3-2-1-74-08. - RT III 2008, 43, 294.
151. RKTko 05.11.2008 otsus 3-2-1-104-08. - RT III 2008, 44, 300.
152. RKTko 19.11.2008 otsus 3-2-1-99-08. - RT III 2008, 47, 321.
153. RKTko 15.06.2009 määrus 3-2-1-68-09. - RT III 2009, 34, 254.
154. RKTko 18.11.2009 otsus 3-2-1-121-09. - RT III 2009, 52, 387.
155. RKTko 01.03.2011 otsus 3-2-1-157-10.
156. RKTko 31.03.2010 otsus 3-2-1-7-10. - RT III 2010, 15, 108.
157. RKTko 04.05.2010 otsus 3-2-1-33-10. - RT III 2010, 22, 154.

158. RKTko 12.10.2011 otsus 3-2-1-97-11.
159. RKTko 02.11.2011 otsus 3-2-1-91-11.
160. RKTko 14.12.2011 otsus 3-1-1-89-11.
161. RKTko 14.12.2011 määrus 3-2-1-133-11.
162. RKTko 03.02.2012 otsus 3-2-1-157-11.
163. RKTko 22.02.2012 otsus 3-2-1-163-11.
164. RKTko 18.04.2012 otsus 3-2-1-21-12.
165. RKTko 06.07.2012 otsus 3-4-1-3-12.
166. RKTko 11.12.2012 otsus 3-2-1-153-12.
167. RKTko 19.12.2012 otsus 3-2-1-137-12.
168. RKÜko 18.03.2005 otsus 3-2-1-59-04. - RT III 2005, 11, 103.

Välisriikide kohtute lahendid

169. Bundesgerichtshof. RGZ, Bundesgesetzblatt 166, seite 129. - Arvutivõrgus: juris.bundesgerichtshof.de, 30.03.13.
170. Euroopa Kohus (kolmas koda). Määrus läbivaatamata jätmiseks. Kohtuasjas T-184/04. 13.01.2005. - Arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?mode=dbl&lang=en&ihmlang=en&lng1=en,pl&lng2=cs,da,de,el,en,es,et,fi,fr,hu,it,lt,lv,nl,pl,pt,sk,sl,sv,&val=397544:cs>, 20.04.2012.
171. Euroopa Kohus (teine koda). Kohtuasi C-360/06, 02.10.2008. ELT, 2008/C 301/09, 51. köide. 22.11.2008.
172. United Kingdom House of Lords Decision. Borland's Trustee v Steel Brothers & Co Ltd. 1901, 1 Ch 279. - Arvutivõrgus: www.chriswallis.com/uni/cnlaw232104.pdf, 10.04.2013.
173. United Kingdom House of Lords Decision. Mahony v East Holyford Mining Co (1875) LR 7 HL 869.
174. United Kingdom House of Lords Decision. Royal British Bank v Turquand. (1856), 6 E&B 327. - Arvutivõrgus: <http://swarb.co.uk/royal-british-bank-v-turquand-ccc-1856/>, 10.04.2013.
175. United Kingdom House of Lords Decision. Salomon v Salomon Co Ltd. 1897, AC 22-54. United Kingdom Appeal Case. - Arvutivõrgus: <http://docs.justia.com/cases/federal/district-courts/nevada/nvdce/2:2010cv01762/76721/19/8.pdf>, 10.04.2013.

Muud allikad

176. Eesti vastused roheline raamatu küsimustele kohtuotsuste täitmise tõhustamise kohta ELis. 06.08.2009 nr 2-5/09-03924-1. Lisa 2. - Arvutivõrgus: www.ipex.eu/IPEXL-WEB/.../082dbcc530c037350130d1d832457786.pdf, 15.04.2012.
177. Euroopa Komisjon. Ettevõtlus ja tööstus. Small Business Act (SBA) teabeleht Eesti 2010/11. - Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/performance-review/files/countries-sheets/2010-2011/estonia_et.pdf, 15.04.2012.
178. European Commission. 2003 Action Plan Modernising Company Law and Enhancing Corporate Governance in the European Union - Plan to Move Forward. COM (2003) 284, 15.11.2003. - Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/modern/governance-consult-responses_en.pdf, 12.04.2012.

179. European Commission. Action Plan: European company law and corporate governance. 12.12.2012. - Arvutivõrgus: <http://http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52012DC0740:EN:NOT> , 12.04.2012.
180. European Commission. Do SMEs create more and better jobs? Business & Policy Research. Brüssel, 2011. - Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/performance-review/pdf/do-smes-create-more-and-better-jobs_en.pdf, 15.04.2012.
181. European Commission. Report about minimizing regulatory burden for SMEs. Brüssel, 23.11.2011. - Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/governance/better_regulation/documents/minimizing_burden_sme_EN.pdf, 15.04.2012.
182. European Commission. Report of the Reflection Group On the Future of EU Company Law. Brussels, 2011, lk 32. - Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/internal_market/company/reflectiongroup_report.pdf, 20.04.2013.
183. European Commission. Twelfth Council Company Law Directive 89/667/EEC of 21 December 1989 on single-member private limited-liability companies. Official Journal of the European Union L 395, 30.12.1989.
184. IMF (International Monetary Fund) Country Report No 11/34. Republic of Estonia. Washington: 2011. - Arvutivõrgus: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2011/cr1134.pdf>, 08.03.2013.
185. Justiitsministeerium. Arvamuse küsimine ettevõtluskeskkonna parendamise vajaduse väljaselgitamiseks. 06.01 2011 kuni 08.02 2011. - Arvutivõrgus: <https://www.osale.ee/konsultatsioonid>, 01.03.2013.
186. Justiitsministeerium. Justiitsministeerium kutsub kaasa rääkima Euroopa äriühinguõiguse tuleviku üle. - Arvutivõrgus: www.just.ee, 23.03.2013.
187. Justiitsministeerium. Justiitsministeeriumi arengukava 2012-2015. Tallinn, 2012. - Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=54324/Justiitsministeeriumi+arengukava+2012%26%238211%3B2015.pdf> , 01.03.2013.
188. Justiitsministeerium. Ministeerium ootab arvamusi ettevõtluskeskkonna parendamise teemal 06.01.2011. - Arvutivõrgus: <https://www.osale.ee/konsultatsioonid/files/consult>, 01.03.2013.
189. Justiitsministeerium. Osahingu osade registreerimine. 05.01.2011.a. Nr 10.1-22/17729. - Arvutivõrgus: <http://adr.rik.ee/jm/>, 23.03.2013.
190. K. Kallas. Osahingu osade registreerimine. 07.02.2011, Tallinn. - Arvutivõrgus: <http://adr.rik.ee/jm/>, 15.03.2013.
191. K. Koll. Justiitsministeerium. Vastus osade võõrandamise ja osanike äriregistris registreerimise kohta. 18.04.2012.a. Nr 10-4/3990. - Arvutivõrgus: <http://adr.rik.ee/jm/>, 19.03.2013.
192. S. Larsson (toim). European Commerce Registers' Forum Report 2012. July 2012, Sweden. - Arvutivõrgus: www.ecrforum.org/download/165/, 28.03.2013.
193. K. Paal. Eesti Juristide Liit. Arvamus. 10.02.2011 nr 1-3/11. - Arvutivõrgus: <http://adr.rik.ee/jm/>, 19.03.2013.
194. M. Priske. Osahingu osade registreerimine. 07.02.11 nr 1.1-16/11-00128/002. - Arvutivõrgus: <http://adr.rik.ee/jm/>, 19.03.2013.
195. E. Rammo. Eesti Kaubandus Tööstuskoda. Osahingute osade registreerimisest. 07.02.2011 nr 4/ 27. - Arvutivõrgus: <http://adr.rik.ee/jm/>, 19.03.2013.
196. Riigikohus 07.02.2011. Osahingu osade registreerimine. Arvamus. - Arvutivõrgus: <http://adr.rik.ee/jm/>, 15.02.2013.
197. A. Saaber. Notarite Koda. Arvamus osahingu osade registreerimise kohta.

- 03.02.2011. Nr 4-1/4-1. - Arvutivõrgus: <http://adr.rik.ee/jm/>, 15.03.2013.
198. M. Sarapuu. Registrate ja Infosüsteemide Keskuse arvamus osanike registri kohta. 28.02.2011.a nr 1.1-4/524. - Arvutivõrgus: <http://adr.rik.ee/jm/>, 15.03.2013.
199. J. Segerkrantz. Eesti väärtpaberite keskregistri seisukoht Justiitsministeeriumile. 04.02.2011. - Arvutivõrgus: <http://adr.rik.ee/jm/jm>, 15.02.2013.
200. M. Sihvart. Registrate ja Infosüsteemide Keskus. RIK arvamus osanike nimekirja registri kohta. 28.02.2011.a nr 1.1-4/524. - Arvutivõrgus: <http://adr.rik.ee/jm/>, 15.03.2013.
201. K. Talihärm. Eesti Pangaliit. Osäühingu osade registreerimine. 07.02.2011 nr 6. - Arvutivõrgus: adr.rik.ee, 19.03.2013.
202. V. Tomson. Tartu RK 02.02.11 seisukoht osäühingu osade registreerimisele. - Arvutivõrgus: <http://adr.rik.ee/jm/>, 19.03.2013.
203. UNCITRAL Legislative Guide on Secured Transactions Supplement on Security Rights in Intellectual Property. United Nations Commission on International Trade Law. Vienna: United Nations, 2011.- Arvutivõrgus: http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/security-lg/e/10-57126_Ebook_Suppl_SR_IP.pdf, 11.03.2013.
204. Volikirja alusel tegutseva esindaja ning eraõigusliku juriidilise isiku seadusjärgse esindaja esindusõiguse tuvastamise juhend. Kinnitatud Notarite Koja koosolekul 26.03.2010. - Arvutivõrgus: www.notar.ee/5945, 17.01.2013.
205. A. Vutt. Arvamus seoses osäühingu osade registreerimisega. 07.02.2011. - Arvutivõrgus: <http://adr.rik.ee/jm/>, 07.03.2013.
206. M. Vutt. ECFR (European Company and Financial Law Review) 7. sümposium ühingujuhtimises. „Duties and Liabilities of Board members and Transfer of Seat“ 27.-28. september 2012, Luxembourg. Kohtupraktika analüütik Margit Vutt. - Arvutivõrgus: www.riigikohus.ee/vfs/1380/M.Vutt_Luxembourg.pdf, 11.03.2013.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Allan Maloi (sünnikuupäev: 12.12.1986)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
**OSAÜHINGU OSAGA SEOTUD ÕIGUSTE JA OSADE KÄIBE ÕIGUSKINDLUSE
TUGEVDAMISE VÕIMALUSED EESTIS,**

mille juhendaja on *doctor iuris* Andres Vutt,

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
 3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 06.05.2013